

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP

Forord

Denne oppgaven marker slutten på masterstudiet i landskapsarkitektur ved Institutt for Landskapsplanlegging ved Universitetet for Miljø- og Biovitenskap på Ås. Arbeidet med oppgaven begynte høsten 2012 og i min siste mulighet som landskapsarkitektstudent benyttet jeg sjansen til å skrive om et tema som spesielt har opptatt meg gjennom mine 5 år på universitetet; medvirkning av ungdom i stedsutvikling.

Jeg vil takke min veileder Ole R. Sandberg og biveileder Morten Clemetsen for god veiledning. Jeg vil også takke Kari Hodneland ved Form&Arkitektur for oppmuntring og innspill under hele prosessen. Takk til ungdommene Sebastian, Lene, Birgitte, Tormod og Kristin ved Vadsø videregående skole for entusiasmen i Lynch-Stadkjensle-eksperimentet. Takk til verdens beste støttespillere; mamma, pappa og storebror. Takk til venn og medstudent Marit for alle år sammen på Ås. Takk til alle dere andre som har støttet meg gjennom studietiden.

Vadsø, mai 2013

Linn Yli-Maunula Jørgensen

Sammendrag

Medvirkning i stedsutvikling er et tema som stadig tilegnes større oppmerksomhet. En behandler ofte medvirkning fra «barn og unge» sammen, uten at det nødvendigvis er hensiktsmessig at disse gruppene settes i samme bås. I denne oppgaven fokuseres det spesifikt på ungdomsbefolkningen og deres medvirkning i stedsutviklingsprosesser, og det legges vekt på hva *planleggere* får igjen for ungdommenes medvirkning.

Temaet belyses gjennom et kombinert litteratur- og eksempelstudie. I kapittel 2 presenteres litteraturdelen. Her gjøres det rede for ungdommers medvirkning i planlegging i en historisk kontekst. Litteraturens argumenter for hvorfor planleggere trenger ungdommers bidrag legges frem. Hva ungdommene kan bidra med og hvordan vi kan benytte oss av resultatene presenteres videre. Jeg gjør et eksempelstudie i form av et eksperiment med en metode jeg kaller Lynch-Stadkjensle-analyse. Dette gjøres både for å bidra med flere erfaringer med medvirkningsbaserte analyseverktøy på denne spesifikke brukergruppen, og for å se hvilke bidrag ungdommene som deltar kan og vil gi og hvordan en eksempelvis kan benytte seg av bidragene i stedsutvikling i ettertid. Gjennomføringen av eksperimentet presenteres i kapittel 3 og resultatene finnes i kapittel 4.

Litteratur- og eksempelstudiet viser at det finnes sterke og holdbare argumenter for hvorfor vi trenger ungdommers bidrag i stedsutviklingen. Ungdom er en av de viktigste brukergrupper av våre uterom og sitter på unik kunnskap om deres opplevelse og bruk av stedet. Deres bidrag vil kunne være med å forankre planene i brukergruppen samtidig som planene forankres i lover og regler og bygger opp om nasjonale mål og føringer. Mange ungdommer har både kreative og løsningsorienterte evner som kan hjelpe planleggere i arbeidet med å øke stedets attraktivitet både for brukergruppen og for resten av befolkningen.

Hva ungdommene kan bidra med, og hvordan planleggere kan benytte seg av resultatene fra deres medvirkning avhenger av mange faktorer vi gjør før, under og etter en medvirkningsprosess. En vesentlig del av god stedsutvikling ligger derfor i å ha kunnskap om hvilke faktorer som er av betydning før vi går i gang med omfattende medvirkningsprosesser.

Abstract

The focus on participation in place based development is constantly increasing. Children and youth are in this context often put into the same category, despite the fact that these two groups often need very different approaches. This thesis focus lies specifically on youth and their participation in place based development. The thesis emphasizes on what *planners* achieve by letting the youth participate.

The topic is addressed through a combination of a literature- and case study. The literature section is presented in Chapter 2. It provides a historic view on young people's participation in planning. Arguments from the literature on why planners need youth's contributes, what contributions the youth gives, and how planners should process and use these contributions are presented further on in Chapter 2. I've done a case study in the form of an experiment with a new method I call Lynch-Stadkjensle-analysis (Lynch-Sense of place-analysis). This is done both to provide more experiences with participation-based analysis specifically on youth population, and to see what contributions the youth can and are willing to provide, and also to give an example on how to take advantage of the contribution in place based development. The completion of the experiment is presented in Chapter 3, and the results can be found in Chapter 4.

The study shows that there are strong and durable arguments regarding why planners need youth to participate in place based development. Young people are one of the main users of our outdoor spaces and possess unique knowledge about their experience and use of the site. Their participation can contribute to anchor the plans in its youth population at the same time as the plans get anchored in laws and regulations and reinforce national goals and guidelines. A lot of the youth population are both creative and have solution-oriented qualities and capabilities that can help planners in their efforts to increase the site's attractiveness for the youths in addition to the rest of the population.

What the youth can contribute with, and how the planners can use the results from their participation depends on factors we do before, during and after a participatory process. An essential part of successful place based development is therefore to have knowledge about which factors are important before we embark on extensive participation.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
Figurliste og vedlegg	8
1. Innledning	10
1.1 Bakgrunn for oppgaven	10
1.2. Problemstilling	11
1.3 Mål for oppgaven	12
1.4 Metode	13
1.5 Oppgavens oppbygning	15
1.6 Forkortelser og begrepsavklaring	16
2. Litteraturstudiet	19
2.1 Tidslinjen	19
2.2 Medvirkning av ungdom i norsk planlegging: Et historisk perspektiv	22
2.3 Trenger vi ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser?	28
2.3.1 Litteraturens hovedargumenter	28
2.4 Hva kan ungdommene bidra med?	41
2.4.1 Generelle forberedelser	41
2.4.2 Grad av deltakelse og medvirkning	41
2.4.3 Medvirkningsmetoder	46
2.4.4 Andre avgjørende faktorer for ungdommers bidrag	53
2.5 Hvordan kan vi benytte oss av resultatene fra deres medvirkning?	56
2.5.1 Benyttelse av resultater fra de 5 medvirkningsmetodene	56
2.5.2 Innflytelse og tilbakemeldinger	61
3. Eksperimentet	64
3.1 Stedsanalyser som medvirkningsbasert analyseverktøy	64
3.2. Lynch-Stadkjensle	66
3.2.1 Lynch-analyse	66
3.2.2 «Stadkjensleundersøkelse»	67
3.2.3 Kobling av Lynch-analysen og «stadkjensleundersøkelsen»	68
3.2.4 Forberedelse til Lynch-Stadkjensle-analysen	69
3.2.5 Fremgangsmåte for Lynch-analyse	72
3.2.6 Gjennomføring av fagpersonens Lynch-analyse	73
3.2.7 Gjennomføring av ungdommenes Lynch-analyse	74
3.2.8 Gjennomføring av «stadkjensleundersøkelsene»	75
3.3 Avsluttende intervju	77

4. Resultater	81
4.1 Fagpersonens Lynch-analyse	81
4.2 Ungdommenes Lynch-analyse	82
4.3 Felles Lynch-analyse	83
4.4 Resultater fra «stadkjensleundersøkelsene»	84
4.5 Resultater fra avsluttende intervju	89
5. Diskusjon	93
5.1 Hvorfor vi trenger ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser	93
5.1.1 <i>Argument 1</i> : «Vi trenger ungdommers bidrag fordi de sitter på verdifull kunnskap om deres opplevelse av stedet»	94
5.1.2 <i>Argument 2</i> : «Vi trenger ungdommers bidrag for å forankre planene hos de som bruker stedet»	97
5.1.3 <i>Argument 3</i> : «Vi trenger ungdommers bidrag fordi de kan se andre løsninger enn voksne»	98
5.1.4 <i>Argument 4</i> : «Vi trenger ungdommers bidrag for at planene være lovforankret, følge regler, konvensjoner og nasjonale mål og føringer»	99
5.1.5 <i>Argument 5</i> : «Vi trenger ungdommers bidrag for at planleggingen skal få økt oppmerksomhet»	102
5.1.6 <i>Argument 6</i> : «Medvirkningen kan føre til økt stedsidentitet / bedre stedets attraktivitet»	103
5.2 Hva ungdommene kan bidra med	105
5.2.1 Bidragene avhenger av ulike faktorer	105
5.3 Lynch-Stadkjensle	114
5.3.1 Likheter og forskjeller i Lynch-analysene	114
5.3.2 Ungdommenes bidrag i Lynch-Stadkjensle-analysen	120
5.4 Om det å jobbe med brukergruppen ungdom	123
5.5 Andre forutsetninger for at ungdommenes bidrag skal bli best mulig	124
5.6 Hvordan vi kan benytte resultatene fra medvirkningen	126
5.6.1 Bruk av resultater fra de 5 medvirkningsmetodene	126
5.6.2 Hva skal vektlegges?	128
5.6.3 Mulig benyttelse av LS-resultatene	129
5.7 Om «reell» medvirkning	133
6 Avslutning	136
6.1 Konklusjon	136
Kilder	138

Figurliste

Figur 1: Oppgavens oppbygging	15
Figur 2: Medvirkning av ungdom i norsk planlegging: Et historisk perspektiv	20-21
Figur 3: FNs barnekonvensjon artikkel 12	33
Figur 4: FNs barnekonvensjon artikkel 13	34
Figur 5: RPRs punkt 4d	35
Figur 6: PBL bestemmelse § 3-3 tredje ledd og § 5 -1	37
Figur 7: Den europeiske landskapskonvensjons artikkel 1a	38
Figur 8: Arnstein's Ladder of Participation	42
Figur 9: Hart's Ladder of Children's Participation	43
Figur 10: Barnerepresentantens medvirkningstrapp	45
Figur 11 - 15: Illustrasjon av fremgangsmåte i metodene barnetråkk, arbeidsbokmetoden, framtidswerksted, REBUS og MIABE	47-53
Figur 16 -20: Illustrasjon av resultatbruk i barnetråkk, arbeidsbokmetoden, framtidswerksted, REBUS og MIABE	57- 61
Figur 21: Illustrasjon Lynch-Stadjensle	69
Figur 22: Oversikt av spørsmål i «stadjensleundersøkelsen»	76
Figur 23: Tabell: Innflytelse i stedsutvikling (De unge stemmene)	101
Figur 24: De 5 metodene plassert i barnerepresent. medvirkningstrapp	107
Figur 25: Ungdommers bidrag	109
Figur 26: Faktorer bidrag avhenger av	113
Figur 27-34: Sammenligning av Lynch-analyse delområde 1-8	115-119
Figur 35: Benyttelse av bidrag	127
Figur 36- 41: Bruk av resultater i delområdene 1-5 og 8	129-132
Vedlegg	
Vedlegg 1: Lynch-analyse fagperson	142
Vedlegg 2: Lynch-analyse ungdom	159
Vedlegg 3: Spørsmål «stadjensleundersøkelse»	162
Vedlegg 2: Intervjuguide – ”hva stedet betyr for folk”	165

**Innledning
(kap 1)**

**Litteratur
(kap 2)**

**Ekspériment
(kap 3)**

**Resultat
(kap 4)**

**Diskusjon
(kap 5)**

**Avslutning
(kap 6)**

Innledning

Kapittel 1

Bakgrunn for oppgaven

Problemstilling

Mål for oppgaven

Metode

Oppgavens oppbygging

Forkortelser og begrepsavklaring

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

I stedsutvikling kan det være utfordrende å ivareta interessene til brukergruppen «ungdom». Som barn benytter man seg ofte av faste aktivitetstilbud og foreldre spiller en aktiv rolle i å ta vare på barna og bestemme hvor de kan oppholde seg og ikke. Som ungdom løsriver man seg fra denne faste strukturen. Dette skjer gjerne i forbindelse med overgang fra barneskole til ungdomsskole og kanskje nok en gang i det man begynner på videregående skole eller i jobb. Nye møteplasser tar over for lekeplassen og interessene utvikler seg i andre retninger enn før.

Ungdom er en spennende brukergruppe å planlegge for og med. De befinner seg i en unik fase i livet og det er en nødvendighet at planleggingen tilrettelegges på riktig måte for dem. Deres situasjon gjør at de også kan ha mye å bidra med i stedsutviklingsprosesser.

Det fokuseres mye på barn og barns medvirkning i planleggingsteori. Ungdom faller ofte under denne betegnelsen da man i juridisk forstand i Norge betraktes som barn til man fyller 18 og blir myndig. Likevel kan det virke som de yngste gruppene får størst fokus i arbeidet med blant annet medvirkningsbasert metodeutvikling og i stedsutvikling generelt.

Mitt fokus vil i denne oppgaven ligge på ungdom mellom 13 og 19 år. Jeg ser det som en selvfølgelighet at denne brukergruppen har et annet utgangspunkt enn små barn, og således behøver en annen tilnærming når de skal medvirke i stedsutviklingsprosesser.

Jeg var selv 19 år da jeg begynte på landskapsarkitektstudiet på UMB. I stedsutviklingskurset, som den gang het LAA250, fikk gruppen min i oppgave å ta vare på interessene til brukergruppen ungdom i Nedre-Eiker. En kommentar jeg minnes godt kom fra en ansatt i kommunen når vi intervjuet personen om temaet: «Nei, hva ungdom gjør er ikke så godt å si – de farer sikkert litt rundt.» Jeg så en mangel på forståelse av en av våre største brukere av uterom og her begynte min interesse for denne tematikken å gro. Høsten 2012 jobbet jeg igjen med samme tema gjennom faget «strategisk

landskapsplanlegging» (LAA360), og jeg ble enda en gang påmint om at denne viktige brukergruppen blir tilegnet for lite oppmerksomhet i stedsutvikling. Jeg var ikke lengre i tvil om hvilket tema min masteroppgave var nødt til å ha.

I miljøverndepartementets «Program for miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene 2001–2005», poengteres det at ungdom er en strategisk viktig gruppe å inkludere i medvirkning i arbeidet med å sikre god stedsutvikling. Dette understrekes også i miljøverndepartementets og Statsbyggs rapport «Statlig lokalisering og god by- og stedsutvikling» (Skauge et al. 2009).

Det finnes utallige grunner til argumentasjon for at ungdom skal medvirke i planlegging. Disse 4 anvendes fortrinnsvis for begrunning av ungdommer deltakelse og medvirkning i lokal planlegging (BLD 2009):

- Demokratibegrunnelser
- Kulturpolitiske begrunnelser
- Sosialpolitiske begrunnelser
- Lokalsamfunn og stedsutviklingsbegrunnelser

Det er den sistnevnte begrunnelsen som brukes som plattform for denne oppgaven. Alle de andre positive resultatene som er et resultat av ungdommenes medvirkning blir positive *bi-effekter* i denne sammenheng, og vil ikke bli diskutert ytterligere.

1.2 Problemstilling

I denne masteroppgaven skal disse 3 problemstillingene tas stilling til:

- Trenger vi ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser?

Begrunnelse: Det er et stadig fokus på hvorfor *ungdom* trenger å delta og medvirke (opplæring i demokrati, styrke selvfølelse o.l.) Det er et behov for å rette søkelyset på om *planleggere* trenger deres bidrag i stedsutviklingsprosesser, og eventuelt hvorfor.

- Hva kan ungdommene bidra med?

Begrunnelse: Det er nødvendig for planleggere å vite hvilke resultater de kan forvente når de trekker ungdom inn i planleggingen.

- Hvordan kan vi benytte oss av resultatene fra deres medvirkning?

Begrunnelse: Like viktig som hva ungdom kan bidra med er hvordan vi kan benytte oss av deres bidrag. Dette er et svakt belyst tema som det forsøkes å gis et nytt bidrag til her.

Det er selvfølgelig en klar sammenheng mellom disse 3 problemstillingene. Om vi «trenger deres bidrag» kan også belyse «hva de kan bidra med» og hva de kan bidra med kan videre fortelle noe om «hvordan vi kan benytte» disse bidragene. Selv om hver problemstilling naturlig nok overlappes flere steder vil problemstillingene likevel besvares hver for seg for å gjøre oppgaven mest mulig oversiktlig og formålstjenlig.

1.3 Mål for oppgaven

Det er flere målsettinger for denne masteroppgaven.

Et mål er å sette søkelys på en brukergruppe som har svært mye å si for god stedsutvikling, men som ofte blir oversett til fordel for andre brukergrupper.

Et viktig mål er også å være et bidrag i begrunnelsen for hvorfor planleggere bør legge til rette for medvirkning av ungdom for vår *egen* del. Mye fokus blir lagt på at medvirkningen er til fordi det er verdifullt for ungdomsbefolkningen, og kan raskt bli sett på som ekstra bryderi og kostnader. Det er nødvendig at det kommer frem at medvirkning kan være hensiktsmessig og nyttig for planleggeren i stedsutviklingsprosesser.

En tredje målsetting er at språkbruken skal være enkel og oversiktlig og at det dermed skal være mulig for de fleste å forstå oppgavens innhold. Mye viktig informasjon om medvirkning som er tilgjengelig for planleggere stemmer ikke alltid overens med den kommunale virkeligheten. Det er viktig at det finnes god og fattbar informasjon om dette viktige temaet, slik at flere kan legge opp til meningsfull medvirkning.

Målgrupper for denne oppgaven vil være planleggere som arbeider med stedsutvikling, ungdommer eller voksne som leter etter gode argumenter for hvorfor ungdom bør få delta og medvirke, og studenter og andre med interesse for temaet.

1.4 Metode

Metode er et verktøy for systematisk å undersøke virkeligheten på, og et redskap for å få svar på spørsmål og innhenting av ny kunnskap innenfor et felt. Metodene dreier seg om hvordan vi innhenter, organiserer og tolker informasjon (Larsen 2007).

Jeg har valgt å gjøre et kombinert litteratur- og eksempelstudie for å svare på problemstillingene mine.

Litteraturstudiet

Det er få empiriske verk og studier som spesifikt tar for seg ungdom og medvirkning i stedsutvikling. Jeg baserer meg på ulike rapporter, håndbøker, veiledere og andre skrivelser som er gitt ut om tematikken. I tillegg ser jeg på litteratur om diverse metodeverktøy som er aktuelle for temaet og brukergruppen.

Måten jeg har skaffet kildene på har vært gjennom litteratur jeg har blitt kjent med tidligere i studiet, kilder jeg har skaffet ved å kontakte aktuelle departementer og bedt om relevante håndbøker, veiledere og rapporter de har utgitt, og ved å søke på det elektroniske biblioteket til Universitetet for miljø- og biovitenskap, samt generelle søk på google.no og Google Scholar. Jeg har også søkt etter tidligere masteroppgaver i UMBS digitale vitenarkiv Brage. Aktuelle søkeord har vært: medvirkning, medvirkning i planlegging, ungdom og medvirkning, barn og medvirkning, planleggingsteori, stedsanalyser, analysemetoder, medvirkningsmetoder, Lynch-analyse, stadkjensleundersøkelser, og landskapsressursanalyser.

I kildene jeg har skaffet meg har jeg igjen funnet nye kilder fra deres referanser. Denne måten å skaffe litteratur på kan kalles «snøballutvalgmetoden» (Larsen 2007).

Eksempelstudiet

Gjennom teoridelen blir man kjent med 5 forskjellige metodeverktøy for medvirkning. Ingen av disse er i seg selv en del av en stedsanalyse. I kapittel 3 omtales «landskapsressursanalyser» kort. Denne typen medvirkningsbaserte analysemetoder anser jeg som hensiktsmessig da befolkningens medvirkning benyttes på et tidlig stadium, og da det forankrer planene i de som bruker stedet.

Jeg argumenterer likevel for at LRA ikke nødvendigvis passer denne spesifikke brukergruppen best mulig, og at en annerledes sammensetning, med Lynch-analyse og «stadkjensleundersøkelser» vil være mer formålstjenlig for denne brukergruppen.

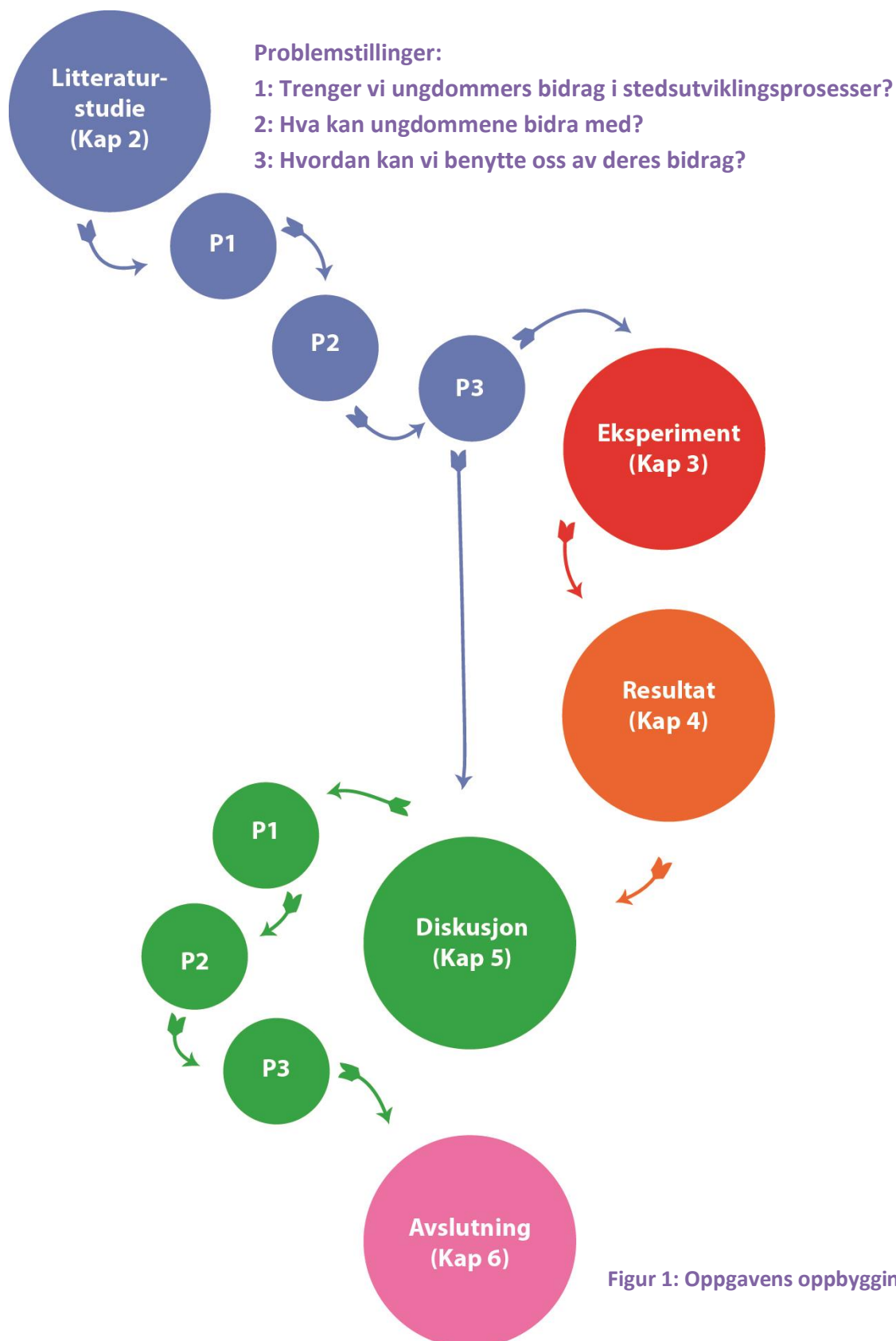
Jeg kaller metoden «Lynch-stadkjensle» og gjør med denne metoden som plattform et eksperiment med fem ungdom i byen Vadsø i Øst-Finnmark. Først gjør jeg Lynch-analysen av et område i byen alene. Deretter lar jeg ungdommene gjøre det samme (med min veiledning). I tillegg gjennomfører jeg en «stadkjensleundersøkelse» direkte knyttet opp mot Lynch-analysen med hver enkelt av dem. Et av målene er å se forskjellene på hva jeg som fagperson finner i analysen og hva ungdommene finner. Til sist gjør jeg et dybdeintervju blant annet for å se hvordan ungdommene opplevde å være med.

Det er flere grunner til at jeg har valgt å gjøre dette eksperimentet. Det første er at jeg synes det er svært hensiktsmessig å dra inn medvirkning allerede i analysearbeidet (på samme måte som en LRA gjør). Det finnes ingen kjente medvirkningsbaserte analyseverktøy som passer overens med, og er testet ut på denne spesielle brukergruppen. Ved å gjøre dette eksperimentet kan det settes fokus på ny og nødvendig metodeutvikling til bruk for medvirkning av ungdom i stedsutvikling.

En annen grunn til at jeg gjennomfører eksperimentet er at jeg ser det som et egnet utgangspunkt for å belyse problemstillingene i oppgaven. Jeg ser hva jeg får til i Lynch-analysen og ser hva ungdommene eventuelt kan tilføre (og ikke tilføre). Dermed oppnås en balansegang mellom erfaring og kunnskap fra litteratur.

1.5 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt i 6 kapitler. Litteraturstudiet finnes i kapittel 2, og eksperimentet i kapittel 3. I kapittel 4 presenteres resultatene. I kapittel 5 ligger diskusjonen, før avslutningen i kapittel 6.

Figur 1: Oppgavens oppbygning

1.6 Forkortelser og begrepsavklaring

Forkortelser

BFD – Barne- og familiedepartementet

BLD – Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

ELC – Den europeiske landskapskonvensjonen

LRA – Landskapsressursanalyse

LS – Lynch- Stadkjensle-analyse (Forsøksmetode i denne oppgaven som kombinerer Lynch-analyse og stadkjensleundersøkelser.)

MD – Miljøverndepartementet

MIABE – Model for Increased Awareness of the Built Environment

NIBR – Norsk institutt for by- og regionforskning

NOU – Norges offentlige utredninger

PBL – Plan- og bygningsloven

REBUS – EU-prosjektet / -modellen “REBUS – reisen til en bedre skole”

RPR – Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen

St. meld. – Stortingsmelding

VGS – videregående skole

Begrepsavklaring

Ungdom – I juridisk forstand er man i Norge *barn* fra man blir født til man fyller 18 år og blir myndig. Det finnes ingen klar definisjon på når ungdomstiden begynner, men mange enes om at det starter omtrent når man begynner på ungdomsskolen, det vil si når man er 13 år gammel. Mer problematisk blir å definere når ungdomstiden ender. Mange mener det er omtrent når de fleste er ferdig på VGS, det vil si når man er omtrent 19 år

gammel. Med bakgrunn i dette er ungdom i denne oppgaven definert som de mellom 13 og 19 år. I dag utgjør denne gruppen omtrent 8,95 % av Norges befolkning (SSB 2013).

Da man i juridisk forstand blir definert som barn i Norge til man er myndig kommer av og til uttrykket «barn og unge» fram i litteraturdelen. Dette har sitt utspring i at de forskjellige kildene benytter ulike definisjoner.

Medvirkning og deltakelse – Medvirkning har to dimensjoner: *deltakelse* og *innflytelse*.

For at vi skal kunne snakke om medvirkning må noen *delta*. Deltakelsen må føre til *resultater*, ellers snakker vi ikke om medvirkning, kun deltakelse (MD 1991). *Medvirkning* i stedsutvikling betyr at befolkningen (i denne oppgaven - ungdom) deltar og får innflytelse i stedsutviklingsprosesser.

Deltakelse i stedsutvikling betyr at befolkningen (i denne oppgaven – ungdom) deltar i stedsutviklingsprosesser, men deltakelsen fører ikke nødvendigvis til resultater og har dermed ikke direkte *innflytelse*.

Ungdom blir i denne oppgaven kalt *deltaker* (i medvirkningsprosesser). Rettere ville det nok vært og sagt medvirker/deltaker der de har/ikke har innflytelse, men for å unngå forvirring brukes bare uttrykket deltaker.

Stedsutvikling – Stedsutvikling er en strategi for lokal og regional utvikling. Stedets utvikling planlegges på ulikt sett fra sted til sted, men stedets identitet og særpreg bør ligge til grunn for god stedsutvikling, og det er derfor viktig at den er forankret i befolkningen. Stedsutviklingsprosesser kan være alt fra prosjekter i småskala til langsiktige planer for stedets videre utvikling.

I denne oppgaven fokuseres det på lokal stedsutvikling, og i stor grad på kommunal planlegging, siden rammene for lokal planlegging ofte settes her.

Bidrag – Bidrag betyr her det ungdom har å tilføre stedsutviklingsprosesser, gjennom sin deltakelse og medvirkning.

Planleggere (vi/ oss) – Landskapsarkitekter, arealplanleggere, byplanleggere – alle fagpersoner som jobber med stedsutviklingsprosesser. Planlegger blir i denne oppgaven omtalt som «hun». Deltaker (ungdom) blir omtalt som «han».

**Innledning
(kap 1)**

**Litteratur
(kap 2)**

**Ekspériment
(kap 3)**

**Resultat
(kap 4)**

**Diskusjon
(kap 5)**

**Avslutning
(kap 6)**

Litteraturstudie

Kapittel 2

Medvirkning av ungdom i norsk planlegging: Et historisk perspektiv

Trenger vi ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser?

Hva kan ungdommene bidra med?

Hvordan kan vi benytte oss av resultatene fra deres medvirkning?

2 Litteraturstudiet

2.1 Tidslinjen

Under presenteres en tidslinje som oppsummerer de viktigste hendelser av betydning for tematikken ungdom og stedsutvikling (se figur 2). Tidslinjen starter først på slutten av 70-tallet da medvirkning for alvor kom i gang som et virkemiddel i norsk planlegging. Hendelser av betydning før denne tiden er ikke kartlagt.

Tidslinjen er en viktig del av i denne masteroppgaven, ikke bare fordi den presenterer historien rundt tematikken, men også fordi den setter viktige faktorer som skal diskuteres senere i en sammenheng:

- I tidslinjen presenteres rapporter, håndbøker og veiledere som er gitt ut om temaet. Disse har vært viktige kilder og benyttes aktivt gjennom hele oppgaven.
- Tidslinjen viser også når aktuelle lover, konvensjoner og retningslinjer ble vedtatt. En gjennomgang av disse blir presentert senere i dette kapittelet.
- Medvirkningsmetoder- og verktøy som har blitt utviklet blir også presentert i tidslinjen. Legg merke til fem av disse: barnetråkk, arbeidsbokmetoden (ikke representert i tidslinjen da den ble utviklet på midten av 70-tallet), fremtidsverksted (ble utviklet i slutten av 50-årene, men ble vanlig med brukergruppen ungdom på 90-tallet), «REBUS- reisen til en bedre skole» og MIABE (i tidslinjen representert ved rapporten «Forskjønnelsen av de små stygge stedene»). Disse 5 metodene brukes aktivt for å svare på problemstillingene gjennom hele oppgaven.

Etter tidslinjen følger en utdypning av historien.

Medvirkning av ungdom i norsk planlegging: Et historisk perspektiv

Figur 2: Medvirkning av ungdom i norsk planlegging: Et historisk perspektiv

2. 2 Medvirkning av ungdom i norsk planlegging: Et historisk perspektiv

Slutten av 70-tallet

Medvirkning som virkemiddel i norsk planlegging kom for alvor i gang på slutten av 70-tallet. Tidligere hadde den lokale planleggingen vært styrt av eksperter og det ble tatt lite omsyn til lokalbefolkningen personlige ønsker. Etter andre verdenskrig begynte en gradvis endring i samfunnet å ta sted. I takt med at velferdssamfunnet ble sterkere begynte folks ønske om å være med å påvirke sitt eget liv å øke. For ungdom kom denne tematikken i stor grad først på agendaen ved FNs internasjonale barneår i 1979. Barneåret medførte en stor oppmerksomhet rundt barn og unges interesser. Dette gjaldt oppmerksomhet rundt deres innflytelse i alle aspekt av deres liv, også i et planleggingsperspektiv med fokus på de unges fysiske omgivelser og deres rett til å medvirke i planleggingen og utformingen av denne (BLD 2009; BFD 1997).

80-tallet

Den store oppmerksomheten rundt temaet førte til en rekke *barne- og ungdomsplaner* som blir vanlig i de fleste kommuner omtrent på samme tid. Et fokus i disse planene var hvordan man kunne ivareta barn og unges interesser i planleggingsammenheng. Disse planene ga på 80-tallet en særlig oppmerksomhet rundt de unges oppvekstmiljø. I dag er det få kommuner som har slike planer, og det er usikkert om hvilken effekt de hadde i politiske beslutninger (BLD 2009; BFD 1997).

Barneombudet ble etablert i 1981. Deres rolle har vært betydelig i framveksten av unges medvirkning i norsk planlegging. Ombudet har hatt som mål å fremme barn og unges ytringsrettigheter, og betydningen av å lytte til de unge har vært et av deres viktigste budskap (BFD 1997; Barneombudet 2011).

1985 blir FNs internasjonale ungdomsår. Temaet var «deltakelse, utvikling og fred». Igjen ble viktigheten av de unges deltakelse satt på agendaen (KVD 1986).

Fra samme år og videre utover mot begynnelsen av 90-tallet kommer det også ny barne- og ungdomsforskning som argumenterer for at det er hensiktsmessig å bruke barn og unge som for eksempel informanter i saker som angår dem. Parallelt med dette

begynner arbeidet med *metodeutvikling* for å finne nye muligheter for hvordan de unge kan delta (BLD 2009).

I 1986 trer plan- og bygningsloven av 1985 i kraft (PBL 1985). I den tidligere bygningsloven fra 1965 var medvirkningsmulighetene begrenset til at man kun kunne gi kommentarer til ferdige planer da de lå ute til offentlig ettersyn. I den nye loven lå en plikt om aktiv opplysningsplikt fra kommunen. I tillegg skulle kommunen legge forholdene til rette for aktiv medvirkning fra de som bodde i området ved regulering og omregulering av områder med eksisterende bebyggelse.

I 1989 vedtar FNs generalforsamling konvensjonen om barns rettigheter. Samme år undertegnet Norge, som et av de første landene i verden. Konvensjonen er nok et holdepunkt for å inkludere barn og unge aktivt i samfunnet og i demokratiet. Regjeringen ratifiserte konvensjonen i 1991 og inkorporerte den i norsk lov 2003 (Scheie 2005).

«Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barns interesser i planleggingen» blir vedtatt av regjeringen 1989. Retningslinjene er like aktuelle også i dag og spiller en betydningsfull rolle i å sørge for at barn og unges interesser ivaretas i lokal planlegging. (MD 1989; MD 2008).

Ved slutten av 80-tallet var det ikke lengre et spørsmål *om* man skulle legge til rette for medvirkning, men *hvordan*. Som et resultat av dette ser man en stor metodeutvikling i løpet av 90-tallet (BLD 2009).

90-tallet

I 1991 begynner utviklingen av Porsgrunnsmodellen. Dette var et opplegg for systematisk medvirkning i planarbeidet fra barn og unge. Modellen ble lenge sett på som et ideal og modell for mange andre kommuner. I 2003 kom i midlertid en forskningsrapport som kritiserte modellen sterkt (Vestel et al. 2003).

I 1991 tar «Barnetråkk» form. Metoden er ofte benyttet som medvirkningsmetode i planlegging (Norsk Form 2010; Østmoe 2003).

Fra midten til slutten av 90-tallet eksisterer mange nye deltakelses- og innflytelsesordninger. Dette gjelder blant annet ungdomsråd, ungdommens kommunestyre, ungdommens fylkesting og unges framtidsverksted (BLD 2009).

Prosjektet «Forskjønnelsen av de små, stygge stedene» går i gang 1996. Dette er starten på utviklingen av «MIABE», en modell for økt bevisstgjøring om de bebyggede omgivelsene med målsetning om medvirkning for alle barn og ungdom (Hodneland 1998; Hodneland 2007).

Barne- og familiedepartementet utgir «Fra barnetråkk til ungdomsting» i 1997. Publikasjonen søker å oppfordre flere kommuner til å styrke arbeidet med barn og unges medvirkning, og inneholder 2 rapporter som sammen viser erfaringer fra medvirkningsarbeid til inspirasjon og lærdom for andre kommuner.

BFD oppretter i 1998 «ungdommens demokratiforum» som besto av ungdom mellom 15 og 26 år fra hele landet. Målet var å arbeide for å gi ungdom større deltakelse og innflytelse i samfunnsutviklingen og gi råd og innspill om disse temaene til politiske myndigheter på lokalt og statlig nivå (BLD 2009; Barneombudet 2010).

1999 begynner tilskuddsordningen «ungdomssatsing i distriktene» i regi av BFD. Hensikten var at tilskuddet vil bidra til ungdomsaktivitet og innflytelse i distriktskommuner. Tildelingen skjedde på bakgrunn av kommunens egne søknader der det var et krav til medvirkning av ungdom, det vil si at ungdommens ønsker var avgjørende for søknaden (BFD 2002). Tilskuddsordningen ble forvaltet for siste gang 2009.

00-tallet

Den europeiske landskapskonvensjonen vedtas av Europarådets ministerkomité i 2000 (Europarådet 2000). Norge godkjente konvensjonen året etter, og konvensjonen tredder i kraft 2004. Et viktig mål med konvensjonen er å styrke enkeltmenneskets og lokalsamfunnets medvirkning i arbeidet med planlegging og forvaltning av landskap (Bøe 2009).

I 2002 kommer St. meld. nr. 39 (2001-2002), «Oppvekst- og levekår for barn og unge i Norge». St. meldingen tar blant annet for seg tidens problemer med svak deltakelse av ungdom i kommunene. Her poengteres det at medvirkningsprosessene i lokal planlegging enda ikke fungerer godt nok:

«Regjeringen ser det som viktig at arbeidet med å sikre barn og unges interesser i kommunal planlegging styrkes og videreutvikles. Selv om det skjer mye positivt, er ikke barn og unges interesser i planleggingen godt nok ivaretatt i alle kommuner. Deres behov og interesser vinner ikke alltid godt nok frem, samtidig som barn og ungdom i for liten grad deltar og har innflytelse i planarbeidet. Heller ikke de ordninger som er etablert for sikre barn og unges interesser i planleggingen - barnerepresentantordningen og Rikspolitiske retningslinjer - fungerer godt nok.» (BFD 2002 s 47).

I St. meldingen kommer det fram at regjeringen ikke støtter en videreføring av «ungdommens demokratiforum». «Ungdommens demokratiforum» ble derfor avsluttet i 2001.

Som et ledd i oppfølgingen av St. meld. nr 39 begynner BFD en årlig kåring av årets «barne- og ungdomskommune». Kommunen skal utmerke seg som en god kommune å vokse opp i hvor barn og unge får delta og utvikle seg. Samtidig begynner en årlig «barne- og ungdomskonferanse» for kommunesektoren, også i regi av BFD, med bakgrunn i St. meld. nr. 39. Konferansen arrangeres i kommunen som ble fjorårets vinner av årets barne- og ungdomskommune og tar for seg samme tema (BLD 2009).

2005 presenteres Soria Moria-erklæringen. Her understrekes det at det er et viktig mål at ungdom får styrkede muligheter til deltakelse og innflytelse lokalt i arbeidet for å sikre ungdom gode levekår og utviklingsmuligheter (Soria-Moria erklæringen 2005 s 28).

Rundt midten av 2000-tallet gir sosiale medier nye muligheter for medvirkning. Det er lettere å «si ifra» på internett, og media har nye muligheter til å plukke dette opp og sette press på lokale myndigheter. Den lett tilgjengelige kommunikasjonen øker mulighetene for å gi innspill (NOU 2011 s 14).

I 2006 foreligger en ny evaluering av Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen av NIBR etter oppdrag fra Miljøverndepartementet (Hanssen

2006). Evalueringen viser at selv om kommunene kjenner til retningslinjene og formålet med dem, vinner ofte andre hensyn frem når det oppstår en interessekonflikt. I evalueringen legges det også frem anbefalinger i endringer i RPR-teksten og råd til hvordan en kan fremme bruken av den.

Barne- og likestillingsdepartementet presenterer «Håndbok for ungdomsråd» i 2006. Håndboken skal gjøre det enklere for kommunene å få ungdomsråd til å fungere på en god måte. Samme år gir de ut rundskrivet «Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom» (BLD 2006b). Rundskrivet er rettet mot kommunene og gir råd til hvordan arbeidet med deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom i kommunene kan styrkes. (I 2006 ble «barne- og familiedepartementet» nedlagt og erstattet av «barne- og likestillingsdepartementet».)

BLD gir i 2007 ut heftet «Frå barnehage til ungdomsportal» som supplerer deres to publikasjoner fra 2006. Heftet gir eksempler fra hele landet der deltakelsesordninger fungerer godt. Dette skal være til inspirasjon for arbeidet med medvirkning fra barn og unge i kommunene (BLD 2007).

I 2008 gir miljøverndepartementet ut rundskrivet «Om barn og planlegging» med bakgrunn i evalueringen av de rikspolitiske linjene fra 2006. Rundskrivet presiserer kommunes ansvar for å benytte RPR og understreker at det er kommunens ansvar uavhengig av hvem som initierer og utfører planleggingen. I rundskrivet utdypes punktene i RPR og det gis veiledning i hva som skal til for å følge disse punktene (MD 2008).

Rapporten «Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse» utformes av en ekspertgruppe nedsatt av BLD i 2009. Del 2 av rapporten, «Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse», er viktigst i denne sammenheng. Rapporten gir en svært grundig gjennomgang av hvordan ungdoms deltakelse og innflytelse i dag er ivarettatt i norske kommuner og gir en vurdering av behovet for styrking av arbeidet på området. Disse vurderingene utleder i 10 forslag til styrking av ungdoms deltakelse og innflytelse i kommunene (BLD 2009 s 116-117).

Samme år, 2009, trer den nye plan- og bygningsloven av 2008 i kraft (PBL 2008).

Medvirkningsperspektivet er ivaretatt i større grad enn i forrige PBL.

10-tallet

I 2010, arrangeres FNs internasjonale ungdomsår igjen, 25 år etter det forrige. Temaet denne gang var «dialog og forståelse». Ungdomsåret gir på ny oppmerksomhet rundt ungdommers rett til deltakelse i eget liv (Hverven 2010).

2011 gir barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (fra oktober 2009 ble også integrering lagt under BLDs ansvarsområde) og kommunal- og regionaldepartementet ut rundskrivet «Barn og unges fritidsmiljø og deltakelse og innflytelse – rettigheter, lover og regler». Rundskrivet er en del av BLDs oppfølging av ekspertgruppeutredningen fra 2009 som foreslo en at det skulle utarbeides en oversikt over gjeldene lovverk med tanke på kommunens arbeid. Denne rapporten tar dermed for seg slikt lovverk og kommenterer denne. Rapporten supplerer BLDs eget rundskriv fra 2006.

Samme år, 2011, gir MD ut en temaveileder «Barn og unge og planlegging etter plan- og bygningsloven». Temaveilederen gjennomgår lovverk, henviser til andre medvirkningsveiledere og kommer med eksempler på mulige medvirkningsmetoder.

I 2011 fremkommer også en ny NOU: «Ungdom, makt og medvirkning» der det utredes hvilken grad av makt og muligheter til medvirkning ungdom har i vårt samfunn i dag. «Digitalt medborgerskap» blir også utredet, det vil si en utredning av hva slags innflytelse ungdom kan få gjennom bruk av sosiale medier og hvilke begrensninger det ligger i dette (Statens forvaltningstjeneste 2011).

Rapporten «De unge stemmene» gis også ut i 2011. Idéen om en egen maktutredning om ungdom ble lansert av Ungdommens demokratiforum. Rapporten finansiert av BLD og utformet av NIBR belyser barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i kommunale beslutningsprosesser. Dette hovedsakelig tilknyttet formaliserte medvirkningsorganer som ungdomsråd. Rapporten viser at graden av innflytelse ungdommene faktisk har, særlig i stedsutvikling, varierer stort (Knudtzon & Tjerbo 2010).

I 2012 utgis en guideline fra EU-prosjektet «REBUS – reisen til en bedre skole».

2.3 Trenger vi ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser?

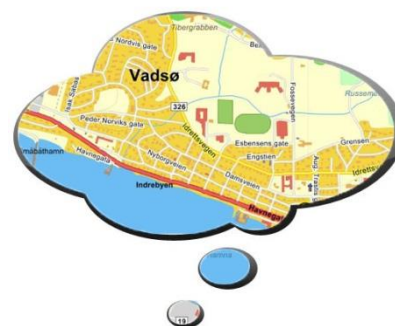
Når en setter seg inn i historien til ungdom, medvirkning og stedsutvikling forstår man at dette er et mangesidig tema. I et medvirkningsperspektiv legges det stor fokus på demokratibegrunnelser og andre forhold til fordel for ungdommene. Spørsmålet mange planlegger stiller seg er derfor, hvorfor trenger vi deres bidrag? Vil ikke planleggerne med sin fagkunnskap kunne planlegge uten hjelp fra ungdom?

2.3.1 Litteraturens hovedargumenter

I det følgende presenteres noen hovedargumenter for ungdoms medvirkning i stedsutviklingsprosesser fra litteraturen presentert i tidslinjen og i annen litteratur og teori om temaet som har betydning for hvorfor *planleggere* trenger ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser.

Vi trenger ungdommers bidrag fordi de sitter på verdifull kunnskap om deres opplevelse av stedet

Det er et stadig økt fokus på medvirkning fra unge, og dette blir uttrykt i nasjonale mål og strategier igjen og igjen (BLD 2009; BLD 2011; Knudtzon & Tjerbo 2010). Det fokuseres fortrinnsvis på demokratibegrunnelser og sosialpolitiske begrunnelser, men fra 2000-tallet har det også vært et fokus på begrunnelser i lokalsamfunn og stedsutvikling (BLD 2009). Dette har bakgrunn i at det oftere enn før settes på dagsorden at ungdom har mye å bidra med i stedsutviklingsprosjekter. I Husbankens «Arkitektur i skolesekken: barn, ungdom og planlegging» (2006) understreker Ingar Brattbakk at å involvere (barn) og unge i planprosesser er nødvendig fordi de unge besitter en unik stedserfaring som en vellykket planlegging er avhengig av. Det skrives: «Ungdom tiltrekkes ofte til stedets sentrumsområde i kraft av å være sosiale, konsumenter og kulturinteresserte. Som aktive og jevnlig brukere av sentrum har de unge «kvalifiserte» preferanser og synspunkter på hvordan sentrum kan utvikles til et bedre sted å være for beboerne i dag og i fremtiden.»

(s 18). Brattbakk poengterer også at de unge har unikt innsyn som myke trafikanter og må benyttes til å identifisere mangler ved fortau, sykkelveier, friområder, idrettsarenaer og andre uterom.

I St. melding nr 39. (2001-2002) uttrykkes: «Erfaringer viser at der barn og unge har kommet med innspill har de bidratt med verdifulle kunnskaper og opplysninger, slik at innsatsen og tilbudene er blitt bedre» (s 54). Bare ungdom vet hva det vil si å være ungdom i dag (Hedmarksprosjektet 2001). Det kongelige barne- og likestillingsdepartementet poengterer i sitt rundskriv (2006b) at barn og unge er en viktig ressurs: «Barn og unge sitter inne med kunnskap voksne ikke har. Å få ta del i deres erfaringer gir voksne ny kunnskap. Barn og unge har førstehåndskunnskap om hvordan det er å være barn og unge i dag. De har kunnskaper og synspunkter som kritiske observatører og som brukere av lokalmiljøet og tilbudene i kommunen.» (s 5).

Ungdommers erfaringer gir oss ny kunnskap (Hedmarksprosjektet 2001). Når vi benytter oss av ungdommenes kunnskap om deres opplevelse av stedet kan vi avdekke faktorer som potensielt vil kunne være uvurderlige sett i planleggingssammenheng. Dette kan spare sårt trengte ressurser som kan benyttes på mer hensiktsmessige måter. Når ungdom får delta i beslutningsprosesser får kommunen økt treffsikkerhet i planlegging og utforming. Rundskrivet fra BLD (2006b) understreker dette: «Det er ressursbesparende å bruke barn og unges kunnskap og synspunkter i planlegging og iverksetting av tilbud i kommunen. De vet hvorfor tilbud ikke blir brukt i det omfang voksne hadde forventet. Kommunale tilbud blir mer treffsikre når barn og unges ønsker og behov er tatt hensyn til.» (s 5).

Erfaringer fra EU-prosjektet «REBUS – reisen til en bedre skole», der barn og unge deltar i utformingen av skoler og skolegårder, viser også at der barn og unge medvirker blir resultatet ofte bedre planer. «I praksis viser det seg ofte at barn og unge har nyttige erfaringer og meninger om sitt eget nærmiljø – erfaringer og meninger som er forskjellige fra de voksnes. Det betyr at resultatet blir bedre da barn eller unge er med hele veien.» (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012 s 21).

Det er også nødvendig for planlegger å vite hvor ungdommene oppholder seg i uterommene. Hvilke områder de bruker, og like viktig: ikke bruker, kan være tilnærmet umulig å få grep om uten deres hjelp. Benyttelse av medvirkningsmetoder som «barnetråkk» blir særlig gjeldende her (Norsk Form 2010).

Vi trenger ungdommers bidrag for å forankre planene hos de som bruker stedet

Når planleggere lar ungdom medvirke forankres planen i de som bruker uterommene på stedet aktivt. Ungdom beveger seg mindre i bil enn voksne gjør og bruker dermed området på andre måter enn voksne. Ofte er de de mest aktive brukerne av lokalmiljøet (BLD 2006b; Norsk Form 2010). Veilederen i barnetråkk (2010) beskriver barn og ungdoms bruk av uterom slik: «Barn og ungdom er eksperter på fysisk miljø. De opplever, ser og anvender uterommet mangfoldig.» (s 5). Brattbakk understreker i artikkelen «Ta barn og unge på alvor» i Husbankens «Praksis» at de unge ofte har mer kunnskap til sitt sted og bruker rom der voksne ikke beveger seg. Brattbakk skriver: «Ofte har de sine hemmelige rom og kan se verdier i bygninger og uterom som de voksne helt overser eller ikke ser verdien av. Noen av de hemmelige rommene bør barn og unge få ha i fred, mens andre oppleves som utrygge og farlige og trenger en endring.» (s 18).

I stedsutvikling bør planene være forankret hos de som bruker stedet. På denne måten forhindres mange konflikter og stedsutviklingsprosessene får bedre flyt og effektivitet. Planene kan på denne måten i større grad bli allment kjent og akseptert. Planleggeren sitter på en bred fagkunnskap som gjør henne verdifull i stedsutvikling. Planleggers syn kan likevel skille seg sterkt fra brukerens syn, og da f.eks. planleggerens landskapsanalyse / stedsanalyse ofte vektlegges tyngst kan en stå i fare for å miste verdifulle områder for brukere av landskapet (Clemetsen et al. 2011). Dette har det blitt økt fokus på de siste årene. Som et resultat av dette har flere medvirkningsbaserte analyseverktøy blitt utviklet til bruk i stedsutviklingsprosesser. Et eksempel er «landskapsressursanalysen» som beskrives i kapittel 3.

Vi trenger ungdommers bidrag fordi de kan se andre løsninger enn voksne

En trenger mange impulser og inspirasjonskilder når det skal planlegges. I et fag som ofte styres av økonomi og politiske systemer kan det være lett for planleggere å se begrensninger før muligheter. Ungdom stiller nye spørsmål til gamle sannheter og kan gi et friskt pust i stedsutviklingen. De kan se ting som de gjerne ville endret på som ikke nødvendigvis er ressurskrevende, eller det kan hende de ser nye muligheter der planleggerne har gått seg fast. De ser verden med «unge briller» og er ikke så låst i tankegangen som mange som har jobbet med planlegging over lengre tid kan være. Ungdom kan overraske mange. De kan være kreative, fleksible, løsningsorientert og framtidsrettet (Hedmarksprosjektet 2001).

I ekspertgruppas rapport (BLD 2009) beskrives en av begrunnelsene for medvirkning fra ungdom som «stedsutviklingsbegrunnelser». Det poengteres her at ungdom har mye kunnskap og andre forslag og løsninger enn voksne. I gode stedsutviklingsprosesser må en dra nytte av dette på en effektiv måte. Slik kan hver enkelt steds verdier og særpreg foredles, og problemområder og mangler kan avdekkes og endres.

I rundskrivet «Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom» (BLD 2006b), skrives det: «Barn og ungdoms ressurser, deres erfaringer, tanker og ideer blir for lite brukt. Deres kreativitet og skapertrang, evne til kritisk tenkning, verdivalg og engasjement må stimuleres, tas vare på og brukes.» (s 5).

Det finnes mange metoder for å benytte seg av de unges kreativitet og skaperevne. Eksempler er framtidswerksted, MIABE, og den nylig utviklede metoden «REBUS – reisen til en bedre skole». Disse omtales senere i kapittelet.

Vi trenger ungdommers bidrag for at planene skal være lovforankret, følge regler, konvensjoner og nasjonale mål og føringer

I Norge finnes en rekke regler som lovfester ungdommers rett til deltakelse. Når det planlegges må en til en hver tid forholde seg til disse reglene, samt følge nasjonale mål og føringer. Det er kommunens ansvar at all plan- og byggesaksbehandling ivaretar hensynet til ungdommers behov for gode nærmiljø. Dette ansvar ligger på kommunen uavhengig av hvem som initierer og utfører planleggingen (MD 2008).

Lover og regler

Ungdom har rett til å påvirke sitt fysiske miljø. Dette uttrykkes i mange nasjonale og internasjonale dokumenter. Under følger en oversikt over disse. Listen er ikke fullstendig, men trekker fram noen av de mest aktuelle lovforankringer som tar for seg ungdommers rett til deltakelse og innflytelse.

FNs konvensjon om Barnets Rettigheter

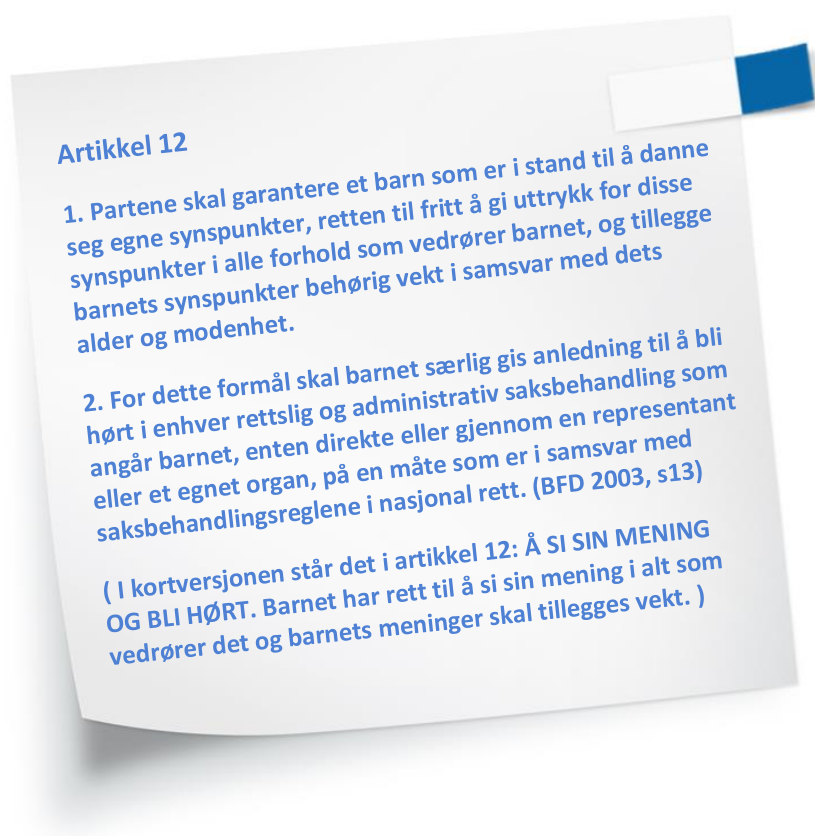
FNs barnekonvensjon har vært en viktig bidragsyter i arbeidet med å inkludere barn og unge aktivt i planlegging. Barnekonvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling i 1989. Norge undertegnet konvensjonen samme år og konvensjonen ble deretter ratifisert i 1991 (MD 2011a). Stortinget så senere et behov for å øke konvensjonens gjennomslagskraft og inkorporerte derfor konvensjonen i norsk lov i 2003 (Scheie 2005).

Barnekonvensjonen ble en del av «Lov om styrking av menneskerettighetene i norsk rett (Menneskerettsloven 1999), som har en høyere rang enn annen lovgivning. Dette betyr at dersom det skulle oppstå konflikt mellom annen norsk lovgivning og barnekonvensjonen så er det sistnevnte som gjelder.

Barnekonvensjonen hjemler barn og unges rettigheter til å medvirke i sitt eget liv og fysiske miljø. Artikkel 12 og 13 er de mest aktuelle i denne sammenheng:

Artikkel 12 hjemler rettigheten barn og unge har til å bli hørt som aktive deltakere i samfunnet og i enkeltsaker. Rettigheten gjelder i forhold som angår barnet, enten som enkeltperson eller i gruppe.

Artikkel 13 hjemler retten til ytringsfriheten, og å kunne meddele opplysninger og idéer. Ytringsfriheten kan gjelde hva som helst og på hvilken ytringsmåte barnet måtte ønske. Bestemmelsen gir også barnet eller ungdommen rett til å gi og få informasjon. Retten til å uttale seg i saker som angår dem, betegnes «rettighetsprinsippet» (BLD 2009).

Figur 3: FNs barnekonvensjon artikkel 12.

Artikkel 13

1. Barnet skal ha rett til ytringsfrihet; denne rett skal omfatte frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og idéer av ethvert slag uten hensyn til grenser, enten det skjer muntlig, skriftlig eller på trykk, i kunstnerisk form eller gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte barnet måtte velge.

2. Utøvelsen av denne rett kan undergis visse begrensninger, men bare begrensninger som er fastsatt ved lov og som er nødvendige:

- a) av hensyn til andres rettigheter eller omdømme, eller
- b) for å beskytte nasjonal sikkerhet, offentlig orden (ordre public) eller offentlig helse eller moral. (BFD 2003, s13)

(I kortversjonen står det i artikkel 13: FÅ OG GI INFORMASJON. Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og spre informasjon og idéer av alle slag og på alle måter.)

Figur 4: FNs barnekonvensjon artikkel 13.

I kommunal sektor er barnekonvensjonen spesielt relevant. Kommunale beslutninger påvirker unges nærmeste fysiske miljø i størst grad. Likevel brukes barnekonvensjonen mer aktivt på nasjonalt enn lokalt nivå. Dette er et problem som ble påpekt av ekspertgruppen i 2008 (BLD 2009; Scheie 2005).

Det er kommunens ansvar å følge opp konvensjonens rettigheter. Alle vedtak kan bli brakt inn for domstolene om de ikke er i overensstemmelse med konvensjonen. Her kan de bli underkjent som lovstridige og erklæres ugyldiggjort. Klageorganer, sivilombudsmannen og barneombudet er blant de som skal overvåke at forpliktelsene konvensjonen gir opprettholdes. FNs barnekomité har også som oppgave å se til at bestemmelsene følges (Scheie 2005).

Nasjonale føringer

Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen (RPR)

Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen ble gitt ved kongelig resolusjon av 1. september 1989 (MD 1989). Retningslinjene er hjemlet i § 3-5 i plan- og bygningsloven (PBL 2008). Disse retningslinjene ble iverksatt blant annet for å ivareta interessene til barn og unge i planleggingen og stiller derfor krav til den kommunale planleggingsprosessen.

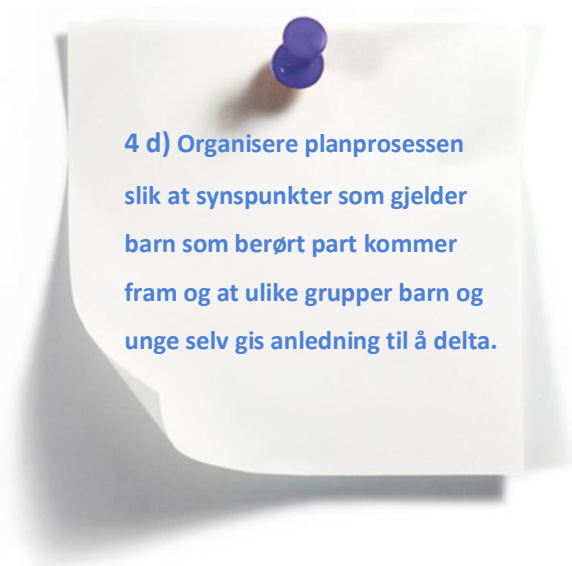
Det er kommunens eget ansvar å sørge for at retningslinjene følges i det kommunale arbeidet. Vanligvis følges dette opp av en utvalgt i kommunen som ofte har stilling som kommunens barnerepresentant (MD 2007; MD 2011a).

Formålet med de rikspolitiske retningslinjene er å:

- a. Synliggjøre og styrke barn og unges interesser i all planlegging og byggesaksbehandling etter plan- og bygningsloven.
- b. Gi kommunene bedre grunnlag for å integrere og ivareta barn og unges interesser i sin løpende planlegging og byggesaksbehandling.
- c. Gi et grunnlag for å vurdere saker der barn og unges interesser kommer i konflikt med andre hensyn/interesser.

(MD 1989; MD 2011a)

Det stilles i retningslinjene mange krav til den kommunale planleggingsprosessen. Den viktigste i denne sammenheng er punkt 4d som sier at kommunen skal:

Figur 5: RPRs punkt 4d.

Punktet oppfordrer kommunen til å trekke barn og unge mer aktivt med i planlegging. Dette gjelder uavhengig av hvem som er initiativtaker og hvem som utfører selve planleggingen (MD 1989; MD 2011a).

I en evaluering (Hanssen 2006) av kommunenes bruk av de rikspolitiske retningslinjene fant man at kommunene har kunnskaper om retningslinjene og deres formål, men at de for ofte blir tilsidesatt der det finnes konflikt mellom ulike interesser og der barn og ungdom representerer en av disse interessene. Med bakgrunn i dette ble det utarbeidet et nytt rundskriv i 2008: «Om barn og planlegging» (MD 2008) som presiserer kommunens ansvar for å følge opp retningslinjene i all planlegging. Dette var basert på regjeringens ønske om at retningslinjene burde håndheves strengere. I rundskrivet poengteres det at barn og unge må trekkes med i planprosessen tidligere enn før for å sikre reell medvirkning. Det poengteres også at personer som kan representere barn og unges sak også bør gis anledning til å komme med synspunkter, men at dette ikke bør erstatte barn og unges egne muligheter for å delta. I rundskrivet vises det til ulike publikasjoner kommunen kan se på til hjelp i organiseringen av planprosesser der barn og unge bør delta. Dette for å gjøre det lettere for kommunene å oppfylle kravene i de rikspolitiske retningslinjene.

Andre nasjonale føringer

Også andre nasjonale føringer bør følges i stedsutviklingsprosesser. Aktuelle stortingsmeldinger nevnt i tidslinjen som sier noe om at barn og unges interesser bør vektlegges.

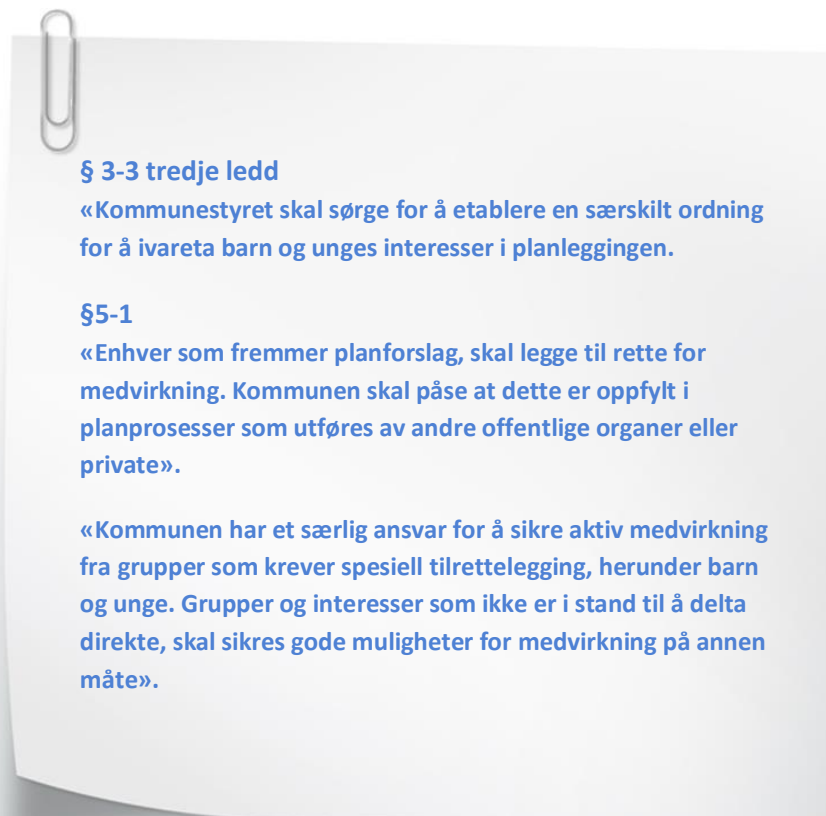
I nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, vedtatt ved Kongelig resolusjon 24. juni 2011 uttrykkes blant annet at Regjeringen forventer at «fylkeskommunene og kommunene tar hensyn til barn og unges oppvekstmiljø i planleggingen og sørger for involvering i planprosessene»(s 34).

Nasjonal strategi for barn og unges miljø og helse 2007-2016 er en del av regjeringens strategi for satsing på barn og unges oppvekstmiljø. Et av de fem satsingsområdene for å styrke (barn) og unges helse er «større deltakelse og gjennomslag for barn og unge i offentlige beslutningsprosesser». Strategien er forankret i et internasjonalt arbeid om

miljø og helse. Medlemslandene i Verdens Helseorganisasjon WHO-Europa har samlet seg om en felles erklæring og en felles europeisk handlingsplan (BLD 2009; Departementene 2007). Her uttrykkes det blant annet at «Barn og unges deltakelse og innflytelse må bli så godt innarbeidet at dette blir en del av det ordinære arbeidet på alle plan i kommunene. Det må utarbeides klare rutiner på tilbakemeldinger fra barn og unge, slik at de får informasjon om hvilke planer som er på gang og hvordan deres synspunkter og innspill blir fulgt opp.» (2007 s 25).

Plan- og bygningsloven

I 2009 ble den nye plan- og bygningsloven satt i kraft. Medvirkning er gitt en mer omfattende plass her enn i den tidligere plan- og bygningsloven fra 1985. Det er mange bestemmelser i plan- og bygningsloven som berører ungdom i planlegging. Disse er særlig aktuelle:

Figur 6: PBL bestemmelse § 3-3 tredje ledd og § 5-1.

Det er i stor grad opp til kommunene selv å utforme opplegg for medvirkning i planprosessene og det er kommunen som står ansvarlig for å følge bestemmelsene i plan- og bygningsloven. Det er Fylkesmannen som følger med på at det blir gjort, og som kan irrettesette kommunen for å unnlate det (BLD 2011; MD 2011a).

Den europeiske landskapskonvensjonen

Den europeiske landskapskonvensjonen trådte i kraft i Norge 1. mars 2004. Norges styresmakter har gjennom konvensjonen forpliktet seg til å gjennomføre tiltak som vedrører vern, forvaltning og planlegging. Miljøverndepartementet er den ansvarlige styresmakten for oppfølging av konvensjonen i Norge.

Konvensjonen legger vekt på at landskap er et fellesgode som alle brukere skal være med på å ta vare på å utvikle videre. Konvensjonen nevner ikke ungdom eksplisitt, men er likevel aktuell i arbeidet med medvirkning tilknyttet planlegging av landskap.

Konvensjonen har flere artikler som understreker betydningen av medvirkning generelt. Særlig konvensjonens definisjon av «landskap» peker seg ut som et viktig argument for befolkningens deltakelse i planlegging:

Figur 7: Den europeiske landskapskonvensjonens artikkel 1 a.

Vi trenger ungdommers bidrag for at planleggingen skal får økt oppmerksomhet

Det finnes utallige eksempler på stedsutviklingsprosjekter der unge har deltatt. Disse får ofte stor oppmerksomhet, og blir gjerne satt søkelys på som et godt eksempel. Jevnlige gis det ut forskjellige rapporter og skriv der disse trekkes frem. Et eksempel er barne- og familiedepartementets hefte «Mer innflytelse til barn og unge – eksempler fra arbeidet i kommuner og fylker» fra 2003 der 15 kommuner blir trukket særlig fram for sitt arbeid der barn og ungdom har deltatt.

Miljøverndepartementet har også kjørt mange forskjellige prosjekter innenfor stedsutvikling. Et eksempel er Inndyr i Nordland der ungdommen i kommunen fikk være med å utforme sitt eget lokalmiljø (MD 2005 s 26-35). Kommunen var svært fornøyd med prosjektet og uttrykte at resultatet ble «en opprustning av hele tettstedet, en folkelig dugnad, lokal næringsutvikling og en kommune som «ikke er til å kjenne igjen»» (s 26). Saker som dette trekkes ofte frem som gode eksempler av miljøverndepartementet i mange sammenhenger.

Det finnes mange andre eksempler. «Fra barnetråkk til ungdomsting» fra 1997 (BFD) trekker fram erfaringer og eksempler fra medvirkningsarbeid med barn og unge i kommuner over hele landet. Ved den nordiske markeringen av 20-årsdagen for FNs barnekonvensjon i 2009 ble også «Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling» utgitt. Heftet inneholder en rekke artikler som trekker frem og roser arbeid der barn og unge får medvirke (Winsvold & Solberg 2009).

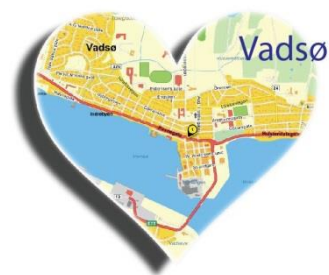
Ungdom selv kan også sette kommunen i et godt lys. Blir ungdommene involvert i det planleggerne driver med innenfor stedsutvikling og andre områder kan dette bli synliggjort og verdsatt av ungdommene. Senere kan dette bidra til at ungdommene gir kommunen positiv omtale. I «Barn, ungdom og kommunal planlegging» (Hedmarksprosjektet 2001) påpekes dette: «God reklame gitt av en ungdom, er gull verdt for en kommune.» (s 2).

Vi trenger ungdommers bidrag fordi medvirkningen kan føre til økt stedsidentitet / bedre stedets attraktivitet

Som planlegger, særlig i mindre tettsteder, tenker man gjerne på hvordan en kan få ungdommene til å bli i, eller komme tilbake senere i livet. For å bedre forstå hvordan ungdommene føler om temaet vurderer man gjerne de positive og negative sidene ved å være ung på det aktuelle tettstedet (Solerød 2003).

For å få ungdommene til å identifisere seg med et sted tenker en gjerne på medvirkning som et verktøy for å oppnå dette. Når ungdommene bidrar og opplever at de har innflytelse øker sjansen for at de føler at stedet er *deres*.

Ungdommenes medvirkning i utformingen av sitt nærmiljø har stor betydning for de følelser de får til kommunen sin (Hedmarksprosjektet 2001).

MD skriver i «Miljøvennlige og attraktive tettsteder - Erfaringer og anbefalinger fra Tettstedsprogrammet»

(2005): «Å gi ungdom muligheter til å øve innflytelse på utformingen av eget lokalmiljø, vil kunne tilføre stedet kvaliteter som ungdom er opptatt av og dermed øke stedets attraktivitet også for denne gruppen. Derfor har programmet lagt vekt på å trekke ungdom med i stedsutviklingsprosessene.» (s 20).

Medvirkningen kan føre til at ungdommene får lyst til å bosette seg i kommunen senere. Å få ungdom til komme tilbake senere i livet og etablere seg i hjemkommunen er en viktig del av all stedsutvikling, særlig i områder som har en tendens til fraflytting (Hedmarksprosjektet 2001).

Ungdommenes bidrag kan også føre til å bedre stedets attraktivitet generelt. Erfaringer fra flere planleggingsprosjekter viser at (barn) og unges preferanser i stor grad ligger på samme linje som det folk flest ønsker seg (Husbanken 2006).

2.4 Hva kan ungdommene bidra med?

I punkt 2.3 ble noen hovedargumenter for hvorfor planleggere trenger ungdommers bidrag i stedsutvikling presentert. Går vi et steg videre herfra vil et nytt og naturlig spørsmål være: «hva er det egentlig ungdommene kan bidra med?» Videre presenteres viktige faktorer problemstillingen avhenger av.

2.4.1 Generelle forberedelser

Hvilke forberedelser en gjør på forhånd av en medvirkningsprosess kan ha svært mye å si for hva ungdommene kan bidra med når prosessen går i gang. I «Barn, ungdom og kommunal planlegging» (Hedmarksprosjektet 2001), skrives det at viktige forberedelser som det er nødvendig at kommunen har tenkt igjennom blant annet er på hvilken *måte* de unge skal delta og hvilke *arbeidsmetoder* kommunen skal velge. Hvilke *kanaler* kommunen skal bruke og hvilke administrative og politiske *konsekvenser* medvirkningen medfører er også avgjørende å planlegge på forhånd. Hvordan innspillene fra de unge skal *behandles* etter medvirkningen og hvordan kommunen skal gi *tilbakemelding* til ungdommene om hvordan bidragene deres ble benyttet er også nødvendige forberedelser.

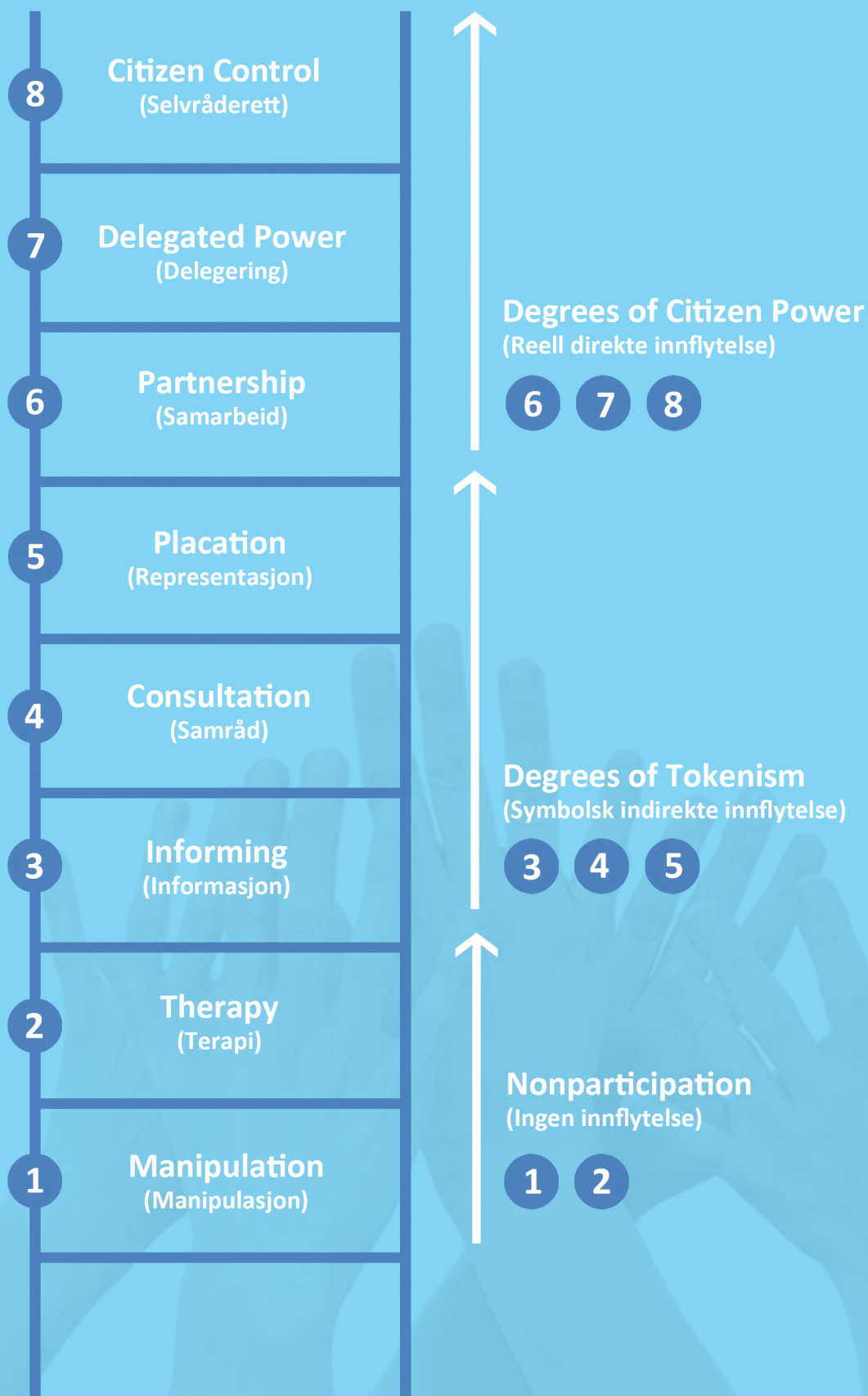
2.4.2 Grad av deltakelse og medvirkning

Når det kommer til hva ungdommene kan bidra med avhenger dette på mange måter av hvilken medvirkningsgrad vi snakker om. En høyere medvirkningsgrad er ikke nødvendigvis bedre eller dårligere enn en lavere medvirkningsgrad. Og det er ikke nødvendigvis slik at nivåene bygger på hverandre (Winsvold & Solberg 2009). Dette avhenger av hva en vil bruke bidragene fra ungdommene til, hensikten med prosjektene, hvor mye ungdommene vil «gi av seg selv», og hvordan en vil bruke dette i ettertid. I tillegg er en viktig faktor hva det i realiteten er mulig at ungdommene har reell innflytelse på (Winsvold & Solberg 2009).

Det viktigste er å vite omtrent hvilket medvirkningsnivå man ønsker å jobbe på, slik at det ikke settes urealistiske forventninger til hva en skal få ut av prosessen.

Arnstein's Ladder of Participation (Arnstein 1969)

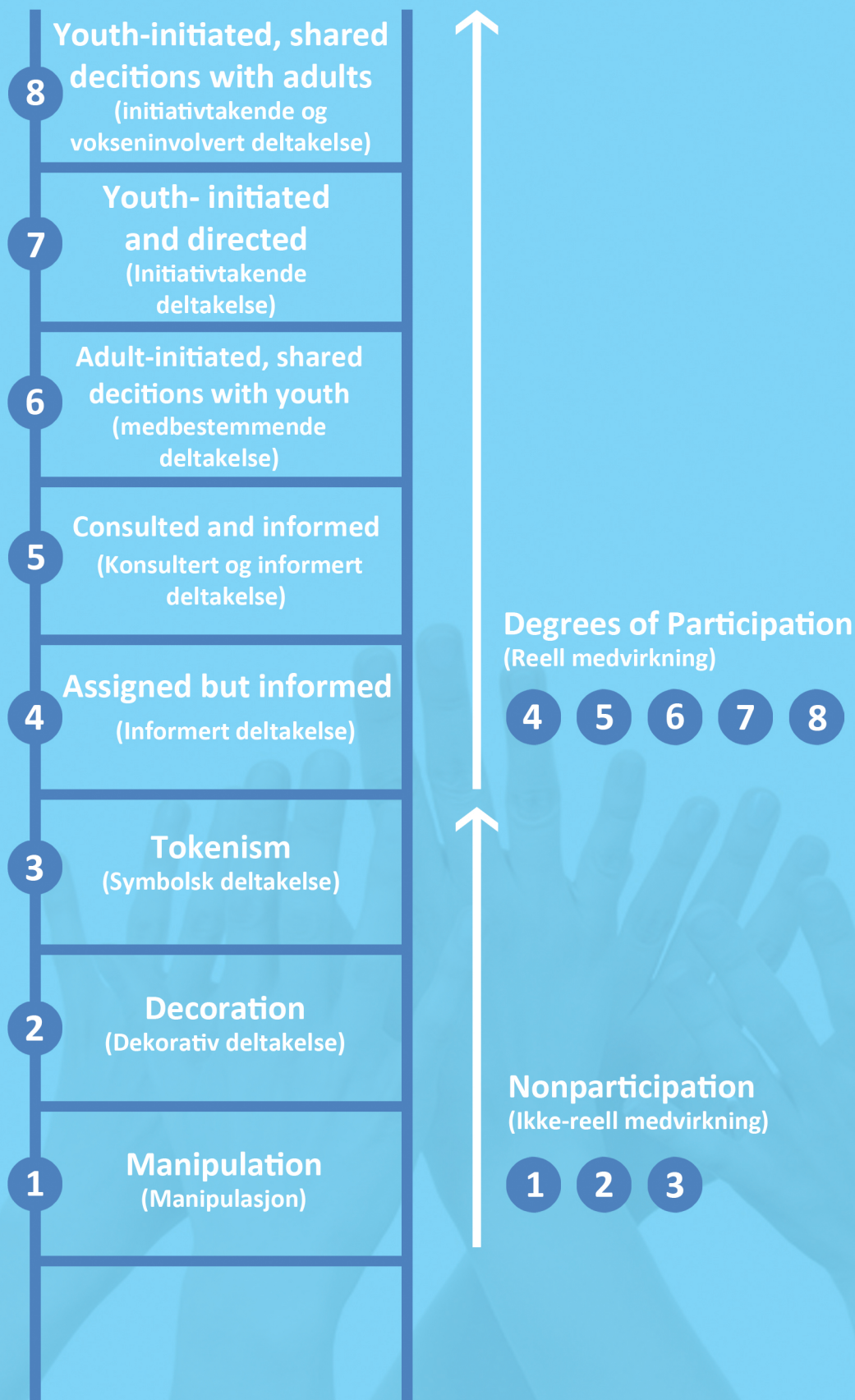
(Arnsteins medvirkningsstige)

Figur 8: Arnstein's Ladder of Participation

Ladder of Children's Participation (Hart 1997)

(Medvirkningsstige for barn)

Figur 9: Hart's Ladder of Children's Participation

Arnstein's Ladder of Participation

Arnstein's Ladder of Participation (Arnstein 1969) er en av de mest brukte modellene for å plassere grad av medvirkning. Modellen ble presentert for første gang i 1969, og er stadig omtalt i forbindelse med medvirkningsarbeid i norsk planlegging (Reinskås 2010). I Arnsteins stige plasseres medvirkning i åtte forskjellige trinn (nivåer). Disse åtte trinnene fordeles over tre kategorier: ingen innflytelse (ikke-medvirkning), symbolsk indirekte innflytelse (symbolsk medvirkning) og reell direkte innflytelse (medvirkning) (se figur 8).

Manipulasjon (1) og terapi (2) er de to nederste trinnene og ligger i kategorien «ikke-medvirkning». På disse nivåene kan man tro at man medvirker, men de som har makten er kun ute etter å belære deltakerne. Informasjon (3), samråd (4) og representasjon (5) er de neste trinnene, og ligger i kategorien «symbolsk medvirkning». På disse nivåene blir man informert over hva som skal foregå, og på trinn 4 og 5 har man også mulighet til å si hva man mener. Her *deltar* man, men man har ingen garanti for at man har *innflytelse*. Samarbeid (6), delegering (av makt) (7) og selvråderett (8) er de tre øverste trinnene i stigen, og ligger i kategorien «medvirkning». Her har deltakerne innflytelse på det som skal skje. Det vil si at det er først her en kan snakke om *medvirkning* (Arnstein 1969).

Hart's Ladder of Childrens' Participation

Barneforsker Roger A. Hart har videreutviklet Arnsteins modell til en modell som spesifikt tar for seg barn og unges medvirkning (Hart 1997). Modellen bygger på Arnsteins tanker og er satt opp på samme måte, i en stige, men inndelingen er noe annerledes. Hart mener det kan kalles medvirkning når en sier hva en mener i en sak, uten at en nødvendigvis har innflytelse. Harts stige går også over åtte trinn, men inndeles disse i to kategorier: reell medvirkning og ikke-reell medvirkning (se figur 9).

Manipulerende deltakelse (1) handler om at barn og unge blir brukt for å bygge opp om voksnes idéer om hvor barn og unges interesser ligger. Dekorativ deltakelse (2) handler om å kun benytte barn og unge i situasjoner der barn og unges interesser skal behandles. Det vil si at barn og unge for eksempel er til stede for å underholde, men deltakelsen har ikke sammenheng med situasjonens formål. Symbolsk deltakelse (3) er når barn og unge kommer til ordet, men hensikten er at de voksne utad skal fremstå med et barne- og

ungdomsvennlig image. Disse tre trinnene befinner seg i kategorien «Ikke-reell medvirkning».

Informert deltakelse (4) er når voksne inviterer barn til å medvirke i en bestemt sak. Alle premisser ligger hos de voksne. Konsultert og informert deltakelse (5) går ut på det samme, men meninger som kommer fram blir tatt hensyn til. Medbestemmende deltakelse (6) handler om at de unge får innflytelse i vokseninitiativer som berører deres interesser, på lik linje med andre interessegrupper i saken. Initiativtakende og vokseninvolverende deltakelse (8) er det øverste trinnet. Her involveres også voksne i prosjektene, men på barn og unges egne premisser. De voksne velger å støtte initiativet når de deltar (Hart 1997).

Barnerepresentantens medvirkningstrapp for barn og unge

I barnerepresentantens faktaperm fra 1999 er også 8 trinn for barn og unges medvirkning presentert. Medvirkningstrappen er en forenkling av Arnsteins stige som i sin enkelhet kan sees på som noe lettere å forholde seg til. Da det er et mål at flest mulig skal kunne sette seg inn i temaet, presenteres medvirkningstrappen her. Det er også denne trappen som brukes i barnetråkkveilederen (Norsk Form 2010).

Figur 10: Barnerepresentantens medvirkningstrapp. Trappen er redigert noe for å bli mer oversiktlig.

2.4.3 Medvirkningsmetoder

Hva ungdom kan bidra med i stedsutviklingsprosesser avhenger også av hvilken metode som benyttes. Det finnes mange forskjellige metoder til bruk for medvirkning av unge. Noen metoder er mer tradisjonelle og formelle enn andre. Enkelte metoder er permanente deltakelsesordninger med deltakelse gjennom representasjon slik som f.eks. elevråd, mens andre er prosjektbaserte der mange deltar og medvirkningen er bred. I noen er medvirkningsgraden stor, i andre lav. Hvilke metoder som benyttes gir muligheter, men setter også begrensninger på hva ungdommene kan bidra med.

De forskjellige skrivene og rapportene nevnt i tidslinjen trekker fram flere mulige medvirkningsbaserte verktøy til bruk for ungdom i planlegging.

Miljøverndepartementets temaveileder «Barn og unge og planlegging etter plan- og bygningsloven» fra 2011 nevner blant annet disse metodene som mulige løsninger: fremtidsverksted, barnetråkk, og medvirkning som en naturlig del av undervisningen i skolen. Barne- og familiedepartementets hefte fra 1997 trekker frem blant annet arbeidsbokmetoden og registrering i form av fotografering/video. Barne- og likestillingsdepartementets rundskriv fra 2006 trekker fram de samme metodene, i tillegg til blant annet framtidsverksted. I tidslinjen har jeg trukket frem EU-prosjektet «REBUS – reisen til en bedre skole» og den medvirkningsbaserte læringsmetoden MIABE.

I det følgende presenteres medvirkningsmetodene barnetråkk, arbeidsbok, framtidsverksted, «REBUS – reisen til en bedre skole» og MIABE.

Disse fem metodene vil videre benyttes for å gi svar på problemstillingene.

Barnetråkk

Barnetråkk er en metode for medvirkning og arealdokumentasjon av barn og unges arealbruk utviklet av Vestfold Fylkeskommune ved Eva Almhjell og Barnetråkkteamet ved Statens vegvesen Region sør i Vestfold. Det var Almhjell som i 1991 kom med idéen om å lage tilsvarende kart som «dyretråkk» (for å registrere hvor elg og andre ville dyr befinner seg) for barn og unge (Norsk Form 2010).

Metoden registrerer hvor barn og unge beveger seg og hvordan de bruker nærmiljøet. Barna og ungdommene skal selv tegne inn skoleveien sin og andre steder de beveger seg. De skal markere hvilke områder de bruker til lek og hvor de ellers oppholder seg i uterommene. I tillegg skal de peke ut sine favorittsteder og hvilke områder de synes skiller seg ut som problemområder, samt at de kan foreslå fysiske tiltak og endringer. En veileder er på plass gjennom hele prosessen og gir en innføring i arbeidet og hjelper deltakerne der det behøves. Svarene utleder til slutt i et kart som oppsummerer «barnetråkkene» på stedet (Norsk Form 2010; Østmoe 2003).

Metoden har vært tatt i bruk i arealplanlegging siden 1993 og i 2006 ble metoden digitalisert i et samarbeid mellom Norsk Form og Statens kartverk. Norsk form ga i 2010 ut en veileder i barnetråkk som viser hvordan opplegget skal foregå, enten i manuell eller digital format. En rekke kommuner benytter metoden som en del av den lokale stedsutviklingen (Norsk Form 2010; Østmoe 2003).

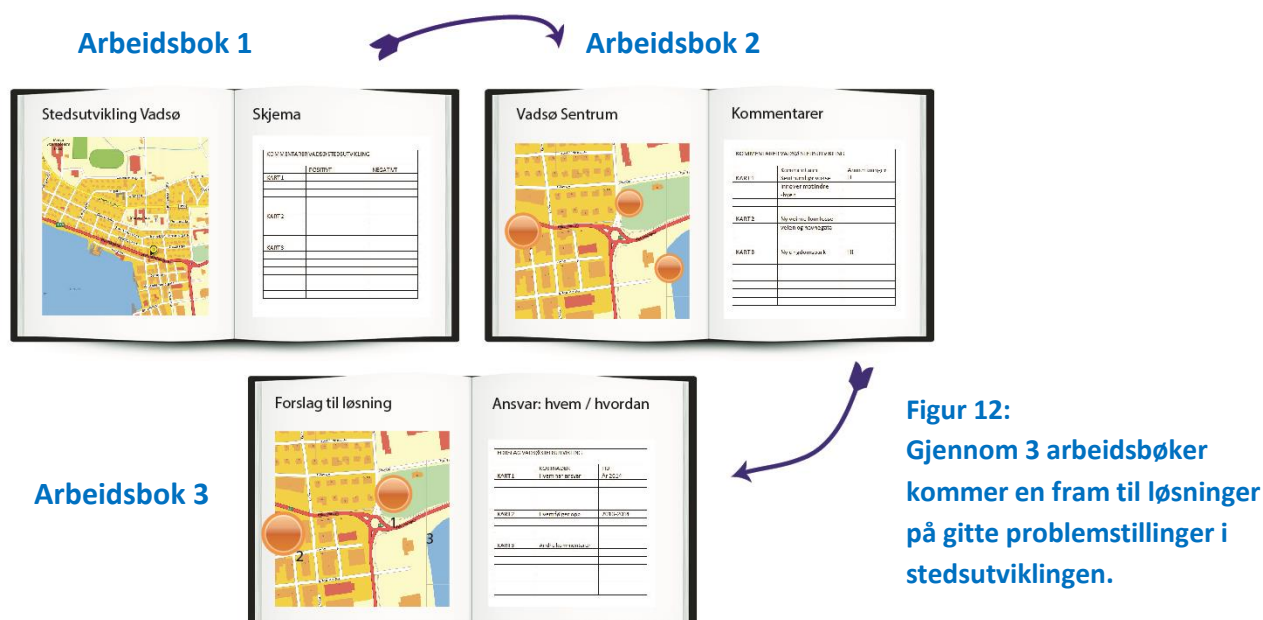

Figur 11: Ungdommene registrerer hvor de ferdes og oppholder seg i uterommene. Svarene oppsummeres i et barnetråkk-kart.

Arbeidsbokmetoden

Arbeidsbokmetoden, utviklet av NIBR med midler fra MD og Kommunal- og Arbeidsdepartementet på midten av 70-tallet (Dimmen 1991) ble særlig brukt i planleggingen på 1970- og 1980-tallet, men er fortsatt aktuell som medvirkningsmetode. I løpet av prosessen skal det utformes 3 arbeidsbøker. Prosessen starter med at det utarbeides en arbeidsbok med det aktuelle tema som behandles. Deltakerne mottar en kopi av arbeidsboken (en form for «kladdebok») som beskriver problemstillinger og som stiller konkrete spørsmål til deltakerne. I boken er det satt av plass til at en kan kommentere informasjonen som har blitt gitt. Informasjonen som skal kommenteres er alltid framstilt både med ord, bilder og ofte også tegninger og andre illustrasjoner. Arrangøren samler inn bøkene og oppsummerer svarene som sammen gir grunnlag for bok 2. Deltakerne får utdelt denne arbeidsboken og har igjen mulighet til å komme med innspill. Arbeidsbok nummer 2 samles inn og resultatene presenteres i en tredje arbeidsbok. Denne går videre til deltakere og til arrangører, kommunale myndigheter og andre som deltar i prosessen (se illustrasjon av prosessen i figur 12) (NIBR 1983; Oraug 1988).

Metoden gir muligheter til gjentatt behandling av forslag og innspill. Siden behandlingen går i flere runder vil resultatene kunne bidra til at planleggerne kan fatte kunnskapsbaserte valg. Arbeidsbok metoden kan benyttes i mange forskjellige sammenhenger og på mange forskjellige måter. Den kan brukes på ulike plannivå, enten konkret på et bestemt prosjekt eller i en langsiktig plan for stedsutvikling (Husbanken 2006; Oraug 1988).

Framtidsverksted

En annen metode som har vært benyttet i lang tid som medvirkningsverktøy er Robert Jungk og Norbert R. Müllerts metode «framtidswerksted». Metoden er en form for «idélaboratorium» der alle får mulighet til å uttrykke seg og komme med innspill. Deltakerne deles i grupper og tilretteleggeren veileder dem gjennom 4 faser; forberedelsesfasen, kritikkfasen, fantasifasen og virkeliggjøringsfasen (se figur 13 for illustrasjon av prosessen) (Jungk & Müllert 1989).

I *forberedelsesfasen* bestemmes tema og sted. Materialer som trengs kjøpes inn og tilretteleggerne forbereder seg til verkstedet.

I *kritikkfasen* gir deltakerne kritikk til det de er misfornøyde med angående temaet som diskuteres. Svarene presenteres i stikkordsform og blir hengt opp veggen på store plakater.

I *fantasifasen* forsøker deltakerne å komme med forslag på løsninger til det de kritiserte i kritikkfasen. Idéene henges opp på veggen i stikkordsform. I fantasifasen trenger man ikke ta hensyn til virkeligheten. Her kan man komme med fantasifulle løsninger uten noen form for begrensninger. Det er ikke lov å kritisere idéer for å være for «drømmende».

I *virkelighetsfasen* forsøker deltakerne å gjøre løsningene de kom fram til i fantasifasen mulige. Man prøver å bygge bruer mellom ønsker og virkelighet. Resultatene fra virkelighetsfasen blir notert ned som framtidswerkstedets resultater. Det lages så forslag til handlingsplaner for videre oppfølging.

Framtidswerksted som medvirkningsmetode kan med hell brukes på ungdomsbefolkningen. Et eksempel der framtidswerksted er brukt med tema barn/unge i stedsutvikling er i Hedmark fylkeskommune. Fire kommuner satte i gang et stedsutviklingsprosjekt der barn og ungdom skulle medvirke. Et av tiltakene her var at 20-50 barn og unge skulle delta i et to-dagers fremtidswerksted. De unge viste seg å være svært interessert i stedet der de bodde og kom med mange nye innfallsvinkler på hvordan kommunen burde drive utviklingsarbeid (Hedmarksprosjektet 2000). Metoden egner seg godt på mange plannivåer.

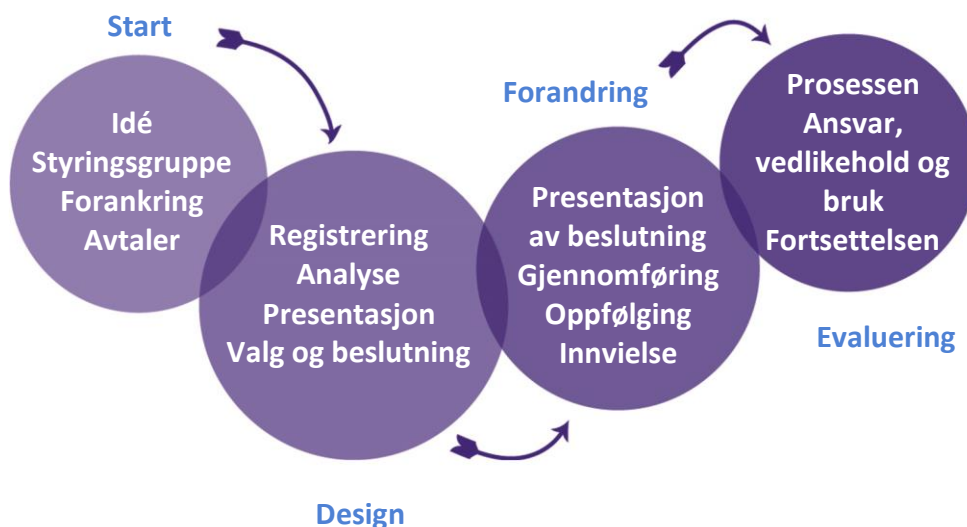
Figur 13: Illustrasjonen viser de ulike fasene i framtidsverkstedet.

REBUS – Reisen til en bedre skole

Det er naturlig at området rundt skolen er et av de uterommene ungdommene ser mest til. Det er gjort mange prosjekter i planlegging av skolegårder der medvirkning har vært en viktig del av prosessen. Masteroppgaven til Christine Pedersen «Vår drømmeskolegård» (2008) viser mange fremgangsmåter og metoder for medvirkning tilknyttet prosjektering av skolegårder. Masteroppgaven baserer seg på medvirkning av barn, men metodene vil kunne brukes som inspirasjon til bruk for medvirkningsarbeid med deltakere som er noen år eldre, det vil si ungdom i yngre aldersgrupper. Når skolegårder eller andre områder i tilknytning til fasiliteter ungdommer bruker daglig skal planlegges finnes det med andre ord mange metoder som kan benyttes, eller som det kan dras inspirasjon fra.

Et godt eksempel er EU-prosjektet «REBUS- reisen til en bedre skole» som er et samarbeid mellom mange ulike aktører i Danmark, Sverige og Norge. I løpet av en treårsperiode har man i dette prosjektet forsøkt å gi svar på spørsmålet: «hvordan kan barn og unge medvirke i utformingen av det fysiske miljøet på skoler og i førskoler?» Resultatet ble en modell med samme med navn som EU-prosjektet: «REBUS – Reisen til en bedre skole». Modellen er utviklet som en guideline der man følger fire faser fra begynnelse til slutt: start, design, forandring og evaluering (se figur 14 for illustrasjon). Guidelinen legger opp til en prosess der barn og unge bidrar til å utforme og endre deres fysiske omgivelser i skolen (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012).

REBUS tar sikte på å få til medvirkning av barn og unge gjennom skolen. EU – prosjektet tar utgangspunkt i barnas egen hverdag i skolen. En viktig del av REBUS er at arbeidet følges av en sammensatt styringsgruppe og har et nært samarbeid mellom skole, de unge, forvaltningen og arkitekturpedagog. Ungdommene er selv med å forme alternativer til løsninger og er med på selve gjennomføringen av endringen. Dette kan være med på å gi større kompetanse, mer erfaring og bedre resultater som er utformet av de som bruker områdene hver dag (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012).

Figur 14: Prosessen i et REBUS-prosjekt.

MIABE

En annen metode som også benytter seg av medvirkning gjennom skolen er MIABE (Model for Increased Awareness of the Built Environment) (Hodneland 2007). Metodens grunntanker går ut på å øke barn og unges bevissthet rundt de bebyggede omgivelsene, men en viktig del av metoden er også selve medvirkningen.

Modellen har sitt utspring fra pilotprosjektet «Forskjønnelsen av de små, stygge stedene» der 250 barn (hovedsakelig mellom 10-12 år) i grupper skulle finne stygge steder i nærmiljøet som de ville forskjønne. Elevene får en innføring i stedets historie og blir opplært i å tilegne seg et utvidet arkitektonisk vokabular. Elevene tar notater i hver sin loggbok (Hodneland 1998).

Deltakerne blir så delt i grupper og disse velger selv hvilket «lille stygge sted» de vil arbeide med. Gruppene deltar i en registrering nærmiljøet. Registreringen er en viktig del av modellen. Elevene ble først opplært i å bruke sanseintrykkene. Her skal deltakerne lære å «se», for så å stille spørsmål med de de ser. Grunntanken her er at en må først finne ut hva en har, for å kunne vite hva en ønsker at skal være annerledes (Winsvold & Solberg 2009).

Alle registreringene oppsummeres og elevene diskuterer hva de liker, ikke liker, og hva de ønsker seg av endringer. I diskusjonen tas det også opp hva de må be kommunen om hjelp til for å få gjennomført prosjektet. Det utarbeides spørreskjema (av elevene selv) som folk i nærmiljøet kan svare på, slik at de kan finne mer ut om hva andre mener om temaene de jobber med. Deretter skrives det brev til offentlige til offentlige etater for å spørre om hjelp til prosjektet (Winsvold & Solberg 2009).

Til sist skal området faktisk endres til det bedre for å vise at medvirkningen fungerer. Deltakerne er med på endringen, så langt det lar seg gjøre. Se figur 15 for illustrasjon av prosessen.

Modellen var i utgangspunktet en modell for stedsanalyse, men viste seg også å være svært godt egnet i medvirkningsprosjekter av barn og unge. Modellen kan knyttes opp mot nasjonal læreplan for grunnskolen (Hodneland 1998).

MIABE viser godt at planlegging av områder som unge benytter er et mangesidig tema, og et tverrfaglig anliggende.

Figur 15: Viktige steg i MIABE-modellen.

2.4.4 Andre avgjørende faktorer for ungdommers bidrag

Hva medvirkningen går ut på / plannivå

Medvirkning kan foregå på forskjellige hierarkiske nivåer i plansystemet (Holsen 1996). Medvirkningen kan skje i *oversiktsplanlegging*, i planlegging på et strategisk og langsiktig nivå, eller det kan skje i *detaljplanlegging*, i konkret og lokal utforming av det fysiske miljøet i lokalbefolkningens «egne» områder.

I forhold til medvirkning i *planutforming*, kan medvirkningen være i utformingen av selve *plangrunnlaget* (de målsettinger o.l. som planen skal utformes på basis av) eller i utforming av selve *planinnholdet*. Medvirkningen kan også gå ut på å være med å ta *planbeslutninger* (Holsen 2000).

Hvilken metode en velger avhenger av hvilket hierarkisk nivå en planlegger på, og spiller derfor en rolle i hva ungdom i teorien har mulighet for å bidra med. Tilnærmingen og nivået på medvirkningen avhenger av innholdet og nivået i planarbeidet med tilhørende rammebetingelser for planmyndighetene. Det er derfor viktig å tilpasse medvirkningsopplegget godt til plannivået (Wøhni 2007).

Valg av deltakere

Sterke og svake grupper

Hvilke bidrag vi får avhenger også om *hvem* som deltar. Holsen skriver i sitt notat (1996) at en problematikk tilknyttet medvirkning er hvem som deltar og *hvilke interesser* disse representerer. Dette kan særlig gjelde grupper som ikke har spesielle interesser eller som ikke makter å artikulere sine interesser slik at de blir forstått eller tatt hensyn til. Slik kan det føre mer makt til «de sterkeste» og deres interesser, og mindre makt til de «svakerestilte ungdomsgruppene». Et eksempel kan være gruppen «idrettsungdom». Det kan være lettere å la de medvirke og planlegge for dem, fordi de uttrykker sine ønsker om noe konkret. Men styrker medvirkningsprosessen bare en allerede sterk gruppe beveger vi oss i en slik retning at medvirkningen kan virke mot sin hensikt, skriver Holsen i sitt notat.

Bredde på medvirkningen

Ekspertgruppa skriver i sin rapport (BLD 2009) at representativitet handler om at ungdom kan identifisere seg med sine representanter, og omvendt. Hvem som skal delta, og hvor mange, avhenger av medvirkningsmetoden. Det viktigste er å skaffe en så bred medvirkning som mulig, fra ulike grupper ungdom (KKD 1990). Det er likevel viktig at ikke medvirkningen blir bredere enn at en har de ressursene som kreves for å gjennomføre prosessen på en god og forsvarlig måte.

Grupper som trenger spesiell tilpassing

I Norge har vi mange utenlandske ungdom som på grunn av språk ikke kan delta direkte. En må også legge til rette for at slike grupper får fremmet sine synspunkter. Retten til å bli hørt etter FNs barnekonvensjon gjelder alle barn og unge, også de med syns- eller hørselshemming og barn som ikke snakker norsk (Scheie 2005). Dette forsterkes i PBLs bestemmelse § 5-1 der det står at «Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på en annen måte». Disse ungdommene kan gi annerledes, men viktige bidrag til bruk for stedsutviklingen.

Aldersgrupper

Hvilke bidrag ungdommene kan gi avhenger også av hvilke aldersgrupper vi arbeider med. Yngre ungdomsgrupper trenger en annen tilnærming enn de eldre ungdommene for best å kunne utnytte ressursene de sitter inne med. Husbanken (2006) understreker at en nøkkel for å få gode bidrag fra medvirkningsprosessen er gjennom en tilpasning av det tradisjonelle «fagspråket».

Tidspunkt i prosessen

Det poengteres igjen og igjen at medvirkningen må skje på et tidlig tidspunkt i planleggingsprosessen (Holsen 2000). Dette er for at medvirkningen skal bli reell. Medvirkningen kan skje i stedsanalyser og landskapsanalyser til grunnlag for planutforming, ved oppstart av planarbeidet, eller i utforming av konkrete planforslag. Deltakerne må kunne diskutere aktuelle spørsmålstillinger og løsninger på et tidlig punkt i planarbeidet for å føle og vite at de kan påvirke utfallet slik at de kan føle eierskap til beslutningene som tas (Wøhni 2007).

Tid og ressurser

En viktig faktor for hva ungdom kan bidra med er hvor mye tid og ressurser man har til rådighet. Det er viktig at det tenkes gjennom hvorvidt man har nok folk som kan arbeide prosessrettet med ungdommene. Man må også vite om man har vilje og evne til å tolke de unges ulike uttryksformer. 1 av 10 råd for bedre medvirkningsprosesser Asplan Viak presenterer i rapporten «Virker medvirkning virkelig?» (Wøhni 2007 s 57) er «Vær forberedt på at medvirkning koster.» For det er slik at medvirkning er ressurskrevende både i tid og i andre ressurser. Et eksempel kan være arbeidsbokmetoden. Å lage arbeidsbøker er svært tidskrevende. Det skal trykkes bøker, alle svar skal oppsummeres og systematiseres. Det må på forhånd vurderes om det er forutsetninger for å gjøre dette (Oraug 1988). Over en lengre tidsperiode kan medvirkningen vise seg å være effektiv (effektivitet i plangjennomføringen og effektiv ressursutnyttelse) (Holsen 2000). Om prosessen blir «halvveis» på grunn av dårlig begrensnings av ressursbruk begrenses ungdommens bidrag.

2.5 Hvordan kan vi benytte oss av resultatene fra deres medvirkning?

Hvor går veien videre? Hvordan kan vi benytte oss av bidragene vi fikk i medvirkningsprosessen? I det følgende beskrives hvordan litteraturen omtaler bruk av bidragene fra ungdommenes deltakelse og medvirkning.

Resultater

Når vi snakker om resultater kan det være et litt problematisk begrep å bruke i denne sammenheng. Resultat minner om et produkt, mens i realiteten kan medvirkningen være både en prosess og et produkt. Det vil si at resultatene både kan være det en sitter igjen med etter medvirkningsprosessen (håndfaste resultater i form av tegninger, modeller, intervjuer o.l.) og det en fant underveis i prosessen (gjennom uformelle samtaler, sitater fra deltakerne o.l.) Resultater i denne sammenheng betyr derfor alt planlegger fikk ut av ungdommenes deltakelse / medvirkning.

Hvordan vi benytter oss av resultatene fra ungdommenes medvirkning avhenger av hvilken type planlegging vi snakker om. Det er forskjell på konkrete prosjekter og den rullerende planlegging. Det er lettere å få til tydelige og «observerbare» sluttresultater når vi snakker om konkrete, dagsaktuelle prosjekter. I arbeidet med langsiktige planer blir resultatene fra medvirkningen umiddelbart mer diffuse (Holsen 1996).

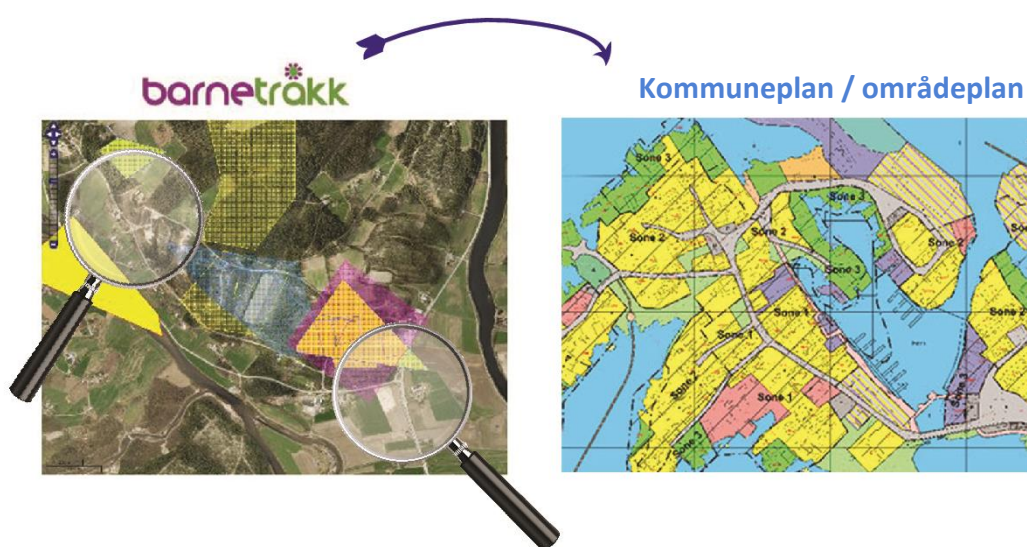
«Det er mange aktører som gjennomfører medvirkning. Det er fylkeskommuner som gjennomfører medvirkningsprosesser for kommunene i sitt fylke, det finnes firmaer som har spesialisert seg på å gjennomføre medvirkningsprosesser, og mange dyktige kommuneplanleggere og erfarne barnerepresentanter gjennomfører gode prosesser med barn og unge som medvirkningsaktører (MD 2011a s 22). Ulike aktører vil kunne stille med ulike forutsetninger og erfaringer av hvordan en kan benytte resultatene fra medvirkningsprosesser.

2.5.1 Benyttelse av resultater fra de 5 medvirkningsmetodene

I det følgende presenteres de 5 medvirkningsmetodene vi har blitt kjent med og hvordan bruk av resultatene fra disse omtales i litteraturen.

Barnetråkk

Kommuner har benyttet metoden barnetråkk der resultatene skal inngå som en del av generelle og omfattende kommuneplaner eller i mer avgrensede kommunedelplaner, områdeplaner og rullering av disse (Norsk Form 2010). Resultatene blir i så måte benyttet som registreringer til grunnlag for konkrete planer. Kommunen bruker ungdommenes bidrag som et faglig grunnlag til å fatte politiske beslutninger på når det blant annet gjelder framtidige arealdisponeringer i kommunen (Hedmarksprosjektet 2001) (se figur 16).

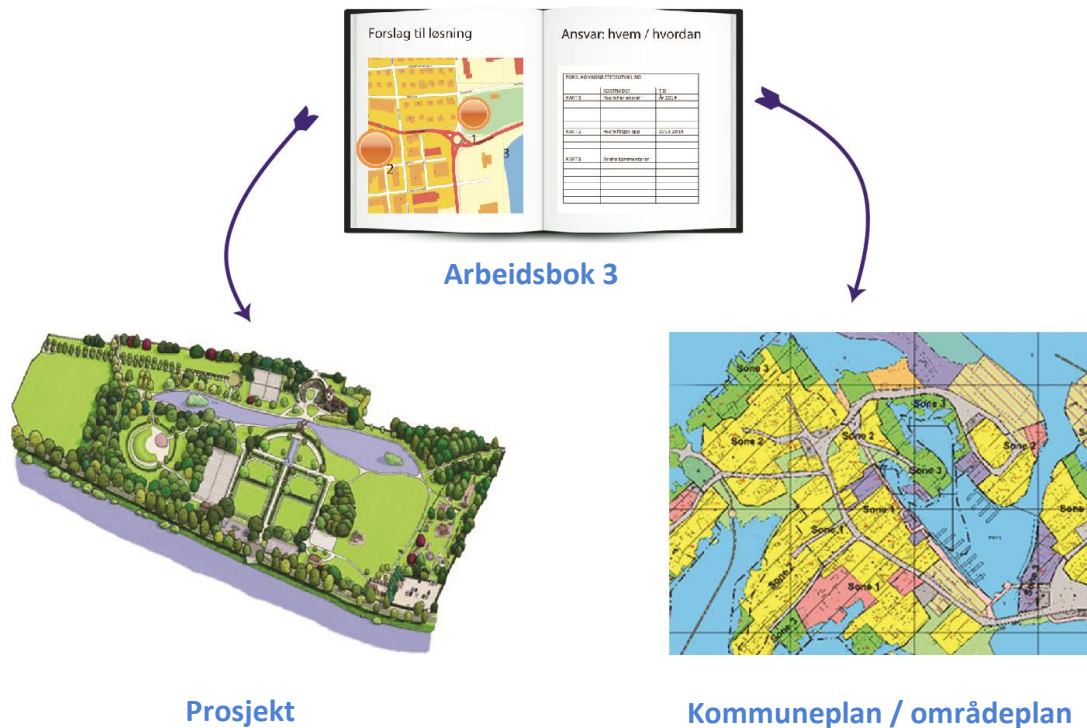
Figur 16: Resultatene fra barnetråkk blir benyttet som grunnlag for kommuneplaner og områdeplaner og regulering av disse.

Arbeidsbokmetoden

Fra arbeidsbokmetoden benytter man materialet som ligger i arbeidsbok nr. 3. Resultatene brukes til grunnlag for nye planer, som kommuneplaner, eller i konkrete prosjekter. Resultatene kan også ligge i ny kunnskap som tilegnes gjennom hele prosessen i arbeidsbokmetoden. Det avhenger naturlig nok av hva en planlegger, småskalaprojekt eller kommuneplaner (Oraug 1988).

Arbeidsbokprosessen skal være kontrollerbar for deltakerne. Dette gjøres ved at et «alle-utsagn» hefte, hvor alles svar står skal være tilgjengelig (Oraug 1988). Bidrag fra dette heftet kan også benyttes videre senere.

Arbeidsbokmetoden har gjentatte ganger blitt testet på brukergruppen ungdom i kommunal planlegging. Et eksempel er Selje kommune i More og Romsdal som benyttet metoden på ungdomsbefolkningen på stedet. Resultatene ble benyttet til utforming av ungdomsplan for Selje kommune (Dimmen 1991).

Figur 17: Resultatene fra arbeidsbok nr. 3 legger føringer for utarbeidelse av kommuneplaner og områdeplaner eller benyttes til utforming av konkrete prosjekter.

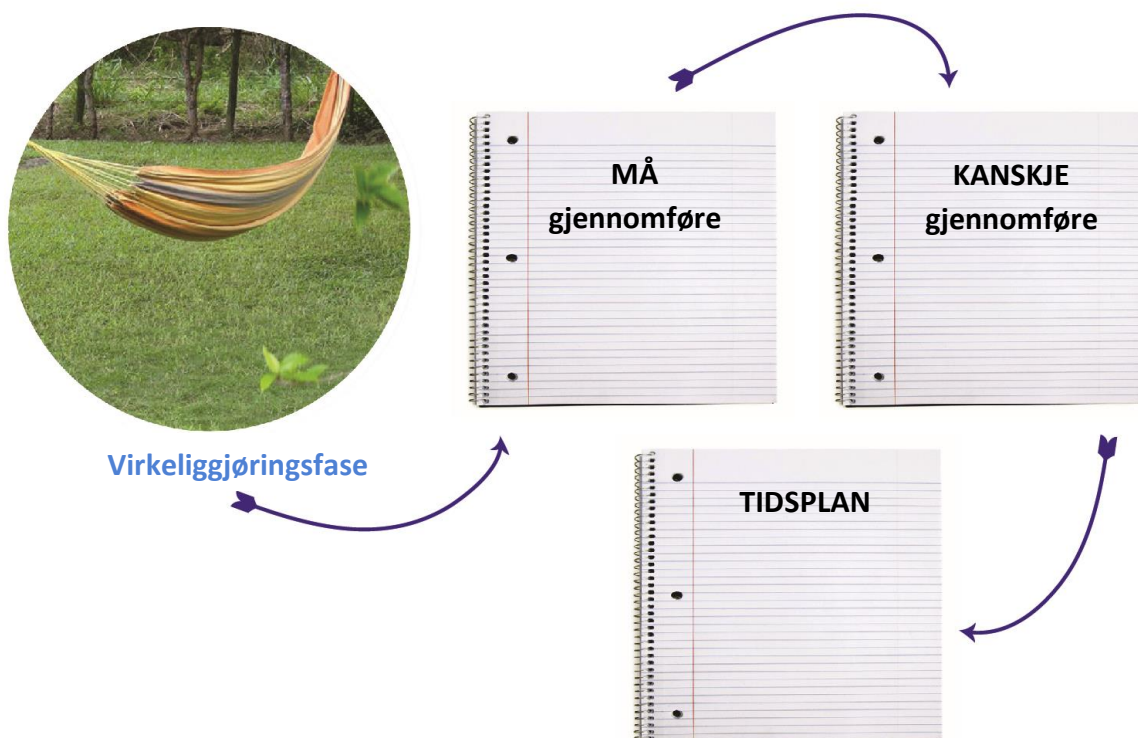
Framtidsverksted

Når en benytter seg av ungdommenes bidrag er det viktig å utnytte elementer fra absolutt alle fasene (forberedelses-, kritikk-, fantasi- og virkeliggjøringsfasen). Man bør så langt det er mulig forholde seg til den opprinnelige planen (materialet fra virkelighetsfasen). Der det er vanskelig, må man se på prosjektmålet og være åpen for endringer. Dette er en kontinuerlig læreprosess (Jungk & Müllert 1989).

Så godt som alle prosjekter lider av pengemangel. Det er nødvendig å finne nye metoder og idéer til å få det hele til å gå opp økonomisk sett, slik at mest mulig av planen på best

måte kan gjennomføres. Å samle inn penger til det aktuelle formålet kan være en videreføring av framtidsverkstedet (Jungk & Müllert 1989).

Planlegger må som nevnt holde seg tett til planen, men aldri følge den slavisk. Vi må først finne ut hva som absolutt *må* gjennomføres, det vil si hvilke deler av planen vi ikke under noen omstendigheter kan gi avkall på. Deretter må en finne ut hva en *kanskje* kan gjennomføre. Ting skjer, man støter på uforutsette begivenheter, men vi må ikke gå bort fra kjernen av det vi fant i resultatene. En tidsplan for når de ulike tingene skal skje må komme på plass. Man må se hvilke midler en råder over og hvem som kan gjøre de forskjellige endringene. Det er viktig å være åpen og ærlig der man ser man har mislykkes, slik at framtidsverkstedet ikke blir en negativ prosess for ungdommene og de andre involverte (Hedmarksprosjektet 2000; Jungk & Müllert 1989).

Figur 18: Resultatene som ligger i materialet fra virkeliggjøringsfasen blir benyttet videre. Det bestemmes hvilke deler av planen som absolutt *må* gjennomføres og hva en *muligens* kan gjennomføre om ressursene strekker til. En tidsplan utformes med bakgrunn i dette.

REBUS

Når de forskjellige forslagene er utarbeidet, vurderes og diskuteres de i styringsgruppen. I et REBUS-prosjekt er det alltid økonomiske begrensninger. Viser det seg at planene ikke egner seg, eller at man ser at man ikke har nok ressurser til å gjennomføre det på en skikkelig måte kan det være best å forkaste idéen istedenfor å gjennomføre planen «halvveis». I noen tilfeller kan det gjøres små endringer for å gjøre planen mulig, men da må det passes på at endringene ikke går så langt et en beveger seg bort fra den opprinnelige idéen (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012).

Etter det endelige forslaget til endring er gitt skal endringen gjennomføres. Deretter lages avtaler om ansvar, vedlikehold og bruk. Dette henger sammen med at det er ungdommene som både skal planlegge og gjennomføre prosjektet. Et REBUS-prosjekt skal, om metoden brukes riktig, derfor ligge på det høyeste medvirkningsnivået i medvirkningstrappen, og planlegger fungerer derfor kun som en veileder for ungdommene i REBUS-prosjektet (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012).

Figur 19: Ungdommene bestemmer i hovedsak hvilken endring som skal gjennomføres og er selv med på å gjøre endringen så langt det er mulig.

MIABE

MIABE er kanskje den modellen der en i minst grad trenger å snakke om å «benytte seg av resultatene». Dette er et helhetlig prosjekt med skolen som arena. MIABE handler om å endre noe i de bebyggede omgivelsene, områder som allerede eksisterer i ungdommenes nærmiljø. Endringene som skal ta plass er i små skala, ungdommene gjennomfører endringen selv, og planlegger trenger derfor ikke ta stilling til hvordan resultatene skal brukes. Dette skal være ungdommenes prosjekt.

Figur 20: Ungdommene gjennomfører endringene i et MIABE-prosjekt selv.

2.5.2 Innflytelse og tilbakemeldinger

Å gi tilbakemelding til ungdommene om hvordan deres bidrag ble brukt er uvurderlig arbeid. «Oppfølgings- og tilbakemeldingsarbeid må aldri undervurderes. De unge er utålmodige. De vil se resultater mens de enda er i kommunen. Derfor er også de små steg viktige å melde tilbake.» (Hedmarksprosjektet 2000 s 20).

Uten oppfølging blir prosessen en «liksomdeltakelse» som hverken gagnar deltakerne eller planleggerne.

Benytter vi oss av resultatene og ser at medvirkningen er hensiktsmessig og meningsfull kan en se på mulighetene for å legge til rette for en kontinuerlig medvirkningsprosess.

«Tydeliggjør at medvirkningsprosessen skal gi mulighet for langsiktig involvering.

Gjennom medvirkningsprosessen bør lokalsamfunn få oppleve hvordan idéer blir utviklet ved ulike stadier, gjennom gode tilbakemeldinger. De formaliserte og juridisk forpliktende stadiene for involvering bør tydeliggjøres. Disse bør oppleves som faser i en kontinuerlig prosess framfor usammenhengende episoder.» (Wøhni 2007 s 58).

En helhetlig og kontinuerlig medvirkningsprosess kan både ha positive og negative konsekvenser. Det kan gi planlegger stadig nye innspill og bidrag, men en kontinuerlig medvirkningsprosess kan også være vanskelig å holde gående. Lærere, og andre som jobber direkte med ungdommene kan miste motet når man støter på problemer (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012). Planleggingsprosesser tar ofte lang tid og ungdommene kan «vokse opp» mens de venter på å se sluttresultatene.

**Innledning
(kap 1)**

**Litteratur
(kap 2)**

**Eksp^{er}iment
(kap 3)**

**Resultat
(kap 4)**

**Diskusjon
(kap 5)**

**Avslutning
(kap 6)**

Eksp^{er}iment

Kapittel 3

Stedsanalyser som medvirkningsbasert analyseverktøy

Lynch-Stadkjensle

Avsluttende intervju

3 Eksperimentet

Ingen av metodene presentert i kapittel 2 er direkte en del av en stedsanalyse eller landskapsanalyse. Hvilke medvirkningsbaserte steds- og landskapsanalyser kan egne seg spesielt godt på ungdomsbefolkningen? Er det mulig å få gode bidrag fra ungdom ved hjelp av en slik metode?

3.1 Stedsanalyser som medvirkningsbasert analyseverktøy

Stedsanalyser brukes som et grunnlag og hjelpemiddel til å fatte beslutninger i planprosessen og for å utarbeide en plan over et område (MD 1991). Stedsanalysen utformes for å gi et egnet utgangspunkt til forståelse og diskusjon i den videre planleggingen til stedet, og for å identifisere og evaluere innvirkninger på en planlagt utvikling.

Det finnes mange ulike metodeverktøy for dette. De ulike metodene utspringer fra forskjellige tradisjoner som kartlegger hvordan et sted kan oppfattes og analyseres. Det finnes derfor mange innfallsvinkler til undersøkelse av de fysiske omgivelsene. Eksempler er kunsthistoriske analyser, natur- og landskapsanalyser og visuelle analyser. Innenfor hver av disse analysetradisjonene finnes igjen mange underkategorier av metodeverktøy (Børrud 2006; Riksantikvaren 2010).

Planleggers valg av stedsanalyse

Analysen legges til grunn for planleggingen av det aktuelle stedets utvikling. For at grunnlaget skal bli så godt som overhode mulig og at viktige beslutninger kan tas med analysen som grunnlag, kan man i en praktisk planleggingssituasjon sjeldent bare bruke én enkelt analysemetode. Det er nødvendig med en sammensetning av flere metoder, gjerne med sitt utspring fra ulike retninger innenfor analysetradisjoner. Det er nødvendig at analysen blir gjort så grundig som mulig for at beslutningene som tas på grunnlag av den skal være gode og legitime.

Planleggerne velger hvilke analysetradisjoner og metoder som skal benyttes når en analyse skal utføres. Utvelgelsen bygger gjerne på politiske vedtak om hvilke forhold som skal vektlegges i planleggingen (Wiersdalen 2001). Hvilken metode en velger vil som regel

ha innvirkning på den endelige planen, og det er derfor viktig at metode er vurdert med omhu og at valget kan begrunnes.

Byen oppleves gjerne som noe bestandig, men er i virkeligheten i kontinuerlig endring. Et sted er dynamisk. Det lever og utvikler seg, og er aldri konstant (Børrud 2006). Det vil si at det ikke finnes en *sannhet* som kan kartlegges med én enkelt metode, eller at en bestemt sammensetning av metoder vil kunne sies å være best. Planleggers oppgave ligger i å finne de riktige analyseverktøyene og den rette kombinasjonen for det aktuelle stedet i hvert enkelt tilfelle. På denne måten skal hun sørge for en hensiktsmessig, meningsfull planlegging, som tar høyde for endringer over tid, og som best mulig er forankret i befolkningen på stedet.

Medvirkningsbaserte analyseverktøy forankrer analysen i befolkningen

For å sikre at analysen skal være forankret i befolkningen er det i dag utviklet flere medvirkningsbaserte analysemetoder. Universitetet for miljø- og biovitenskap og Aurland Naturverkstad har satt sammen et metodeopplegg som knytter sammen tradisjonelle landskapsanalyser med «stadkjensleundersøkelser» som kartlegger individuelle erfaringer, syn og verdier på området som analyseres. Metoden har fått navnet «landskapsressursanalyse» (LRA) og består av 2 deler: landskapsanalyse (landskapskarakteranalyse) og «stadkjensleundersøkelse» (Clemetsen et al. 2011; Haukeland et al. 2010).

En slik fremgangsmåte er svært hensiktsmessig for å forankre planene i den aktuelle stedsutviklingen og for aktivt å benytte seg av befolkningens kunnskap og innspill. Folks opplevelse av eget landskap blir på denne måten brukt tidlig i planleggingsprosessen. Slik kan befolkningen være med å legge grunnlaget for stedsutviklingen på et sted (Clemetsen et al. 2011; Haukeland et al. 2010). Landskapsressursanalysen har vært testet flere steder, men aldri spesifikt på brukergruppen ungdom. Slik jeg ser det vil heller ikke en LRA være den best egnete metoden for å utnytte ressursene ungdommen sitter inne med.

Mitt syn beror på at ungdom i større grad kan bidra med deres kunnskap om hvordan de oppfatter og opplever sin *tilstedeværelse* i sine omgivelser. En slik tilnærming baserer seg

da i analyse-teori-sammenheng på *visuelle analyser*, nærmere bestemt *persepsjonsanalyser*. En sentral person knyttet til denne tradisjonen er Kevin Lynch og hans persepsjonsanalyse som i dag kalles Lynch-analysen.

3.2 Lynch-Stadkjensle

3.2.1 Lynch-analyse

Lynch-analysen slik den er beskrevet i Kevin Lynch sin bok «The Image of the City» (1960) tar aktivt i bruk publikum i analyseprosessen. Her tar Lynch for seg menneskenes områdeforståelse, som er reflektert i folks bruk og oppfatning av byen. Han forsøker i sin analyse å få frem brukerens «mentale kart» av byen og dermed får han også fram dens «legibility» (lesbarhet), som han kaller den. Lynch understreker at dersom planleggere forstår hvordan mennesker oppfatter omgivelsene, kan de bidra til å lage klare og tydelige omgivelser som bedrer menneskenes opplevelse av byen (Børrud 2006). Lynch mener byen kan beskrives med hovedgrupper av strukturer på samme måte som tekst og språk beskrives med bokstaver (Wiersdalen & Lynch 2001). Han beskriver «bokstavene» med fem elementer/strukturer; ferdssåre, kant, område, knutepunkt og landemerke.

Ferdssåre (path)

Årer/strekning hvor individet vanligvis, tilfeldigvis eller muligens kommer til å bevege seg. Dette er det viktigste elementet for mange mennesker i deres opplevelse av omgivelsene. Eksempler på ferdssårer kan være kjøreveier, gangstier og vannkanaler.

Kant (edge)

Kanter er lineære elementer som kan være fysiske og barriereaktige. Det kan være grenser som oppstår mellom to områder som skiller seg betraktelig i karakter eller funksjon. Eksempler på kanter kan være terrengskrenter, elver og motorvei.

Område (district)

Områder er deler av byen som oppleves som en arealmessig utstrekning som skiller seg fra andre steder. Individet kan lett se hva som er innenfor området og utenfor. Eksempler

på områder kan være bygninger plassert i bestemte gatemønstre, et område med en bestemt bebyggelsestype eller sosio-kulturelle sammenhenger som vises gjennom f.eks. befolkningens etniske tilhørighet.

Knutepunkt (node)

Et knutepunkt er et sted der forskjellige aktiviteter tar sted på samme plass. Slike steder oppleves gjerne som knutepunkter fordi stedet har høy intensitet og konsentrasjon av aktiviteter og funksjoner. Eksempler på knutepunkter kan være et veikryss eller et torg.

Landemerke (landmark)

Et landemerke er en punktreferanse. Det er et tydelig definert fysisk objekt som gjerne kan sees fra forskjellige steder, i ulike vinkler og på lang avstand. Andre kan være mer lokale og bare observeres fra noen få holdepunkter. Noen landemerker kan ha stor betydning for et steds identitet. Eksempler på landemerker kan være statuer, bygningsfasader, kirker eller trær.

3.2.2 «Stadkjensleundersøkelse»

Stadkjensle er den norske oversettelsen av «sense of place» og kan defineres som «summen av opplevelser av landskap, natur, kulturarv, folk, lyder, smaker, minne og mange andre faktorer som former vårt forhold til et sted.» (Svardal et al. 2008a:31). Stadkjensle er stedet slik individet opplever det, «stedet i mennesket».

Kanskje har individet barndomsminner herfra. Kanskje han planter blomster der i forbindelse med sommerjobben. Kanskje kjenner han til lokalhistorier som bestefar har fortalt eller som han har blitt kjent med via skolen, som gir stedet en ekstra verdi for ham. Samlet utgjør dette hans «stadkjensle», og det er denne og andres «stadkjensle» sammenlagt med de ytre fysiske faktorene i et sted som gjør stedet til det det er; «det unike og spesielle stedet» (Svardal et al. 2008a).

Metodeopplegg for «sense of place»- undersøkelser ble utarbeidet av Countryside Agency, Forest of Bowland AONB (area of outstanding natural beauty) og

rådgiverselskapet Countryside. Herfra mener man å ha opplevd gode resultater (Natural Economy Northwest 2008).

Universitetet for miljø- og biovitenskap og Aurland Naturverkstad har videreutviklet dette metodeopplegget, og gitt det navnet «stadkjensleundersøkelse». Metoden går ut på at en rekke personer av ulik bakgrunn knyttet til stedet får utdelt kart og blir gitt mange spørsmål innenfor ulike tema. Målet er å få en innsikt i menneskenes «stadkjensle» (Clemetsen 2012).

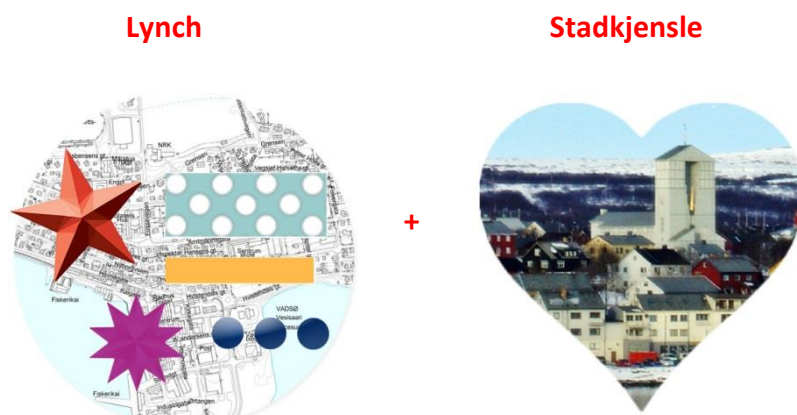
3.2.3 Kobling av Lynch-analysen og «stadkjensleundersøkelsen»

Lynch-analysen vil kunne være et godt utgangspunkt for å analysere hvordan ungdom opplever sitt sted. For å ta opplevelsesperspektivet et hakk videre kan det være interessant å kombinere Lynch-analysen med «stadkjensleundersøkelser» slik metodeutviklerne til landskapsressursanalysen har koblet «stadkjensle» sammen med landskaps(-karakter)analysen.

Lynch og «stadkjensleundersøkelsen» vil kunne egne seg sammen fordi begge går i dybden på brukerens opplevelse og bruk av stedet. De vil også utfylle hverandre da Lynch-analysen fokuserer på det rent visuelle og fysiske, mens «stadkjensleundersøkelsen» i større grad går i dybden på det følelsesmessige og fokuserer på inntrykk av hverdagsomgivelser. Et eksempel er årstider og værrets innvirkning på stedets uttrykk. Dette vurderes ikke i en tradisjonell Lynch-analyse. Likevel vil inntrykket av en by kunne avhenge sterkt av om det er varmt eller kaldt, tørt eller vått og mørkt eller lyst (Wiersdalen 2001). Et eksempel kan være inntrykket Bergen gir en person som bare har vært der på våren, når klimaet er forholdsvis tørt og solen skinner sammenlignet med en som har opplevd Bergens i piskregn en kald desemberdag. Faktorer som dette tillegges vekt i en «stadkjensleundersøkelse» og utfyller derfor Lynch-analysen på en formålstjenlig måte.

Jeg vil i et eksperiment koble Lynch-analysen sammen med «stadkjensleundersøkelser» (se figur 21) og teste opplegget med en gruppe ungdommer. Målet er å se hva de kan

bidra med i en slik analyse. Videre i oppgaven vil metoden bli kalt for Lynch-Stadkjensle(-analyse).

Figur 21: Lynch-Stadkjensle-analyse.

3.2.4 Forberedelse til Lynch-Stadkjensle-analysen

Mine forberedelser til Lynch-Stadkjensle-analysen begynte høsten 2012. Uten grundige forberedelser kan informasjonen man sitter igjen med å være ufullstendig og vanskelig for planlegger og andre å forstå. Mange endringer er gjort siden den gang, men de viktigste planene består:

Mål satt for Lynch-stadkjensleanalysen

- 1) Få informasjon om hvordan ungdommene opplever, orienterer seg i, og bruker deres hverdagslandskap.
- 2) Forstå hvordan de leser stedet, og hvordan de forholder seg til ulike elementer og strukturer i byen.
- 3) Få informasjon om hva ungdommene selv opplever som utfordringer og mål i byen.
- 4) Få informasjon om hva ungdommene har behov for og hva de skulle ønske fantes.
- 5) Få innsikt i ungdommenes stedsidentitet og ønske om medvirkning.

Lykkes jeg i å nå målene vil denne informasjonen være ungdommenes bidrag i Lynch-Stadkjensle-analysen.

Vurdere analysested

Analysen er gjort i min hjemby Vadsø i Øst-Finnmark. Byen egner seg godt som analysested når det kommer til skala. Stadkjensleundersøkelser egner seg ikke på alle nivå. Jo større målestokk det er snakk om, desto vanskeligere er det å få folk til å utdype deres opplevelse av stedet. Analyseres mindre områder er erfaringene og relasjonene til landskapet tydeligere og lettere å få grep om. Derfor egner «stadkjensleundersøkelser» seg best i områder med liten målestokk; tettsteder, bydeler, bygder og lignende (Haukeland et al. 2010; Selman 2006).

Utvelging av deltakere

Jeg gjør det som kalles «skjønnsmessig utvelging» (Larsen 2007 s 77), det vil si jeg velger selv ut enheter for å sikre et variert utvalg.

Anskaffelse av deltakere

Jeg kontaktet Vadsø videregående skole som ga meg anledning til å spørre om noen ønsket å delta. Jeg forklarte en 3. klasse i samfunnskunnskap om Lynch-Stadkjensleanalysen og plukket ut 5 ungdommer som passet kriteriene mine.

Antall deltakere

Valg av deltakere er et av de viktigste stegene i forberedelsene til en medvirkningsprosess. Om man gjør feil vurderinger kan en ende med å sitte igjen med en mengde informasjon som enten er for snevert, eller for bredt til å håndtere. Det har blitt poengtert flere ganger at man bør sørge for å ha få deltakere i dybdeintervju for at ikke undersøkelsen skal bli for omfattende og krevende (Clemetsen et al. 2011; Ruud 2007). Reinskås (2010) skriver derimot i sin masteroppgave at hun mener flere bør delta i stadkjenslearbeidet for å få et bedre bilde av hvordan folk flest opplever «stadkjensla», selv om arbeidet skulle være omfattende og krevende. Jeg har likevel valgt å ha relativt få deltakere. Valget baserer jeg på begrenset tid til rådighet og at omfanget av informasjon kan bli overveldende å få grep om ved et stort antall deltakere.

Deltakerens tilhørighet

I «stadkjensleundersøkelser» er det vanlig å intervjuer også reisende. Dette vil ikke være hensiktsmessig i min oppgave. Det jeg derimot ønsket var at én av ungdommene som stiller til dybdeintervju skulle være fra kommunen, men ikke ha vokst opp i byen. Dette basert på at denne personen kan ha en litt annen innsikt i hva han «går glipp av» eller «slipper unna», ved å ikke bo i byen. Den ene deltakeren (Tormod) har bodd nesten hele sitt liv i Karlebotn, omtrent en halvtimes kjøretur fra byen, og flyttet inn til byen for 2 år siden. De 4 andre deltakerne er oppvokst i byen eller har bodd mesteparten av sitt liv her.

Aldersgrupper og kjønn

Ideelt sett ønsket jeg å ha en størst mulig rekkevidde i alder på deltakere for også å kunne si noe om aldersgrupper når jeg svarer på problemstillingene. Jeg har likevel valgt å ikke ha et vidt spekter i alder. Jeg valgte deltakerne mellom 18 og 19 år. Bakgrunnen for dette er at om yngre deltakere skulle delta ville jeg vært nødt å modifisere analysen og «stadkjensleundersøkelsen» etter deres forståelsesevne. Dette hadde gitt nok en vinkling til oppgaven min, men det ville tatt for mye tid å gjøre dette på en ordentlig måte.

For at informasjonen skal bli representativ ønsker jeg også at kjønnsfordelingen skal være best mulig. 2 gutter (Tormod og Sebastian) og 3 jenter (Lene, Kristin og Birgitte) deltar.

Utforming av spørsmål

Til inspirasjon for hvordan man kan stille spørsmål og hva man kan spørre om i dybdeintervjuene har jeg sett på intervjuguiden som utviklerne av landskapsressursanalysen har laget (se vedlegg nr. 4). I tillegg har jeg sett på prosjektnotatet fra «stadkjensle»-prosjektet til Kristian Bjørnstad (2009) og «stadkjensleundersøkelsen» fra Rune Skeies masteroppgave (2012). «Stadkjensleundersøkelser» har svært mye til felles med sosiokulturelle stedsanalyser og kulturanalyser. Den svenske håndboken for kulturell planlegging (Hjort & Lundberg 2011) ble derfor også brukt som inspirasjon.

Jeg utviklet på grunnlag av kildene en guideline til dybdeintervju i «stadkjensleundersøkelsen». Her formet jeg også spørsmål som kan brukes til å dra i gang en samtale om de forskjellige temaene.

3.2.5 Fremgangsmåte for Lynch-analyse

Tradisjonell fremgangsmåte Lynch-analyse

Kevin Lynch gjennomførte analysen i to trinn. Først forsøkte han å finne sterke og svake sider ved stedet. De 5 elementene/strukturene skulle kartlegges, også for å se om noen av disse burde studeres i dybden. Lynch delte første trinn i to deler. Først skulle en trent observatør kartlegge disse tingene. Deretter skulle et utvalg mennesker som arbeidet eller bodde i området gi uttrykk for hvordan de opplevde deres omgivelser. Folks «mentale» kart ble sammenlignet opp mot kartet den trente observatøren hadde laget. I trinn to produseres en rekke kart som sammen gir «the basic public image». Disse illustrerer stedets styrke, svakhet, kritiske punkter i tillegg til sammenhenger mellom de 5 elementene/strukturene og deres kvaliteter og mulighet for endring (Lynch 1960).

Min fremgangsmåte av Lynch-analyse

Som fagperson trenger man ikke følge metoden slavisk, men tilpasse den etter hver enkelt situasjon. For å tilpasse metoden, slik at den kan være et bidrag til å svare på problemstillingen min, vil jeg gjøre noen endringer i framgangsmåten. Først vil jeg som «den trente observatøren»: fagpersonen, kartlegge sterke og svake sider ved analyseområdet. De 5 elementene/strukturene kartlegges så.

Senere gjennomføres det samme av de 5 ungdommene. I tillegg vil vi i etterkant kjøre med bil til de stedene som ble omtalt i særlig grad under analysen for å se om ungdommene vil vise til ting som eventuelt kom fram under analysen.

Jeg vil sammenligne mitt resultat av Lynch-analysen og ungdommenes resultat for å se likheter og forskjeller. På denne måten vil jeg finne om ungdommene kunne bidra med noe jeg som fagperson ikke fant i analysen.

Svakheter med framgangsmåten

En svakhet er at jeg i dette tilfelle gjør en analyse i min hjemby. En fagperson som gjør en slik analyse i et område hun ikke kjenner til kan stille med andre forutsetninger. På den annen side vil jeg likevel argumentere for at de svar jeg til sist sitter igjen med er verdifulle; jeg som fagperson har et annet utgangspunkt enn ungdommene. Jeg er trent i å gjøre analyser og det er også vil i hovedsak bruke disse verktøyene i analysen, og skille mellom det profesjonelle og personlige. Mange fagpersoner har et forhold til byen de skal analysere. Skal en slik analyse f.eks. gjennomføres via det kommunale apparatet vil også planleggeren som gjennomfører analysen med stor sannsynlighet bo i byen. Skal det gjøres en analyse av en større by, som f.eks. Oslo, vil en hvilken som helst planlegger også ha et forhold til byen. Likevel er det en viktig faktor å få med seg; denne analysen er gjort av en fagperson som kjenner byen godt.

3.2.6 Gjennomføring av fagpersonens Lynch-analyse

Avgrensning

Avgrensningen for analysen blir gjort. Samme avgrensning vil bli brukt i ungdommenes analyse. Jeg velger å analysere et stort område (ca. 2,61 km²) av byen, men levner ut noen boligfelt øst og vest i byen både med bakgrunn i den ekstra tiden det vil ta og analysere disse, og fordi jeg regner området jeg har valgt som de mest viktige i forhold til byens lesbarhet.

Styrker og svakheter /elementer og strukturer

Styrker og svakheter ved analyseområdet analyseres. Det er viktig å huske på at Lynch-analysen her kun analyserer byens *lesbarhet* og det er sterke og svake sider i forhold til denne en skal kartlegge. De 5 elementene/strukturene kartlegges så. Det skilles mellom viktige og mindre viktige elementer/strukturer, slik Lynch gjorde det i «The Image of the City».

Varighet

Lynch-analysen ble gjort over en tre-ukes periode.

Resultatene fra analysen

Resultatene fra min analyse finnes under «Resultater», punkt 4.1. Analysen finnes i sin helhet som vedlegg (se vedlegg 1).

3.2.7 Gjennomføring av ungdommenes Lynch-analyse

Introduksjon i ord og begreper

De fem ungdommene har først blitt satt inn i ord og uttrykk og hva de 5 elementene/strukturene er. Dette anses som en viktig oppgave og det brukes derfor en del tid her.

Avgrensning

Jeg viser ungdommene avgrensningen som er gjort og forklarer at det er dette som er analyseområdet og bakgrunnen for hvorfor jeg valgte slik.

Styrker og svakheter / elementer og strukturer

Et kart over analyseområdet legges på bordet og jeg veileder ungdommene i fellesskap gjennom Lynch-analysen. Jeg gjør mitt beste for ikke å påvirke dem i noen retning, og veileder dem kun der det er nødvendig. På bakgrunn av diskusjon seg i mellom trekker ungdommene frem det de mener er styrker og svakheter i forhold til byens lesbarhet. Deretter peker de på hva de synes de 5 elementene/strukturene i byen er og om de er større eller mindre i viktighet.

Guidet tur

Ungdommene tar meg med på en kjøretur i byen og guider meg til de tingene det ble satt fokus på i analysen. Vi stopper ved de viktigste elementene/strukturene og de forteller indirekte om noen styrker og svakheter som jeg velger å ta med i analysen selv om det ikke kom fram når de kun studerte kartet tidligere. Av praktiske grunner med bil er kun 4 av ungdommene med på denne turen.

Varighet

Til sammen ca. 4 timer. Tiden analysen tok gikk av skoletimene.

Eventuelle fallgruver

En fallgruve kan være at ungdommene kan påvirke hverandre. 5 forskjellige ungdommer gjør analysen sammen. Det kan være skummelt for noen å prate høyt i grupper. Den som snakker høyest kan også påvirke analysen sterkere enn andre.

Resultatene fra analysen

Resultatene fra ungdommenes analyse finnes under «Resultater», punkt 4.2. Analysen finnes i sin helhet som vedlegg (se vedlegg 2).

3.2.8 Gjennomføring av «stadkjensleundersøkelsene»

Valg av metode

Man kan velge mange metoder til gjennomførelsen av «stadkjensleundersøkelser». De vanligste er blant annet dybdeintervju, arbeidsbok og fokusgrupper. Det er likevel ikke mange metoder som er bedre egnet til å få fram erfaringsbasert kunnskap enn intervju (Ruud 2007). Dybdeintervju egner seg best der man vil ha mest mulig detaljer på bordet og der man har få intervjuedtakere.

Jeg velger metoden som kalles «ustrukturert intervju». Her brukes en intervjuguide og informanten får prate fritt i forhold til temaene som tas opp. Det man vil ha fram er informantens egne synspunkter og refleksjoner. Derfor er det best å ha klar spørsmål på forhånd, men å forme spørsmålene slik at det gis rom for å svare ut fra seg selv. Derfor blir intervjuet formet mer som en dialog enn et rent intervju. Ved at informantene får snakke fritt kan flere forklaringsmåter komme opp. Dette bidrar til mer valid informasjon (Larsen 2007). Jeg stiller oppfølgingsspørsmål og passer på at samtalen dreies inn på de temaene vi skal igjennom. Notering egner seg dårlig i slike intervjuer (Larsen 2007 s 84) og jeg tar derfor samtalen opp på lydbånd. Dette er avklart med ungdommene på forhånd.

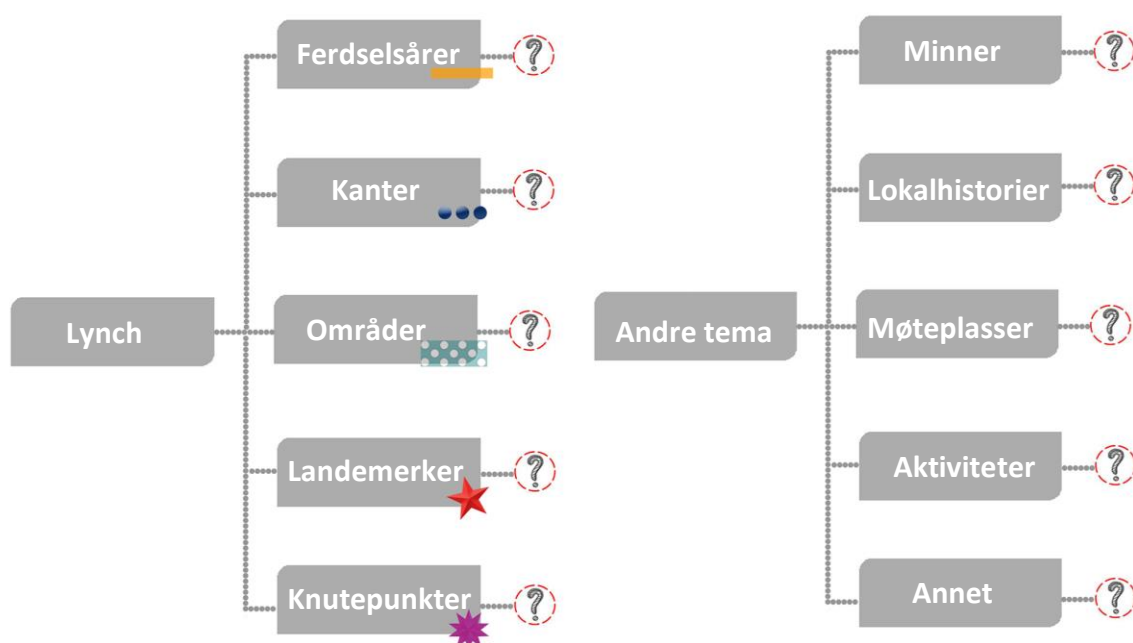
Eventuelle fallgruver

Intervjueffekt (kontrolleffekt) er en kjent ulempe med kvalitative intervjuer. Intervjueren kan ubevisst påvirke intervjuresultatet. Informanten svarer kanskje det hun tror intervjueren tror hun skal svare, eller prøver på andre måter å gjøre et godt inntrykk (Larsen 2007 s 27). Jeg vil derfor bruke litt tid før hvert intervju til å forklare at her finnes ingen rette svar. Jeg er ikke ute etter at det ene eller det andre skal være rett. Ingenting er feil så lenge en svarer ut fra seg selv.

Intervjuguide

I forberedelsene til «stadkjensleundersøkelsen» utformet jeg en intervjuguide til bruk i undersøkelsen. Jeg ønsker å få bidrag til hvert tema og laget derfor eksempelspørsmål til hjelp om det skulle bli slik at en står litt fast i undersøkelsen. Hvert spørsmål blir ikke stilt, men enkelte brukes for å komme i gang med hvert tema vi skal innom.

Guidelinen er to-delt. Først gjennomgås «stadkjensle» tilknyttet de 5 strukturene / elementene i Lynch-analysen, deretter gjennomgås «stadkjensle» av andre faktorer tilknyttet deres opplevelse av området (se figur 22). Se vedlegg 3 for guidelinen i sin helhet.

Figur 22: Spørsmål tilknyttet de 5 elementene/strukturene i Lynch-analysen og andre viktige spørsmål angående ungdommenes opplevelse av byen.

Gjennomføring

Ved hjelp av intervjuguiden gjennomfører jeg dybdeintervju med hver enkelt deltaker. Lysforhold, døgn- og årstidsvariasjoner er særlig viktig i en så værhard by som Vadsø. Derfor stiller jeg spørsmål underveis som undersøker om deres opplevelse av landskapet endrer seg mellom årstidene.

Varighet

Hvert dybdeintervju varte mellom 20 og 30 minutter. Tiden undersøkelsen tok gikk av skoletimene.

Resultatene fra stadkjensleundersøkelsen

Svarene fra undersøkelsen er oppsummert og presentert under «Resultater» punkt 4.4.

3.3 Avsluttende intervju

Etter Lynch-Stadkjensle-analysen var gjennomført ønsket jeg å finne ut hvordan ungdommene opplevde å være med, og deres tanker rundt hvorfor planleggere trenger deres bidrag og hva de tror deres bidrag er. Jeg ønsket også å vite om deres syn på eget sted har endret seg noe etter deltakelsen, på godt eller vondt. Det siste for å finne holdepunkter for eller mot argumentet fremstilt i kapittel 2 (Medvirkningen kan føre til økt stedsidentitet / bedre stedets attraktivitet).

Valg av metode

Jeg ville at intervjuet skulle ha et mer strukturert preg i denne omgang, med faste spørsmål. Likevel ville jeg legge til rette for at intervjuet skulle ha samme *uformelle tone* som i mine forrige møter med ungdommene, slik at ungdommene skulle føle at de kunne prate fritt, selv om jeg kom med konkrete spørsmål. Metoden valgt er dermed «uformelt intervju med struktur».

Utforming av spørsmål

I det avsluttende intervjuet stilles 9 spørsmål om ungdommenes deltakelse i LS.

Spørsmål 1: «Hva synes du fungerte i analysen og hva synes du ikke fungerte? Er det noe du skulle ønske hadde vært annerledes?»

Spørsmålet stilles fordi jeg ønsker å se hvordan opplegget med Lynch-Stadkjensle har fungert for ungdommene.

Spørsmål 2: «Føler du at du har forstått alt vi har gjort?»

Spørsmålet stilles fordi jeg vil se om det burde vært satt av mer tid til å sette ungdommene inn i opplegget og forklare begreper og lignende, eller om opplegget generelt er forståelig for disse 5 ungdommene (18-19 år gamle).

Spørsmål 3: «Om du skulle gjort en stedsanalyse i en annen by der ungdom skulle delta hvordan tror du at du ville gått fram?»

Spørsmålet stilles for å se om ungdommene selv har kreative idéer til hvordan en medvirkningsbasert analysemetode kunne tatt sted, og hvordan de ville samlet inn bidrag.

Spørsmål 4: «Har du fått noe ut av å være med på analysen?»

Spørsmålet stilles fordi jeg, til tross for at denne oppgaven handler om hva planleggere kan få ut av ungdommers deltakelse og medvirkning, anser det som nødvendig at ungdommene også får noe ut av opplegget for at en slik prosess skal være «bærekraftig», det vil si at det ikke blir en negativ opplevelse de ikke ville vært med på igjen.

Spørsmål 5: «Kunne du tenke deg å delta på noe lignende igjen senere?»

Spørsmålet stilles fordi jeg vil se om ungdommene har et ønske om å delta og medvirke, selv etter å ha deltatt i et eksperiment de vet det ikke blir sluttresultater (innflytelse) fra.

Spørsmål 6: «Ville det vært en idé om ungdom deltok i slike analyser jevnlig, og hvor burde i så fall en slik analyse foregå?»

Spørsmålet stilles for å se om ungdommene selv har kreative forslag på hvilken arena en slik analyse best ville foregå.

Spørsmål 7: «Hva tror du ungdom kan få ut av å delta i en slik analyse?»

Spørsmålet stilles med et mer generelt utgangspunkt enn spørsmål 4, for å se hva ungdommene tror at ungdom kan oppnå ved å delta i medvirkningsbaserte stedsanalyser.

Spørsmål 8: «Hva tror du planleggere kan få ut av at ungdom deltar?»

Spørsmålet stilles for å få innsyn i hva ungdommene selv tror planleggere kan få ut av ungdommenes bidrag i en slik analyse, og om dette skiller seg fra hva planleggere tror vi får ut av det.

Spørsmål 9: «Har du noen avsluttende tanker / andre kommentarer til det du har vært med på?»

Spørsmålet stilles for at ungdommene skal ha mulighet til å uttrykke noe de ikke har hatt anledning til tidligere i prosessen.

Eventuelle fallgruver

Ungdommene kan, til tross for at jeg forsøker å forklare at jeg ønsker så ærlige svar som mulig, føle at de ikke vil si noe negativt om opplegget jeg har guidet de gjennom.

Ungdommene kan også ha blitt påvirket av opplegget mitt. Når jeg spør hvilke instanser medvirkningen kunne tatt sted i, vil de til eksempel kunne ha blitt påvirket av at mitt opplegg gikk via skolen.

Varighet

Hvert intervju varte ca. 20 minutter.

Resultater

Ungdommenes svar er oppsummert under «Resultater», punkt 4.5.

**Innledning
(kap 1)**

**Litteratur
(kap 2)**

**Ekspériment
(kap 3)**

**Resultat
(kap 4)**

**Diskusjon
(kap 5)**

**Avslutning
(kap 6)**

Resultat

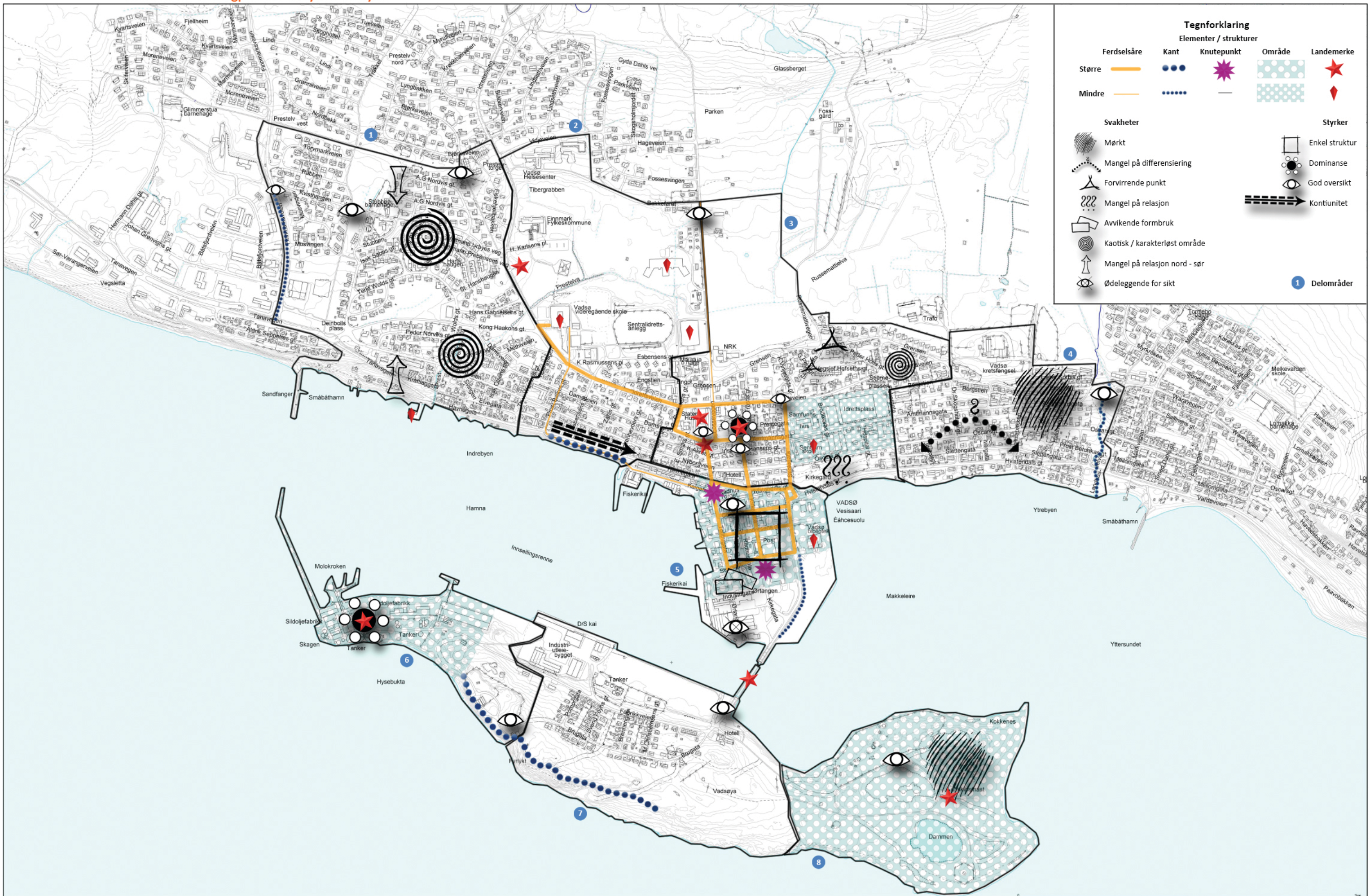
Kapittel 4

Lynch-analyse

“Stadkjensleundersøkelse”

Avsluttende intervju

4 Resultater 4.1 Fagpersonens Lynch-analyse

Tegnforklaring

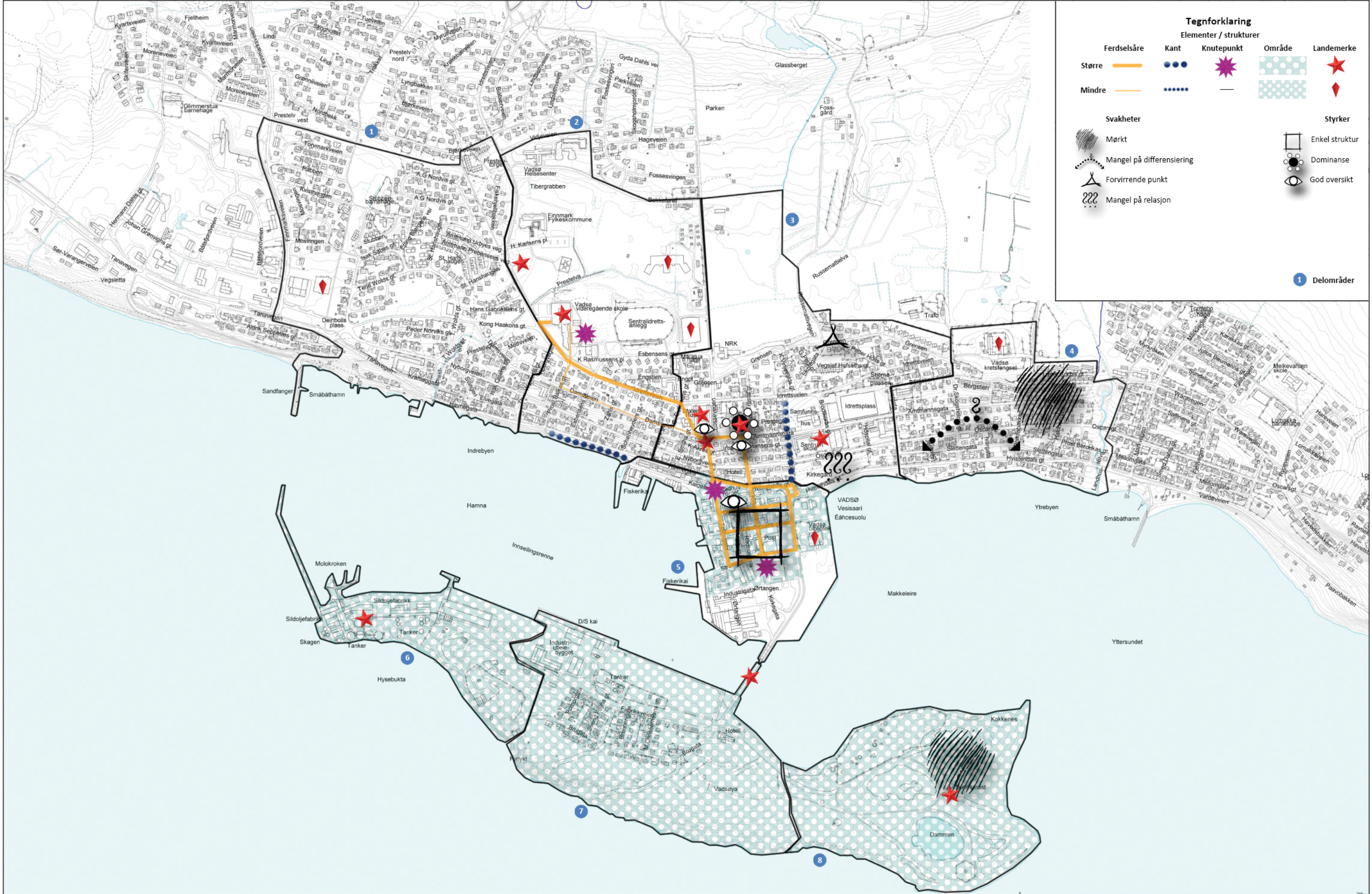
Elementer / strukturer

Ferdselsåre	Kant	Knutepunkt	Område	Landemerke
Større:				
Mindre:				

Svakheter	Styrker
Mørkt	Enkel struktur
Mangel på differensiering	Dominanse
Forvirrende punkt	God oversikt
Mangel på relasjon	Kontinuitet
Avvikende formbruk	
Kaotisk / karakterløst område	
Mangel på relasjon nord - sør	
Ødeleggende for sikt	

1 Delområder

4.2 Ungdommenes Lynch-analyse

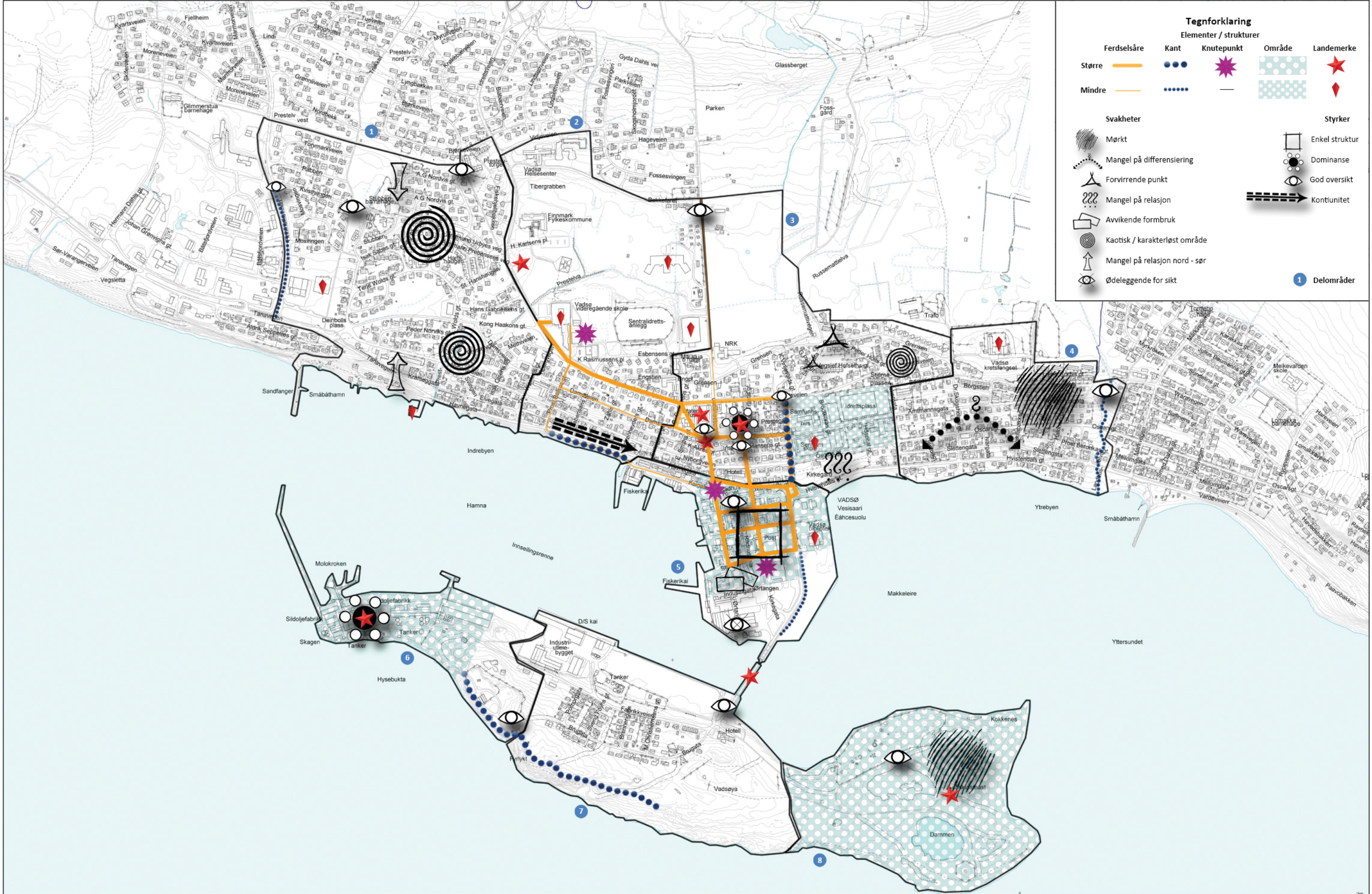

Tegnforklaring
Elementer / strukturer

Ferdselsåre	Kant	Knutepunkt	Område	Landemerke
Større				
Mindre				
Svakheter				Styrker
Mørkt	Mangel på differensiering	Forvirrende punkt	Mangel på relasjon	Enkel struktur
				Dominanse
				God oversikt

1 Delområder

4.3 Felles Lynch-analyse

Tegnforklaring
Elementer / strukturer

Ferdselsåre	Kant	Knutepunkt	Område	Landemerke
Større:				
Mindre:				

Svakheter

- Mørkt
- Mangel på differensiering
- Forvirrende punkt
- Mangel på relasjon
- Avvikende formbruk
- Kaotisk / karakterløst område
- Mangel på relasjon nord - sør
- Ødeleggende for sikt

Styrker

- Enkel struktur
- Dominanse
- God oversikt
- Kontinuitet

1 Delområder

4.4 Resultater fra «stadkjensleundersøkelsene»

Under følger en oppsummering av «stadkjensleundersøkelsene» fra ungdommene.

Om ferdselsårer

Bred enighet om hva som er hovedferdselsårer. Noe av bruken er tilknyttet aktiviteter, men i hovedsak blir ferdselsårene brukt når en skal gå til og fra sentrum / skole / hjem. Ferdselsårene velges fordi de er åpne og oversiktlige. Det er noen forskjeller i hvor ungdommene beveger seg sommer og vinter.

«På vinteren kan man gå mellom ungdomsskolen og videregående skole. Det gjorde jeg masse når jeg gikk på ungdomsskolen. Da er elva fryst også følger man den gjennom landskapet. Det er skikkelig fint og idyllisk når det akkurat har lagt seg nysnø på trærne. På sommeren kan man ikke gjør det. Da er det masse busker og elva er åpen.» - Sebastian (19).

Om kanter

Gangveien i delområde 2 (registrert som kant) brukes aldri av ungdommene. De begrunner det med at det blåser kraftig, at bilene ikke stopper når man skal over veien og at det finnes bedre alternative veier å gå når en skal til og fra sentrum.

«Det bare blåser ekstra mye der. Jeg har ingenting å gjøre der uansett, kan ta en annen vei som er mye bedre.» - Birgitte (18).

Om områder

Ungdommene mener områdene (districts) skiller seg ut fra resten av stedet, men har ikke noe spesielt forhold til noen av disse områdene.

«Områdene skiller seg ut fra alt annet. Men man tenker ikke over det i hverdagen. Sentrum er ekstra oversiktig.» - Sebastian (19).

Om landemerker

Landemerkene har en litt større betydning for ungdommene og de uttrykker en viss stolthet tilknyttet noen av disse. Selv om ungdommene kjenner byen godt, brukes landemerkene som orienteringspunkter. Ungdommene mangler kunnskap om

sitteplasser o.l. tilknyttet landemerkene, og ingen av ungdommene benytter seg av møteplasser i nærheten av dem.

«Jeg vet ikke om noen møteplasser som er på de samme stedene som landemerkene» - Kristin (18).

Om knutepunkt

Torget blir mest brukt av knutepunktene. Her samles de fleste på 17. mai og til arrangement som juletretenning. Flere nevner også at det kan bli brukt som samlingspunkt når det har skjedd noe.

«På torget er det flere arrangement. Juletretenning deltar jeg på. Alle møttes også etter 22. juli det året Utøya-tragedien var. To Vadsø-jenter ble drept på Utøya og da møttes alle her. På ungdomsskolen hadde vi også et prosjekt der vi lagde kostymer og viste de fram her.» - Lene (18).

Den av ungdommene som ikke har vokst opp i Vadsø bruker knutepunktene i mindre grad enn resten.

Om minner

Ungdommene har ulike barndomsminner, og forteller om både gode og dårlige minner. Flere nevner skoleturer til øya, der de skulle se på fugler eller plukke skjell. Flere husker også å ha gått seg vill på fastlandet.

«I dette område (delområde 1) gikk jeg og en venninne oss skikkelig vill. Vi skjønnte ikke noe av hvor vi var. Alle husene var så like og veiene gikk i alle retninger.» - Birgitte (18).

Noen føler sterk tilknytning til områder på grunn av hyggelige minner.

«Når jeg var mindre pleide jeg og vennene mine å leke mye i skoleområdet (peker på Sentrum skole i delområde 3). Vi pleide å hoppe paradiset og sånne barneleker som det. Så jeg har kanskje større tilknytning til akkurat det området der.» - Kristin (18).

Om lokalhistorier

Det er ingen lokalhistorier som alle ungdommene kjenner til. De har fått med seg bruddstykker av forskjellige historier og nevner ulike ting de har lært på skolen og hjemme. Flere nevner 2. verdenskrigs effekt på byen.

«Andre verdenskrig er jo et eksempel på en viktig lokalhistorie. Mesteparten av midtbyen ble sprengt bort, og mye av byen ble ødelagt.» - Lene (18).

De fleste i byen har enten finsk slekt, eller kjenner til noen som har det. Derfor bærer også byen et preg av finsk kultur og byggeskikk. En av ungdommene kjenner til lokalhistorier om når Vadsø hadde en stor innvandring av finner.

«Det pleide å komme finlendere hit. Kvener. Så bosatte de seg forskjellige steder i byen. Enkelte deler av byen er finske bydeler på grunn av det. De lagde eget språk. Blandet norsk og finsk. Kvensk heter det. Bestemor er finsk og bestefar er kvensk.» - Sebastian (19).

Om møteplasser

Ungdommene kjenner i liten grad til møteplasser i byen. De velger å sitte inne, eller bruke møteplasser der de møtes i bil.

«Jeg er aldri ute og bare sitter. Men vi har mange møteplasser der vi stopper og snakker sammen når vi kjører i biler. Faste plasser for det er f.eks. ved det knutepunktet vi snakket om ved Hami-bygget. Et annet sted er ved parkeringsplassen ved biblioteket. Vi pleier også møtes ved kaia (i delområde 5), men vi passer på å ikke kjøre helt ut på kaia, med tanke på ulykken som var der.» (Ulykke natt til 17.mai 2011 der to jenter (17 og 19 år) omkom.) - Kristin (18).

Om aktiviteter

Bortsett fra én av ungdommene deltar ingen på aktiviteter i byen. Det uttrykkes heller ingen savn etter noen spesiell form for aktivitet. Den ene som deltar spiller fotball og savner også noe nytt:

«Jeg er med på fotball. Ellers skulle jeg ønske det var bowlinghall her. Det fantes før men da måtte man faktisk stable kjeglene selv opp igjen når de datt ned. Men det er noe jeg skulle ønske var her, en bowlinghall man kunne dra til.» - Sebastian (19).

Om utfordringer

Det trekkes frem flere utfordringer med byen. Det som i størst grad trekkes frem er at svært mange bygninger er forfalt og at disse og mange andre områder som ser dårlige ut ødelegger for byens utseende.

«Det er mange stygge områder. Området rundt kinoen er veldig stygg, som et eksempel. Her kunne det sikkert vært gjort masse. Området rundt asylmottaket ser også veldig dårlig ut.» - Tormod (18).

Om styrker og muligheter

Mange styrker og muligheter for byen trekkes fram. Tanker om vindmøllepark, mulighet for å skape områder med ly for vinden og oppussing av forfalte bygg og uterom er noen ting som trekkes fram. En viktig styrke som nevnes av flere er at avstander i byen er korte.

«Man kan dra innom flere venner uten at det er langt i mellom siden byen er så liten. Det er fint med korte avstander mellom ting. I Tromsø eller Oslo f.eks. så tar det plutselig lang tid å komme seg fra A til B. Tid blir noe helt annet der. I Vadsø tar det aldri lengre tid enn 5 minutter å kjøre. Det går raskt å gå også.» - Lene (18).

Vadsø i fem ord

Ordene som i størst grad trekkes mest frem er:

Lite, vindfull, kaldt, mørkt og oversiktlig.

Tilknytning

De fleste ungdommene uttrykker en viss tilknytning eller følelse av stedsidentitet til byen. Denne varierer i styrke. Ungdommene er svært usikre på om de vil flytte tilbake. Ungdommen som ikke har vokst opp i Vadsø føler enn litt annen tilknytning enn resten.

«Jeg vil si jeg er glad i Vadsø. Men har kanskje større tilknytning Karlebotn. Jeg vil jo bort fra Finnmark nå. Men kanskje jeg vil tilbake etter hvert. Hvem vet, men jeg identifiserer meg ikke *mot* Vadsø på noen måte.» - Tormod (18).

Medvirkning i stedsutvikling

Alle sier de ville deltatt i stedsutviklingsprosjekter i byen om de hadde hatt anledning til det.

«Om jeg hadde kunne deltatt i planlegging av byen så hadde jeg gjerne gjort det. Jeg tror kanskje jeg hadde følt at det var mere «mitt» om jeg hadde vært med å bestemme noe.» - Kristin (18).

Årstider

Flere ting nevnes når det snakkes om forskjeller i bruk av byen mellom årstider. To av ungdommene sier de ikke liker områdene som lyses opp med hvite lys i mørketiden. Noen endrer snarveiene sine på grunn av dårlig opplyste områder, eller på grunn av snømengder.

«Det er enkelte steder jeg ikke kan ta de faste snarveiene på vinteren, særlig om det ikke er brøytet. Da er det så mye snø at det sperrer for der jeg vil gå (viser til forskjellige steder på kartet der dette forekommer). Når det er mye snø går jeg stort sett langs hovedveiene.» - Birgitte (18).

4.5 Resultater fra avsluttende intervju

Spørsmål 1: «Hva synes du fungerte i analysen og hva synes du ikke fungerte? Er det noe du skulle ønske hadde vært annerledes?»

Ungdommene framstår generelt fornøyde med hvordan opplegget har fungert og mener de har hatt god nok tid til gjennomføring av analysen. Noen kommer med forslag på hva som kunne vært annerledes.

«Om jeg skulle gjort noe annerledes kunne jeg f.eks. ønske at vi i tillegg til det vi har gjort kunne fått skrive noe til deg. Da hadde vi kanskje fått tenkt oss mer grundig om og du kunne fått noen mer detaljer.» - Kristin (18).

Spørsmål 2: «Føler du at du har forstått alt vi har gjort?»

Alle ungdommene mener de har forstått hva opplegget har gått ut på. De sier de har forstått begreper, metode i Lynch og i «stadkjensleundersøkelser» o.l.

Spørsmål 3: «Om du skulle gjort en stedsanalyse i en annen by der ungdom skulle delta hvordan tror du at du ville gått fram?»

Ungdommene har ulike meninger om hvordan de ville gått fram om de skulle gjennomført en medvirkningsbasert stedsanalyse. De fleste mener Lynch-Stadkjensle fungerer og ville gjort noe lignende. Noen ville i tillegg brukt spørreundersøkelser og observert hvordan ungdommene brukte stedet.

«Jeg tror jeg ville snakket med dem slik som du gjorde i «stadkjensleundersøkelsen». Jeg tror det var ganske lurt. Det blir litt mer personlig. Da blir det ikke bare sånn at man skriver ned noe, men at man har en samtale som sier mye mer. Når man sitter og snakker så får man litt mer ut av folk. I tillegg ville jeg dratt rundt og sett hvordan ungdom brukte byen.» - Lene (18).

Spørsmål 4: «Har du fått noe ut av å være med på analysen?»

De fleste kommenterer små ting de har oppdaget med byen eller nevner andre bymessige faktorer som de har tenkt over i ettertid.

«Har kanskje sett at vi mangler noe. Folk sitter mye hjemme. Det kunne kanskje vært en ordentlig møteplass tilknyttet f.eks. ungdomsklubben. Det skjer ingenting der. Byen kunne hatt mer innhold. Ungdom har ikke så mye å gjøre på fritiden og det er kanskje lett å glemme at det går an gjøre noe med det.» - Kristin (18).

Spørsmål 5: «Kunne du tenke deg å delta på noe lignende igjen senere?»

Samtlige sier de gjerne ville deltatt igjen.

Spørsmål 6: «Ville det vært en idé om ungdom deltok i slike analyser jevnlig, og hvor burde i så fall en slik analyse foregå?»

Generelt mener ungdommene at det ville være en god idé at ungdom gjennomførte stedsanalyser jevnlig. Samtlige mener skolen ville være den beste instansen.

«Jeg tror flere ville deltatt om det var gjennom skolen enn om det var andre steder. Da ville også svarene bare kommet fra en type gjeng om det f.eks. var idrettsungdom. Man får en bedre spredning i svarene om det er gjennom skolen. Det er en god idé og gjøre det inni mellom. Flere kunne deltatt.» - Birgitte (18).

Spørsmål 7: «Hva tror du ungdom kan få ut av å delta i en slik analyse?»

Noen mener det kan ende opp med at man får lov å være med å forme byen. Andre mener man kan oppdage nye ting ved eget sted.

«Lære om forskjellige steder osv. Ungdom kan bli litt mer obs på at her er det sånn og sånn, her er det faktisk bratt og her er det flatt og her er veiene forvirrende å gå i. Men også sånne ting som å vite hva man har rett til å delta i og sånne ting.» - Tormod (18).

Spørsmål 8: «Hva tror du planleggere kan få ut av at ungdom deltar?»

Det poengteres at planleggere får et ungdomsperspektiv på det de arbeider med og får mange gode innspill fra ungdommene om hva de synes fungerer dårlig, hva de synes er stygt og pent, og hva som kan forbedres.

«Dere får masse innspill fra ungdommene som faktisk bor på stedet dere analyserer. Hva vi synes er stygt, fint, hva vi synes kan forbedres. Veldig mange tenker ikke over det før man blir spurt om hva man synes og da kommer sannheten frem. Plutselig tenker man

«oi, det der er kanskje litt dumt at er midt i byen, dette kunne vært bedre» for eksempel.» - Tormod (18).

Spørsmål 9: «Har du noen avsluttende tanker / andre kommentarer til det du har vært med på?»

Ungdommene har ulike kommentarer om det å være med. Noen bruker muligheten til å si hva de savner i byen.

«På grunn av været vil folk være så lite ute som mulig. Det blåser så mye av og til at det er nesten umulig å være ute. Hadde man laget noe ute der det ikke var så mye vind så tror jeg ungdom hadde likt å være mer i uterommene i byen.» - Birgitte (18).

**Innledning
(kap 1)**

**Litteratur
(kap 2)**

**Ekspériment
(kap 3)**

**Resultat
(kap 4)**

**Diskusjon
(kap 5)**

**Avslutning
(kap 6)**

Diskusjon

Kapittel 5

Hvorfor vi trenger ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser

Hva ungdom kan bidra med

Hvordan vi kan benytte resultatene fra medvirkningen

5 Diskusjon

5.1 Hvorfor vi trenger ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser

Det er mange årsaker til at vi ønsker at befolkningen skal delta i stedsutviklingsprosesser. I planlegging er en hovedgrunn at vi ønsker å lage de best mulige planene for stedet. Det er lettere å realisere felles mål når flere er med på å utforme dem. Holsen beskriver det kort og godt i sitt NIBR-notat fra 1996 (s 5): «Tanken bak medvirkning er å komme fram til et bedre (det beste) resultat.»

Ungdom er en spesielt viktig brukergruppe i våre uterom. I stedsutvikling er det derfor nødvendig at vi sørger for at de har et godt oppvekst- og nærmiljø rundt seg. I «Statlig lokalisering og god by- og stedsutvikling», et samarbeidsprosjekt mellom Miljøverndepartementet og Statsbygg i 2009, understrekes det at å ta hensyn til ungdommers ønsker for fremtiden på et sted er en viktig forutsetning for god stedsutvikling. Dette gjelder spesielt for områder som har en tendens til fraflytting. Det samme påpekes i «Program for miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene» (MD 2005).

Ungdom i distriktene drar ofte til større byer for å ta høyere utdanning, og det er viktig å øke attraktiviteten til stedet de kommer fra slik at de en dag kan ha lyst til å flytte tilbake. Et mål i MDs tettstedsprogram er at bred deltakelse av ungdom i planleggingen må tillegges stor vekt for å skape attraktive tettsteder. MD skriver i sin sluttrapport fra «tettstedsprogrammet» (2005) at å gi ungdom mulighet til å øve innflytelse i utformingen av eget lokalmiljø vil øke stedets attraktivitet og at tettstedsprogrammet derfor har lagt vekt på å trekke ungdom aktivt med i stedsutviklingsprosessene. Når MD velger å benytte ordene «øve innflytelse» understreker det at reell medvirkning er nødvendig. I sluttrapporten uttrykkes det også at å benytte seg av ungdommers kreativitet er viktig og at det «erfaringsmessig kommer fram mange idéer og forslag til å gjøre stedet mer spennende og attraktivt.»

Når en setter seg inn i historien (punkt 2.2) ser man at ungdoms medvirkning i et planleggingsperspektiv har utviklet seg stort siden slutten av 70-tallet. Ulike hendelser de siste 30 årene har gjort forsterket tanken om at planleggere trenger ungdommers bidrag i

stedsutvikling. Nå snakker man om en generell aksept for at planleggingen ikke bare bør være ekspertstyrt, og at ungdom som i man i utgangspunktet lett kan se på som en «svak» gruppe, faktisk sitter inne med mange kvaliteter som planleggere bør dra nytte av.

Dessverre er det slik at det har, og at det fortsatt ofte blir sett på som et ork å la ungdom delta i planleggingen. Mye av grunnen til det ligger nok i at det også finnes mange holdepunkter for hvorfor deres medvirkning kan være problematisk. I litteraturdelen ble 6 hovedargumenter fra den aktuelle litteraturen presentert. Da mye av litteraturen som er brukt er håndbøker, veiledere og rapporter skrevet som oppfordrer til bruk av medvirkning er mye av det som skrives selvfølgelig svært positiv til ungdommers medvirkning. I virkeligheten finnes det motargumenter man som fagperson kan se tydelig. Hvert av de 6 argumentene som ble presentert i litteraturdelen blir derfor drøftes ytterligere her.

5.1.1 Argument 1: «Vi trenger ungdommers bidrag fordi de sitter på verdifull kunnskap om deres opplevelse av stedet»

Ungdom har unik brukerkunnskap

I litteraturdelen trekkes mange positive holdepunkter tilknyttet argumentet fram. Et av disse er at planleggere aldri vil vite bedre enn ungdommene selv hvordan det er å være ung på stedet. De som er ung *i dag* kan ha andre erfaringer enn de som var ung for bare noen år siden. Det er denne bakgrunnen og deres erfaringer som gjør de til viktige deltakere i stedsutviklingsprosesser. Det er vanskelig for planleggeren å tenke seg til hva ungdom ønsker på et sted. Ungdom er i tillegg en svært kompleks brukergruppe og det som kan være et ønske om å gjøre noe «fint» for ungdommen uten å involvere de først og lytte til deres synspunkter, kan raskt vise seg å være en fallgrube.

Ungdom kan med sin kunnskap om hvordan det er å være ung på stedet belyse ting som ikke alltid er like åpenbar for planlegger. Et eksempel fra Lynch-Stadkjensle-eksperimentet er når Sebastian i «stadkjensleundersøkelsen» begynner å snakke om snarveien han og de andre går på vinteren. Ungdommene går oppå elven «Prestelva», som går i nærheten av ungdomsskolen og ned mot VGS, når den er fryst på vinteren. Det gjør det mye lettere for dem når de skal innom biblioteket på VGS, skal på trening på

fotballbanen, eller når de går mot huset sitt i indrebyen. Sebastian fortalte at det ikke er mulig å gå her på sommeren på grunn av mye skog, myr osv.

Selv om jeg som fagperson nettopp hadde analysert byens oversiktighet, inkludert ferdselsårer i en Lynch-analyse, hadde jeg oversett at det var en klar mangel i valg av årer når man f.eks. skal fra ungdomskolen og mot VGS. Sebastian nevnte heller ikke dette i Lynch-analysen. Først når vi begynte å snakke om temaet «årstider», og hvorvidt hans opplevelse av stedet endret seg mellom dem, kom det med en tilfeldighet fram. Det ble klart for meg at det uten tvil bør opparbeides en sti langs Prestelva. Dette forsterket mitt syn på at det er hold i argument 1.

Lene poengterer også at ungdommens kunnskap er verdifull i sitt avsluttende intervju: «Ungdom ser på ting litt annerledes enn voksne gjør. Planleggere hadde ikke fått de detaljene vi ser i byen hver dag.» Tormod peker på det samme: «Dere får masse innspill fra ungdommene som faktisk bor på stedet dere analyserer. Hva vi synes er stygt, fint, hva vi synes kan forbedres.»

Ressursbesparende å benytte ungdom

For at stedsutviklingen skal bli mest mulig meningsfull er det viktig at de ulike sider av stedet blir best mulig belyst, slik at en til en hver tid vet hvilket grunnlag en jobber ut fra. Ungdommers kunnskap om hvordan deres opplevelse av deres hverdagslandskap er kan vise seg å være ressursbesparende. Dette kan illustreres med et eksempel:

I løpet av et fire ukers langt opphold i Valencia hadde jeg utsikt over et stort område, inkludert en vakker park, noen parkeringsplasser og gatehjørner. Jeg la merke til at det samlet seg veldig mange ungdommer i løpet av kveldene på et av gatehjørnene ved siden av parken. Her satt de på fortauskantene og snakket og sang, og i helgene tok de med seg grill, laget mat og spiste. Jeg forundret meg over dette og den siste dagen av ferien gikk jeg ned og spurte hvorfor de ikke gikk over veien og brukte parken istedenfor. Der var jo benker og bord, og de ville slippe å sitte på fortauskanten. I tillegg var det belysning i parken så de slapp å sitte i mørket. Ungdommene kunne ikke helt forklare hvorfor de ikke brukte parken. De hadde alltid samlet seg på dette gatehjørnet og det ville ikke bli det samme i parken. På gatehjørnet hadde de gode barndomsminner.

Eksemplet illustrerer godt hvordan ungdom kan finne verdi i andre områder enn planleggeren gjør i sine steds- og landskapsanalyser. En stedsanalyse hadde med høy sannsynlighet tillagt parken stor verdi og gatehjørnet ingen eller liten verdi.

Ungdommenes deltakelse ville avdekket dette og det kunne vært mulig å finne ut hva som førte til at ungdommene hadde en bedre opplevelse her enn i parken, slik at dette kunne brukes i den videre planleggingen av stedet.

Faktorer som dette gir argumentet tyngde.

Kompleks brukergruppe kan gi tilfeldig planlegging

Men det finnes også svakheter med argumentet. Noe som blant annet kan skape problematikk er hvordan ungdommene «er» som brukergruppe. For det er ingen hemmelighet at ungdom er en kompleks gruppe. Det finnes gjerne ulike «typer» ungdom: idrettsungdom, musikkungdom o.l. som lett kan «defineres» eller settes i en og samme bås (med mer eller mindre hell). Så sitter vi igjen med de «andre», som ikke er like lett å klassifisere. Dette opplevde jeg også når jeg jobbet med ungdommene i LS-eksperimentet. Ungdommene snakket hele tiden om «de andre», fotballguttene, jentegjengen, osv., ulike grupper innad i «ungdomsgruppen». Gruppene kan være veldig forskjellige. I tillegg er hver enkelt person innad (eller utenfor) gruppen igjen unik. Dette gjør at hver eneste ungdoms opplevelse av stedet skiller seg fra resten. Om vi tror at vi ved hjelp av én enkelt medvirkningsmetode skal kunne finne *ungdommenes* opplevelse av stedet generelt, tar vi feil. Det finnes ingen «sannhet» eller fasit på hva «ungdommer mener». Derfor kan planleggingen bli svært tilfeldig når vi legger vekt på et utvalg ungdommers opplevelse og oppfattelse av stedet.

Problematisk å få tak i ungdommenes faktiske meninger

Et annet argument kan være: «Hvordan skal en finne ut hva hver av disse ungdommene i realiteten mener?» Ungdom påvirker ungdom, og fagpersonen kan påvirke deltakerne uten i det hele tatt å være klar over det selv. Deltakerne kan ha et ønske om å gi fagpersonen det svaret de tror vi vil ha. En annen faktor er at ungdom er i en fase som er full av stadige endringer. Mener de det samme når vi møter dem neste måned, eller måneden etter det?

Disse motargumentene viser svakheter med hovedargumentet, men jeg vil argumentere for at disse svakhetene likevel ikke er store nok til å svekke hovedargumentet nevneverdig. Det er bedre at planleggingen baseres på *noen* ungdommers opplevelse av stedet, enn kun på fagpersonens *antakelser* når man skal ivareta ungdommenes interesser i stedsutvikling.

Motargumentene avdekker derimot en viktig forutsetning: medvirkningen en legger opp til må være bred. Mer om bred medvirkning kan leses senere i kapitlet.

5.1.2 Argument 2: «Vi trenger ungdommers bidrag for å forankre planene hos de som bruker stedet»

Innflytelse gir forankring

Å bruke ungdommenes bidrag i planleggingen kan være en god måte å forankre planene i en brukergruppe som benytter uterommene aktivt. Med forankring menes at planen er allment kjent og akseptert av ungdom på stedet generelt. Forankringen avhenger selvfølgelig av at vi faktisk *benytter* oss av bidragene.

Når en ser på resultatet fra Lynch-Stadkjensle vil en kunne se en kombinert analyse av en fagperson og et utvalg ungdom. Om denne legges til grunn og benyttes aktivt vil jeg argumentere for at planene er forankret i ungdommene på stedet. Ungdommene uttrykte gjennom hele eksperimentet ofte at «vi vet jo ikke hva som foregår i kommunen» og «ting skjer jo bare». Det vil si at planene (i dette tilfelle) hvert fall ikke er forankret i ungdommen *uten* deres medvirkning. Rettere sagt vil det nok være at planene er *bedre* forankret i brukergruppen om de får delta i en medvirkningsbasert stedsanalyse. Hvor tung forankringen vil bli avhenger blant annet av hvor stor innflytelse de har hatt. Man vil neppe kunne si at det er forankring kun ved at ungdommene deltar i en stedsanalyse. Planen må ha blitt påvirket direkte av medvirkningen. Ytterligere forankring ville nås om ungdommene også mer direkte får være med å utforme omgivelsene gjennom større og mindre prosjekter. Kristin understreker dette når hun i sitt avsluttende intervju sier: «Om vi får beskjed at ting skal lages og har noe å si på det så blir vi å bruke hva enn det er mye mer.»

Ungdommene kan vokse opp før vi rekker å gi innflytelse

Et motargument kan være at ungdom er en brukergruppe som er i en fase i livet der interesser og tankegang endres i et stort tempo. Stedsutvikling baserer seg gjerne på langsiktige planer og prosessen går ofte svært sakte framover. I mange tilfeller kan det ta flere år før noe skjer. Kan vi da si at planene blir forankret i ungdommene?

Det kan også være vanskelig å etterprøve planene. Dette gjelder også metoden som ble utprøvd i eksperimentet. Siden analysen på mange måter både er en prosess og et produkt kan det være problematisk å etterprøve materialet og arbeidet. Dette kan føre til at en kan stille spørsmålsteget ved troverdigheten til forankringen.

5.1.3 Argument 3: «Vi trenger ungdommers bidrag fordi de kan se andre løsninger enn voksne»

Ungdommer kan se muligheter før begrensninger

I litteraturdelen trekkes det fram at ungdommer kan være kreative og se løsninger som voksne ikke ser. Kristin sier i sitt intervju at det hun tror det planleggere får ut av at ungdom medvirker er at de får «et ungdomsperspektiv på det de holder på med». Dette er kanskje åpenbart, men like fullt et viktig poeng.

Noen ungdommer kan se muligheter før begrensninger, noen er kreative og kan komme på løsninger som ikke koster så mye, andre kan ha store drømmer.

Men for noen kan det også være vanskelig å vite hva en ønsker seg. Kristin snakket om dette i det avsluttende intervjuet. Hun poengterer her noe viktig: «Det er ikke bare lett å vite hva en vil ha.»

Det er ikke bare å intervju ungdom å spørre hva de vil ha, for så å riste på hodet og kalle det urealistisk sludder når de svarer «berg- og dalbane». I «Barn, ungdom og kommunal planlegging» (2001 s 9) skrives det: ««Sprø idéer» må ikke forkastes før de er skikkelig bearbeidet. Her kan de ligge spirer til nye idéer, og kanskje de gjennomføres likevel.»

En idé er å utarbeide noen raske mulighetsplaner, enten i form av tegninger eller modeller. Om ungdommene ser ulike alternativer kan det være enklere å vite hva som er mulig og her kan idéer inkorporeres, ting kan tas fra eller legges til.

Krevende å bygge broer mellom drømmer og virkelighet

En utfordring tilknyttet hovedargumentet er planleggers oppgave med å jobbe videre med idéene og drømmene. Planlegger må arbeide med å få drømmene til å stemme overens med det som er mulig i virkeligheten, teknisk og økonomisk. Dette kan være lettere sagt en gjort, og man kan raskt komme langt vekk fra det som i utgangspunktet var ønsket fra ungdommen.

5.1.4 Argument 4: «Vi trenger ungdommers bidrag for at planene skal være lovforankret, følge regler, konvensjoner og nasjonale mål og føringer»

De ulike lovene, reglene, konvensjoner og nasjonale mål og føringer som er aktuelle ble beskrevet i litteraturdelen. Planleggere må til en hver tid må forholde seg til disse. Argument 4 er kanskje det viktigste argumentet planleggere og andre som ønsker at en skal legge til rette for medvirkning kan benytte seg av.

Problematikk knyttet forståelse av lover og regler

Et problem tilknyttet benyttelse av aktuelt lovverk er at språket som brukes i de ulike bestemmelsene ikke alltid stemmer overens med den kommunale virkeligheten. Et eksempel er at mye veiledning som går på hvordan barnekonvensjonens bestemmelser skal oppfylles er på engelsk. Et annet eksempel er når Europarådet definerer landskap (se sitat side 38). Definisjonen tillegges kanskje ikke vekt i den gjennomsnittlige kommunen. Men om landskap er et område slik *folk oppfatter det*, må jo nødvendigvis folks opplevelse av landskapet være av stor betydning for planleggingen av det. Det er ikke nødvendigvis slik kommunen leser definisjonen. Norge har inkorporert konvensjonen i norsk lovverk og planleggere er nødt å tolke denne riktig og benytte seg av den på en god måte.

Det er ikke alltid er like lett å vite hva som tilfredsstillende kravene i de ulike bestemmelsene. Et eksempel er utfordringen i arbeidet med å håndheve barnekonvensjonen. Grunnlaget for dette ligger i at bestemmelsene er vagt og generell utformet, slik at de skal passe for alle de ulike samfunnene i verden. Den generelle utformingen kan gjøre at det kan oppleves problematisk å forholde seg til den (Scheie 2005).

Lett å «komme unna»

I mange kommuner i Norge oppfylles kravet om å *høre* på de unge slik det er et krav om i barnekonvensjonens artikkel 12. Likevel stilles det også krav i samme artikkel om at barnas synspunkter også skal *tillegges vekt*. Kommunene er dessverre ikke kommet like langt her. Dette påpekes av FN-komiteen som har gitt ros om at mange kommuner i Norge har blitt flinke til å lytte til de unge, men som samtidig etterspør at de unges synspunkter blir tilstrekkelig vektlagt. Dette er en betydelig utfordring i kommunale medvirkningsprosesser der ungdom deltar (Scheie 2005).

Det kan virke som det er lett å «komme unna» med å ikke oppfylle bestemmelsene slik det er tenkt. Et annet eksempel er bestemmelsene i plan- og bygningsloven der det påpekes at det er opp til kommunene selv å se til at medvirkningen tar sted og de kan selv bestemme hvordan. I et fag som er svært styrt av økonomi kan en spørre seg hvor mye som *egentlig* skal til for at kravet skal være oppfylt. Det skal i realiteten også ekstremt mye til for at en slik saksbehandlingsfeil gjør planen ugyldig. Planen kan kun teoretisk sett bli ugyldig på materielt grunnlag hvis kommunen har utøvet et faglig skjønn på grunnlag av feil/manglende faktaopplysninger.

I rapporten «De unge stemmene» (2010) kommer det fram at barn og unge i 40 % av kommunene har hatt liten eller ingen innflytelse på «stedsutvikling / byutviklingsprosjekter» (se figur 23). Forfatterne av rapporten beskriver dette som svært overraskende funn.

Tabell 3.21 *Saksområder barn og ungdom har innflytelse på de siste tre årene. Prosent*

	0 – ingen innflytelse	1 – lite innflytelse	2	3	4 – mye innflytelse	Ikke* aktuelt	Sum
Kulturtiltak	2	10	19	32	33	3	100
Fritidsklubber	4	6	19	24	33	15	100
Transport	15	22	19	15	16	13	100
Grøntområder	10	17	29	20	15	9	100
Rusforebygging	11	24	26	16	12	11	100
Idrett	7	19	28	26	11	9	100
Stedsutvikling	18	20	19	18	9	15	100
Kampanjer	17	25	20	9	7	21	100
Skole og utdanning	16	26	22	13	6	17	100
Helse	19	25	26	10	5	15	100

* Kommunen har ikke jobbet med dette de siste 3 årene

N omfatter alle kommuner og varierer mellom 277 og 293

Figur 23: Ungdommers innflytelse i stedsutvikling i norske kommuner (Knudtson & Tjerbo 2010). Egen utheving.

Det kan tenkes at det enten settes av for lite ressurser til dette, eller at kommunene rett og slett ikke vet hva som skal til for å oppfylle bestemmelsene i blant annet PBL, RPR og FNs barnekonvensjon. En annen mulighet er at kommunene aldri har opplevd at det har blitt slått ned på manglende medvirkning, og at ressursene derfor heller prioriteres annerledes.

Mange ungdommer er nok ikke klar over hvilke rettigheter loven gir dem. Tormod (som er politisk engasjert) uttrykte i «stadkjensleundersøkelsen» og i det avsluttende intervjuet at han var svært overrasket over at ungdom har rett til å medvirke i planlegging. På vei ut av døra snudde han seg og sa «Det er nesten så man skulle gått i lokalavis og sagt i fra så alle ungdommer kunne få vite dette. Jeg tror det er mange som ville sagt sin mening, og hjulpet til, bare de hadde visst at de hadde rett til dette.»

Det bør legges større vekt på at planleggere må følge gjeldende lovverk og at om de feiler i å gjøre dette kan planene erklæres ugyldiggjort. Jeg etterlyser en strengere håndheving av de ulike lover og regler.

5.1.5 Argument 5: «Vi trenger ungdommers bidrag for at planleggingen skal får økt oppmerksomhet»

Økt positiv oppmerksomhet

Gjennom litteraturen som er gjennomgått ser man at der det gjøres en god innsats ligger det ofte mye ros å få. Det trekkes fram gode eksempler stadig vekk, og dette kan føre til en positiv oppmerksomhet rundt et steds stedsutvikling. Økt oppmerksomhet kan, som nevnt i litteraturdelen, ha mye å si for særlig mindre kommuner som i utgangspunktet sliter med fraflytting. Når stedsutviklingsprosesser får økt oppmerksomhet blir planleggingen mer åpen og tydelig. Dette gjelder både i dagsaktuelle saker i konkrete prosjekter, men også i langtidsplanlegging. Jo mer tydelig planleggingsprosessen er dess bedre er det for oppslutning rundt og forankring av planer. Økt oppmerksomhet rundt planleggingen kan med andre ord gi positive ringvirkninger på mange felt.

Økt negativ oppmerksomhet

Noe som er veldig sentralt her er at medvirkningen må gjennomføres på en god måte. Om ikke kan en ende med å få en motsatt effekt. Et godt eksempel er Porsgrunn-modellen.

På slutten av 80-tallet begynte Porsgrunn kommune å satse på barn og unges medvirkning i kommunen. De utviklet en ny modell, kalt Porsgrunns-modellen. Kommunen ble med bakgrunn i modellen lenge sett på som en foregangskommune for barn og unges medvirkning og metoden fikk mye positiv oppmerksomhet. Et felles elevråd for hele kommunen og et årlig rådhusmøte var viktige deler av modellen. Elevene fikk forvalte en viss pengesum som skulle fordeles til strakstiltak. Elevrådsrepresentantene tok med seg forslag til hva en ønsket å bruke penger til og forslagene ble så diskutert gruppevis i møter.

I 2003 ble imidlertid Porsgrunnsmodellen for første gang grundig evaluert, i rapporten «Veien til makta og «det gode liv»? Rapporten uttrykte store bekymringer med modellen. Kritikken lå i at rammene for hele modellen var definert av de voksne.

Representativiteten til elevene ble også kritisert. De som ble «håndplukket» ble sett på som en elite som neppe kunne representere resten av de unge i kommunen. Rapporten viste også at ungdommene i Porsgrunn interesserte seg mindre for politikk og samfunnsspørsmål enn ungdom i resten av landet. Kommunen fikk etter dette sterk negativ omtale i media på grunnlag av funnene i rapporten (Pedersen 2008).

Eksemplet viser at om en skal jobbe med ungdom og medvirkning er en nødt å gjøre det riktig. Det må ikke bli en «liksomdeltakelse» som er definert av voksne, men en ærlig prosess der intensjonene med medvirkningen er klart definert. Om ikke kan en sitte igjen med økt negativ omtale for stedsutviklingen på stedet.

Eksemplene der en har fått positiv omtale overveier likevel de negative omtalene ettertrykkelig. Argumentet må således sies å ha hold. Ungdommers medvirkning (gjort på en ordentlig måte) vil kunne gi positive resultater for stedsutviklingen.

5.1.6 Argument 6: «Medvirkningen kan føre til økt stedsidentitet / bedre stedets attraktivitet»

Medvirkningen kan skape push- og pull-faktorer

I litteraturdelen trekkes det fram at medvirkningen kan føre til økt stedsidentitet og bedre stedets attraktivitet. MD skriver også i sin sluttrapport (2005): «Ungdom som får et positivt forhold til hjemstedet ved å få muligheten til å påvirke egen framtid, vil lettere bli boende eller flytte tilbake når de er ferdige med utdanning.»

Det vi i realiteten snakker om er at medvirkningen blir en såkalt «pull-faktor»:

Hans Solerød skriver i hans bok «Mennesker og ressurser: befolkningsutviklingen – utfordringer og muligheter» (2003) om «push- og pull»-faktorer. Pushfaktorene er alle de faktorer som dytter en person i retning av å flytte fra området og pullfaktorene er de som holder folk på stedet. Pullfaktorene kan sees på som stedsidentitetsskapende. Det er alle de positive tingene, følelser, minner, og inntrykk av et sted så vel som praktiske ting: inntektsmuligheter, jobbmuligheter og lignende som oppleves og registreres på stedet.

Utfordringen ligger i så måte i å skape så mange pull-faktorer som mulig, eventuelt gjøre de pull-faktorene man har *sterkest* mulig. I sammenheng med landskapsplanlegging kan en selvsagt ikke gjøre noe med inntektsmuligheter, jobbmuligheter o.l. Det vi *kan* fokusere på er å forvalte de områdene som har betydning for ungdommenes «stedsidentitet» på best mulig måte. Vi kan la de være med å skape det de føler de mangler. Vi kan forsøke å oppnå de mål de har for stedet sitt. På denne måten kan vi forsøke å få dem til å identifisere seg *med* sitt sted, slik Rose snakker om i «Place and Identity: a Sense of Place.» (Rose 1995). Motsatt kan ungdommen identifisere seg *mot* et sted, eller i verste fall la være å identifisere seg med stedet i det store og hele.

Når jeg i det avsluttende intervjuet spør Sebastian om hva han tror planleggere kan få ut av at ungdom deltar svarer han:

«Ungdom er jo fremtiden. Jeg tror det er viktig at ungdom deltar fordi planleggere har lyst at ungdom skal bli i byen. Og ved å la ungdom delta på noe som dette engasjerer de seg i byen på en annen måte enn før. Så jeg tror rett og slett planleggere trenger at ungdom deltar for deres egen del, ikke bare for vår del. Jeg tror det er en ganske vesentlig del av å planlegge.»

Sebastian understreker her at han mener ungdom vil engasjere seg i byen på en ny måte om de får medvirke. Kristin sier i sitt intervju at hun tror at om de får være med å medvirke i planleggingen vil det føre til at ungdom føler at stedet er mer *deres*. Dette understreker poenget som ligger i hovedargumentet.

Medvirkningen kan med andre ord skape pull-faktorer til stedet. Samtidig kan en spørre seg om det i realiteten også kan skape en push-faktor fra stedet om medvirkningsprosessen skulle vise seg å være en negativ opplevelse for ungdommen. Det finnes i midlertid lite forskning som sier noe om hvor stor påvirkning medvirkning har på ungdom og i hvor stor grad dette påvirker om de vil flytte til eller fra et sted. Dette avhenger selvsagt også av hvor sterke push- og pull-faktorer vi finner andre steder de potensielt vil flytte til. Dette er faktorer som ligger utenfor vår kontroll.

5.2 Hva ungdom kan bidra med

Planleggere trenger å ha et bevisst forhold til hva ungdom kan tilføre en plan eller et prosjekt i stedsutviklingen. Ved en gjennomgang av temaet «hvorfors trenger vi ungdommenes bidrag?» forstår en at ungdom kan bidra med mye nyttig i stedsutviklingsprosesser. Hva de kan bidra med i hvert enkelt tilfelle avhenger imidlertid av mange faktorer som ble presentert i litteraturdelen. Under følger diskusjonen av temaet.

5.2.1 Bidragene avhenger av ulike faktorer

Forberedelser

Forberedelser er en av flere faktorer som er avgjørende for hva ungdom kan bidra med (se figur 26 for illustrasjon av hva bidragene avhenger av). Gode forberedelser er uvurderlig for at ungdommenes bidrag skal bli mest mulig verdifull. I forberedelsene kan mange uforutsette problemer lukes ut på et tidlig stadium. Høsten 2012 gjorde jeg forberedelsene til Lynch-Stadkjensle. Det jeg ønsket her var å ta nødvendige steg mot eksperimentet og å avdekke eventuelle faktorer som kunne ha senket farten på analysen når den var i gang. På denne måten vet man mer når medvirkningsprosessen begynner for alvor. Medvirkningsprosesser kan gi mange inntrykk på samme tid, mye skjer på en gang og mange spørsmål stilles. Gode forberedelser gjør prosessen mer effektiv slik at tiden kan brukes på ungdommene og på å få deres bidrag. Hvilke bidrag som ungdommene kommer med avhenger derfor av hvilke forberedelser som gjøres.

Medvirkningsgrad

Arnstein's stige er den mest brukte modellen for å vurdere medvirkningsnivå. Hart har videreutviklet denne for å passe spesielt for barn og unges medvirkning. Det kan diskuteres om barnerepresentantens «medvirkningstrapp for barn og unge» er enda lettere å benytte i norsk (og kommunal) sammenheng.

Det ligger en viss problematikk i bruken av de ulike grunnlagene for å vurdere medvirkningsnivå. Som nevnt i litteraturdelen uttrykker Arnstein gjennom sin stige at vi ikke snakker om medvirkning før vi er på trinn 6, det vil si at han setter grensen ved

«samarbeid». Snakker vi ikke om samarbeid, delegert makt, eller selvråderett er det kun symbolsk medvirkning eller ingen medvirkning i det store og hele (Arnstein 1969).

Hart på sin side mener at medvirkning kan være å si hva du mener i en sak, uten at du nødvendigvis har direkte medbestemmelse i beslutningsprosessen. At to store måter for å vurdere medvirkningsgrad som stadig brukes i planlegging, er uenige i hva som ligger i begrepet *medvirkning*, er problematisk. Dette kan skape forvirring, og kan gjøre at fagpersoner snakker over hodene på hverandre når de diskuterer tematikken. Alle ville vært betjent med en felles begrepsbruk.

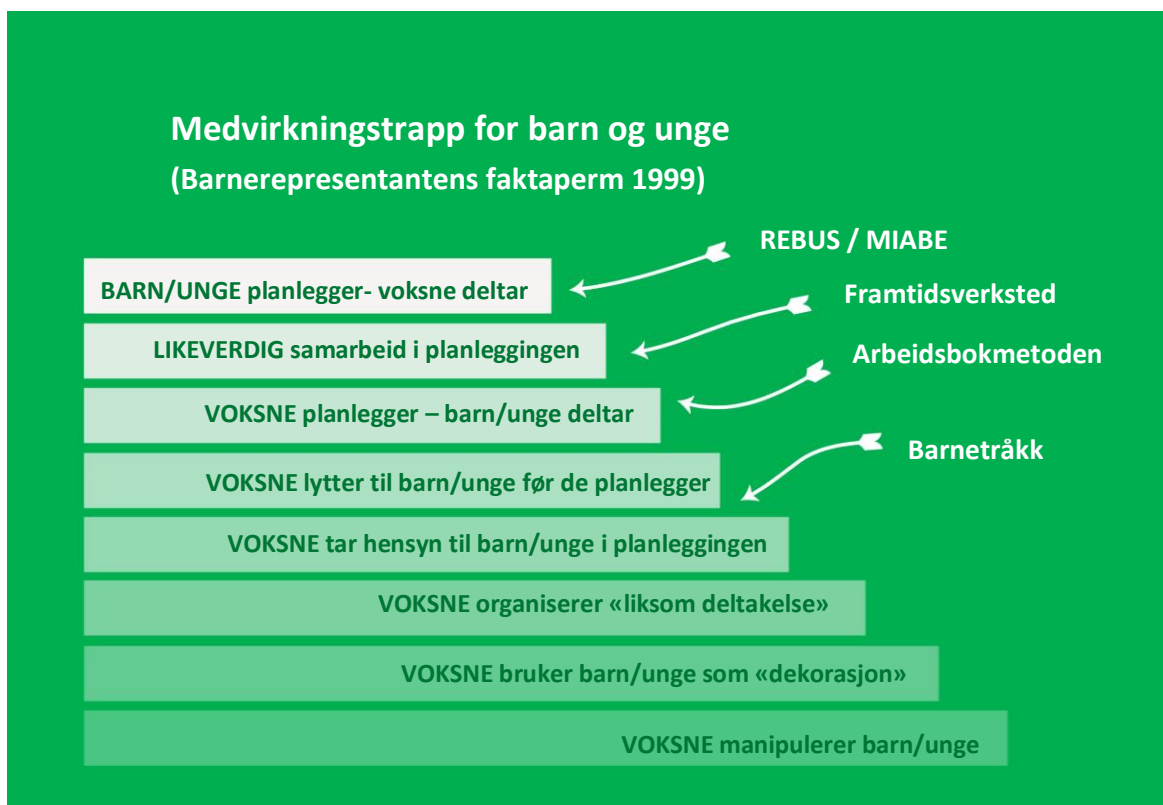
Jeg vil argumentere for at det må være snakk om en viss innflytelse før vi kan benytte begrepet medvirkning. Jeg ser ikke hvorfor det i følge Hart må mindre til for at vi skal snakke om medvirkning når det kommer til barn og unge sammenlignet med resten av befolkningen.

Mye av argumentasjonen ligger også i ordet selv. Forstavelsen *med-* understreker at dette er noe man foretar seg i fellesskap med andre, mens – *virkning* sier noe om at det en gjør fører til noe; man bidrar til en endring og har dermed innflytelse (Bae 2006; Thrana 2006). Om det skal kunne kalles medvirkning når deltakelsen i realiteten ikke har noe å si, vil det også gjøre det enklere å komme unna med å bare ha ungdommer med for å «pynte på» planleggingen.

Hvor mye innflytelse som skal til er en annen diskusjon. Det kan være vanskelig å bevise i ettertid at man f.eks. ikke bare valgte idéene fra ungdommene som planleggere allerede hadde bestemt seg for på forhånd.

Plassering av ulike modeller i medvirkningsgrad

Det finnes ingen riktig måte å «plassere» deltakelse og medvirkning med nøyaktighet inn i en medvirkningsstige / trapp (BFD 1997). Det er heller ingen kjente måter å «måle» hvor stor medvirkningen har vært. Hvor en ligger i medvirkningsnivå avhenger blant annet av hvilken innflytelse deltakerne fikk i prosessen (Arnstein 1969). Derfor kan det være vanskelig å plassere en enkelt modell i en slik figur. Jeg gjør likevel et forsøk på dette, kun for å illustrere de grunnleggende forskjellene i nivåer mellom de 5 ulike metodene som ble presentert i litteraturdelen (se figur 24).

Figur 24: De 5 metodene plassert i barnerepresentantens medvirkningstrapp.

Mellom trinnene «voksne tar hensyn til barn / unge i planleggingen» og «voksne lytter til barn / unge før de planlegger» plasser jeg barnetråkk. I barnetråkkveilederen fra 2010 (s 9) plasseres barnetråkk mellom trinnene «voksne lytter til barn / unge før de planlegger» og «voksne planlegger – barn / unge deltar». Jeg vil argumentere for at dette på mange måter er urealistisk og at det i så fall krever at ungdom har kommet med konkrete forslag som får innflytelse. I arbeidet med å samle inn informasjon om barnetråkk har jeg fortsatt til gode å finne ett tilfelle der det har skjedd.

Arbeidsbokmetoden plasserer jeg på trinnet «voksne planlegger – barn / unge deltar». Plasseringen baseres på at det er de voksne som former bok 1, og dermed setter mye av rammene for prosessen. Forutsetningen ligger i at planen / prosjektet preges av ungdommenes bidrag.

Framtidsverksted plasseres i trinnet over, «likeverdig samarbeid i planleggingen». I framtidsverkstedet møtes fagpersonene og ungdommene og jobber sammen gjennom de fire fasene i modellen. Forutsetningen for innflytelse er som i arbeidsbokmetoden.

REBUS og MIABE plasseres på det øverste trinnet «barn / unge planlegger – voksne deltar». Prosjektet skal i prinsippet være ungdommenes eget prosjekt. Selv i styringsgruppen i et REBUS-prosjekt, anbefales det at de unge utgjør flertallet (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012).

Det er vanskelig å si hvor Lynch-Stadkjensle ville blitt plassert da metoden ikke er ferdig tilpasset, men en aktuell plassering (med forutsetning om innflytelse) ville ligge mellom «voksne lytter til barn / unge før de planlegger» og «voksne planlegger – barn / unge deltar».

Metode

Ved å studere ungdoms medvirkning i stedsutvikling i et historisk perspektiv ser vi at det har blitt en stadig økende vekst av utvikling av medvirkningsmetoder siden slutten av 70-tallet. I litteraturdelen presenteres 5 ulike metoder som ofte benyttes for medvirkning av ungdom. Disse kan følges som de er, eller planlegger kan tilpasse eller ta *inspirasjon* fra modellene.

Et eksempel er REBUS-modellen. Modellen er i utgangspunktet laget for å endre det fysiske miljøet i skolen. Likevel vil modellen kunne brukes i alle slags prosjekter der barn og unge skal medvirke i forbindelse med endringer i deres fysiske nærmiljø. At modellen knytter det fysiske miljøet opp mot pedagogiske aktiviteter i undervisningen setter ikke en stopper for at ikke metoden kan benyttes også i annen lokal planlegging.

Et annet eksempel er modellen MIABE som kan være til inspirasjon for planleggere til bruk i lignende medvirkningsarbeid der en ønsker å transformere stygge områder i nærmiljøet.

Hvilken metode som er best i hvert enkelt tilfelle finnes det ingen fasit på. Dette er sterkt situasjonsbestemt. Noen steder kan én metode fungere for hva en vil oppnå. Andre ganger kan det være nødvendig med en kombinasjon av flere metoder og modeller. Hva ungdom kan bidra med fra hver modell avhenger av hvordan en benytter seg av det som kommer fram under hele prosessen, men kan forsøksvis oppsummeres for å gi en pekepinn for muligheten av bidrag i hver metode (se figur 25).

Hva kan ungdom bidra med i stedsutviklingprosesser?

METODE	MULIGHETER	BEGRENSNINGER
Barnetråkk	Informere om hvor en oppholder seg og hvor en ferdes. Informere om favorittsteder og problemområder til grunnlag for videre analyser. Foreslå fysiske tiltak og endringer.	I praksis liten mulighet til å komme med forslag til fysiske tiltak og endringer, da det ikke er noen muligheter for diskusjon. Kun der ungdom har idéer om konkrete forslag på forhånd er dette en reell mulighet.
Arbeidsbok	Ungdommene kan komme med innspill til konkrete planer i flere runder. Siden arbeidsbokmetoden går over tid har ungdommene mulighet til å fordøye og komme med konkrete forslag på løsninger.	Rammene for løsningen er ofte i stor grad gitt på forhånd. Fyller man ut boken alene kan det føre til lite grunnlag for diskusjon og mulighet til å sammenkomme fram til mulige løsninger.
Fremtidsverksted	Ungdommene kan bidra med kreative idéer. De ser på problemstillingen med friske øyne og kan komme med andre løsningsforslag enn voksne. Diskusjon mellom deltakere og veileder gir muligheter for gjennomtenkte og løsningsorienterte forslag.	Det kan være vanskelig å bygge broer mellom fantasi og virkelighet, og forslagene kan ende opp med å være problematisk for landskapsarkitekten å jobbe videre med.
REBUS	Ungdommene kan bidra med kunnskap om sitt lokalmiljø. Konkrete kreative forslag til utforming av sine hverdagsomgivelser. Ungdommene er også med på selve gjennomføringen av prosjektet og kan bidra med innspill underveis.	Det kan ta lang tid før en kommer til konkrete forslag da prosjektet er forankret i det faglige på skolen. En mulig fallgrube er at lærere og andre tilknyttet skolen legger begrensninger på elevenes idéer.
MIABE	Ungdommene kan bidra med kunnskap om problemområder. Konkrete kreative forslag til forskjønnelse av sine hverdagsomgivelser. Ungdommene er også med på selve gjennomføringen av prosjektet og kan bidra med innspill underveis.	Mye tid tillegges andre ting enn selve utformingen av løsningsforslag. Liten mulighet for planlegger å bruke og videreutvikle idéer, da det skal være ungdommenes eget prosjekt.

Figuren viser noen muligheter og begrensninger for bidrag i de 5 metodene. Noen steder trenger ikke begrensningene være slik, andre ganger kan mulighetene være annerledes. Likevel kan figuren gi en kort oversikt over mulighetene for bidrag med grunnlag i de 5 modellene.

De største forskjellene ligger i at noen av metodene baserer seg mer på ungdommenes bidrag i form av kreativitet og løsningsorientering. Andre bidrag er å kartlegge hvor en befinner seg, og på denne måten kunne legge opp til hvor fagpersonen bør vurdere videre studier. Slike bidrag egner seg også som en begynnelse for en fortsettelse av medvirkningsprosessen, da den lager et grunnlag for å vite hvilke områder som er spesielt viktige for deltakerne. I mange tilfeller vil de beste bidragene kunne komme fra en kombinasjon av flere metoder.

Hvilke metoder vi velger avhenger også av hvilket *plannivå* vi planlegger på, og denne faktoren avgjør selvfølgelig også til en viss grad hva ungdommene kan bidra med.

Instanser for medvirkning

Hvilke instanser som er best egnet for arbeid med medvirkning avhenger nødvendigvis av brukergruppen. I BLDs rundskriv fra 2006 (s 15) skrives det at «Barn og unge bør få delta ut fra egne forutsetninger og på egne arenaer.» Rapporten «Barn og unge som ressurs: Kommuneplanlegging» (KKD 1990) poengterer det samme og skriver at det er planleggere som må ut til målgruppa og ikke motsatt. Det understrekes at man må ut å få kontakt der målgruppa er. Med dette som grunnlag kan det argumenteres for at medvirkningen bør foregå gjennom skoleinstanser. REBUS, MIABE og Barnetråkk tar i hovedsak alle sted i skolen. Det kan tenkes at dette er den mest hensiktsmessige instansen å jobbe i. Her møter de fleste ungdommene hver dag. Det kan også diskuteres om medvirkning i stedsutviklingsprosesser burde vært en del av den faste undervisningen.

Når jeg i det avsluttende intervjuet spurte ungdommene om de ville ha deltatt i lignende medvirkningsprosesser svarte de utelukkende ja. Når jeg spurte hvor denne medvirkningen burde foregå, mente alle at det best ville fungere via skolen.

Svarene deres kan ha blitt påvirket av at deltakelsen deres i mitt prosjekt foregikk nettopp via skolen, og at de synes dette fungerte.

Jeg vil likevel argumentere for at skolen vil være en velfungerende arena og den instansen som vil sikre et størst representativt utvalg av ungdom. Medvirkningen bør være bredest mulig. Forutsetningen ligger i at skolen må ha mulighet for å sette av tid til medvirkningen. Medvirkningsprosesser er ofte tidskrevende og arbeidet kan begrenses om skolen ikke har anledning til å sette av nok timer til å arbeide med prosjektet.

Andre ganger trenger ikke medvirkningsprosessen «ta av tiden» til skolen om innholdet tilpasses læreplanen i forskjellige fag. Dette ble blant annet gjort i pilotprosjektet til MIABE: «Forskjønnelsen av de små, stygge stedene» (Hodneland 1998) der prosjektet ble tilpasset læreplan for grunnskolen «L-97». Et annet eksempel er REBUS, der utviklerne av modellen mener et REBUS-prosjekt kan kobles direkte opp mot det faglige arbeidet som allerede foregår i ungdomsskolen via emner som matematikk, kunst- og håndverksfag og sløyd, samfunnsfag og språk. Dette gjør det mer realistisk å få til en langvarig medvirkningsprosess (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012).

Likevel er det slik at ikke alle ungdommer går VGS, noen dropper også ut av ungdomsskolen. Ekspertgruppen (BLD 2009) skriver at det i praksis er store frafall og i særdeleshet innen praktiske studieretninger. Alle steder og småbyer har heller ikke VGS. Det er opp til planleggerne og finne den beste instansen i hvert tilfelle. Men det er viktig å være klar over at hvilke valg vi gjør her kan være avgjørende for hvilke bidrag vi får.

Tilpasning av modell og metode

En diskusjon ligger i om mange av medvirkningsmetodene som benyttes er best tilpasset yngre brukergrupper. Dette gjelder f.eks. barnetråkk. Mange spørsmål tilknyttes hvor ungdom «leker», og andre spørsmål av denne art. Det å tilpasse modellen til den riktige brukergruppen er nødvendig. Dette gjelder blant annet utformingen av modellen, språkbruk og tilnærmingen til deltakerne. Det er også viktig å tilpasse de enkelte metodene til brukergruppen når metoden benyttes i hvert enkelt tilfelle. Jeg ser et behov for at det også utvikles nye metoder som er spesialisert for akkurat denne brukergruppen, slik at medvirkningen kan bli mest mulig meningsfull.

Valg av deltakere

Om ikke hensikten er å satse på en spesiell gruppe ungdom, er det aller viktigste i valg av deltakere å tenke på at medvirkningen skal være bredest mulig. Det er lettere å realisere felles mål når flere er med på å utforme dem. Deltakerne bør som nevnt i litteraturdelen være representativt utvalgt, både med tanke på kjønn og alder.

I denne oppgaven er ungdom definert til de mellom 13 og 19 år. Det er klart at en også må ta hensyn til forskjeller innad i denne gruppen. Hvilke aldersgrupper en planlegger å jobbe med (og for), må være avklart på forhånd. Der noe skal planlegges for ungdom «generelt» må ungdom i flere aldersgrupper representeres. Dette betyr også at det kreves en viss tilpasning i metode og språk. Det kan ikke forventes at en 13-åring kan arbeides med i en medvirkningsprosess på samme måte som en 19-åring. Ei heller vil bidragene deres kunne sammenlignes og sidestilles. I LS-eksperimentet var alle ungdommene 18-19 år. Hadde yngre grupper også deltatt måtte metoden tilpasses. Andre ganger må medvirkningen tilpasses ungdommer som f.eks. ikke snakker norsk. Ungdommer som ikke snakker norsk som vokser opp på et sted kan ha unike erfaringer som kan være nyttig bidrag for planleggere. En bør undersøke muligheter for å involvere disse samtidig som det f.eks. arrangeres språkmesser på det lokale biblioteket og lignende, slik at en har tilgang på oversettere av mange ulike språk samtidig.

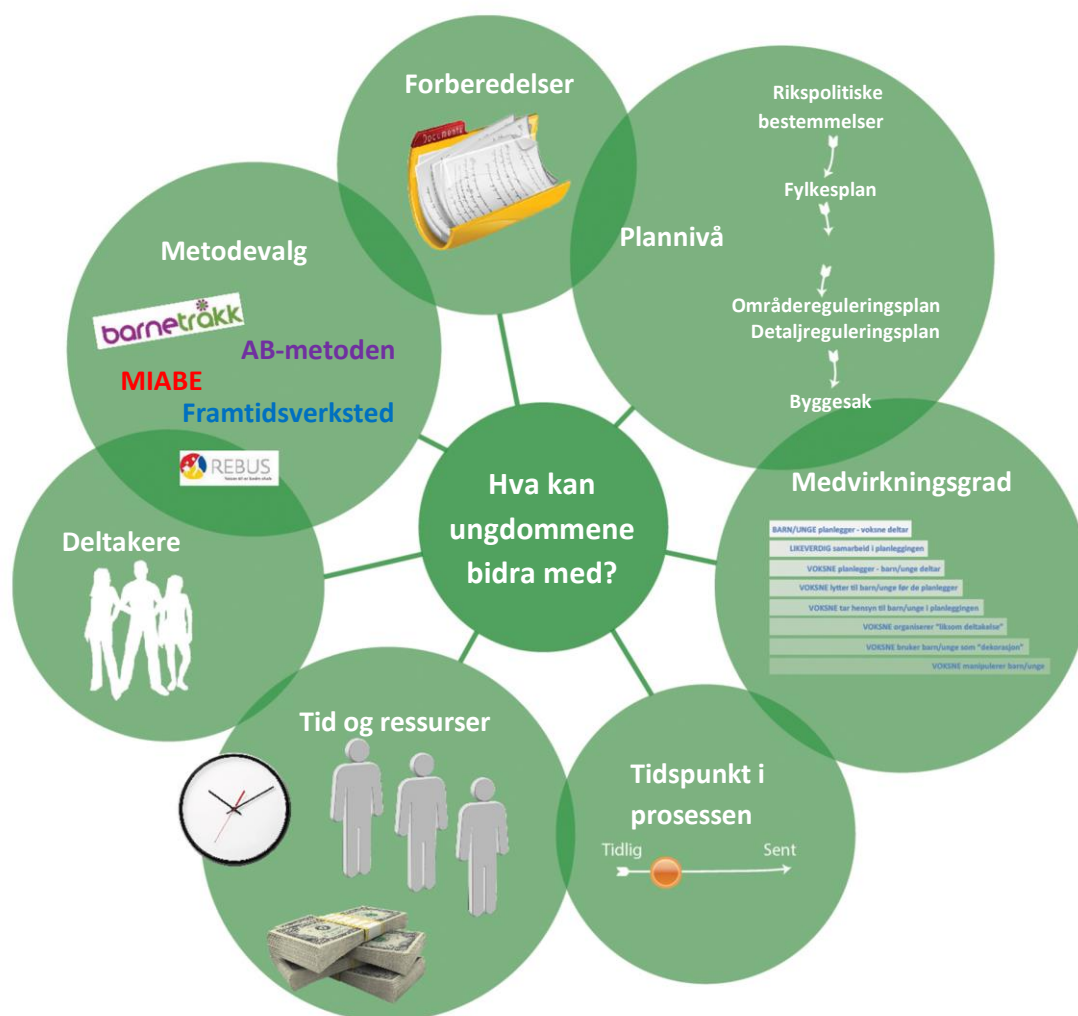
Hvilke deltakere som er med, og hvordan vi tilpasser medvirkningsmetoden for dem vil være med å bestemme hvilke bidrag ungdommene kommer med.

Tidspunkt i prosessen

Medvirkningen i planer må skje på et tidlig tidspunkt. Det er lite poeng i å allerede ha kommet langt i planleggingen, for så bruke tid og ressurser på en ikke-reell medvirkning. Dessverre hender det at planleggere gjør nettopp det. Deretter blir bidragene fra medvirkningsprosessen presset ned i planen der det passer, og vi sier vi har tatt valg basert på medvirkningen selv der det allerede var planer om å ha det akkurat sånn eller slik. Man bør dra inn medvirkningen på et så tidlig tidspunkt som mulig for at ungdommenes bidrag skal ha mest verdi.

Tid og ressurser

Det er kjent at en medvirkningsprosess kan være kostnadsfullt. Hvilken metode en velger må stemme overens med ressursene vi har til rådighet. Det er viktig å være realistisk i valget slik at en benytter seg av den mest hensiktsmessige metoden i forhold til tilgjengelige ressurser. Det er viktig å huske på at medvirkning kan føre til løsninger som igjen resulterer i mindre konflikter. På denne måten kan medvirkningen være effektiv i lengden (Wøhni 2007).

Figur 26: Hva ungdom kan bidra med avhenger blant annet av hvilket plannivå man er på, hvilke forberedelser som gjøres, hvilken medvirkningsgrad en legger opptil, hvor mye tid og ressurser en har til rådighet, metodevalg, tidspunktet medvirkningen skjer og hvilke ungdom som deltar.

Hva ungdom kan bidra med er avhengig av den tid og ressurser en har til rådighet. Jo lengre tid jeg brukte med ungdommene i eksperimentet, desto mer la jeg merke til at de åpnet seg og bidro med viktig input i analysen. Dette gjelder kun til en viss grad. Noen ganger er det best å begrense tidsbruken blant annet på grunn av flere eksterne faktorer som spiller inn. I et REBUS-prosjekt anbefales det for eksempel ikke å jobbe med et prosjekt lengre enn et skoleår. Dette henger sammen med at sommerferien lager et stort gap i prosessen, der lærere kan ha sluttet, ungdommene har byttet klasse, nye elever har kommet til og andre har flyttet. Det viktigste er kontinuitet i arbeidet (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012). Å jobbe med ungdom kan være krevende, og derfor må man beregne god tid for hver gang man møter dem.

5.3 Lynch-Stadkjensle

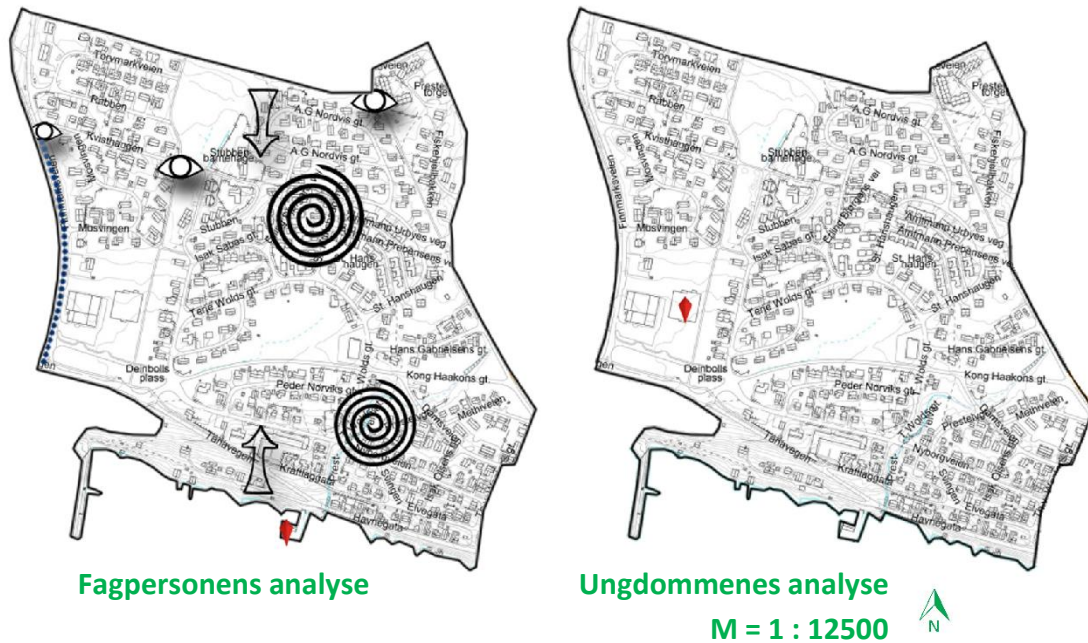
I kapittel 3 presenterte jeg muligheten for utvikling av en ny medvirkningsbasert analysemetode, som jeg kaller Lynch-Stadkjensle. Metoden er en inspirert av LRA, men fokuser på visuelle kvaliteter og opplevelsesperspektiv av eget sted. Gjennomføringen av eksperimentet med de 5 ungdommene i Vadsø ga mange holdepunkter for problemstillingene mine. Eksperimentet viste hva ungdom kan bidra med i en stedsanalyse som kan benyttes som grunnlag for videre planlegging av et sted.

5.3.1 Likheter og forskjeller i Lynch-analysene

Et utgangspunkt for å se på hva ungdom kan bidra med i stedsutviklingsprosesser er å se hvilke likheter og forskjeller det lå i min og ungdommenes Lynch-analyse.

Generelle forskjeller ligger i at ungdommene i størst grad fokuserer på de 5 elementene/strukturene i sin analyse. Dette har nok på mange måter bakgrunn i at ungdommene ikke har erfaring med Lynch-analysen og blant annet ikke vet hvordan de skal se etter bestemte strukturer som ødelegger for byens lesbarhet.

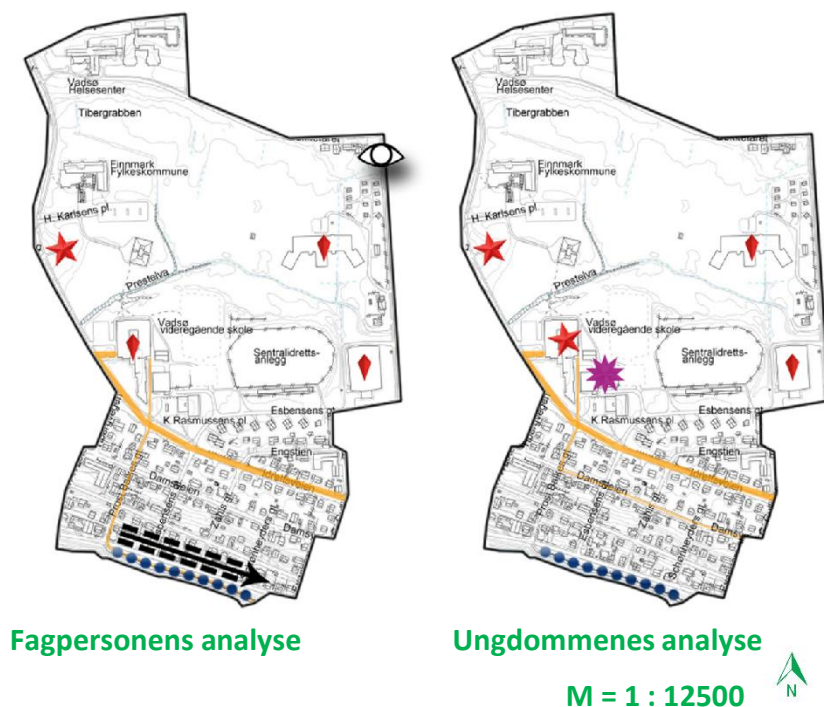
Delområde 1

Figur 27: Sammenligning Lynch-analyse delområde 1.

I delområde 1 er det store forskjeller mellom min og ungdommenes Lynch-analyse. Ungdommene registrerer lite i området, men mener Kiwi-bygget er et lite landemerke. Det er forståelig, da bygget er stort og har en beliggenhet nær en vei der det er relativt mye trafikk. I min analyse fokuseres det i område 1 mer på styrker og svakheter i forhold til siktlinjer, mangel på relasjon nord-sør og karakterløse områder. I tillegg regnes «Fabrikkaia» som et mindre landemerke. Ungdommene regner ikke «Fabrikkaia» som et landemerke. Dette kan ha sitt utspring i at ungdom ferdes mer til fots og da denne delen av Havnegata oftest blir brukt til ferdsel med bil, bruker de heller ikke kaia som orienteringspunkt.

Delområde 2

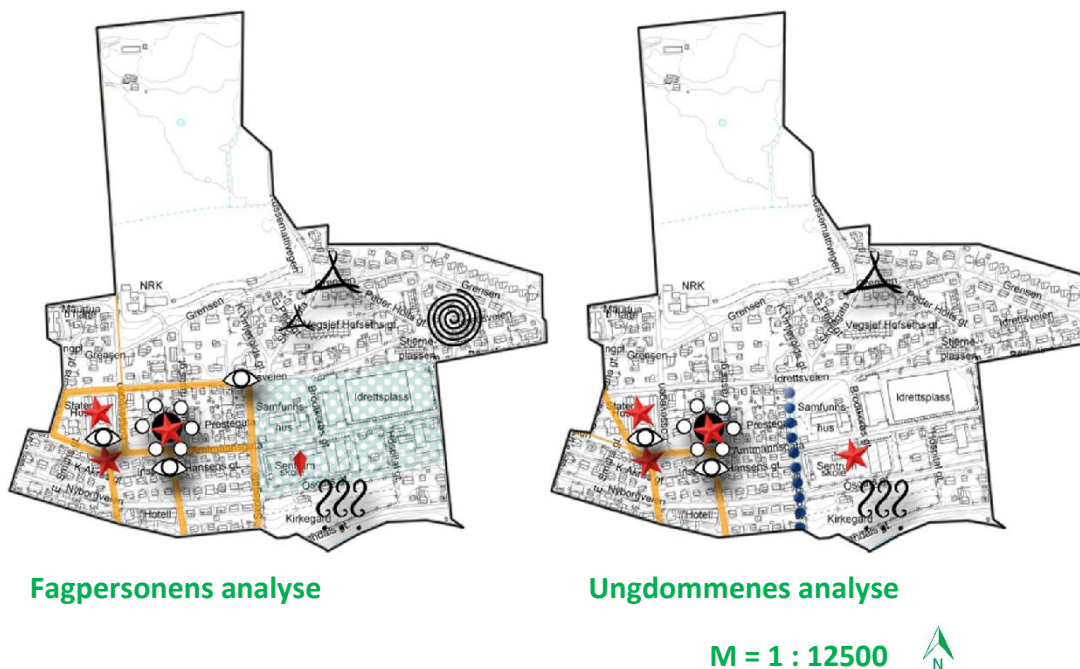

Figur 28: Sammenligning Lynch-analyse delområde 2.

I delområde 2 ser man mange likheter i analysene. Det er forskjeller i om elementer registreres som større eller mindre, og det er naturlig at ungdommene for eksempel ser på VGS som et større landemerke. Ungdommene har registrert et knutepunkt her. Det har ikke jeg. Etter å ha blitt satt inn i det Sebastian fortalte i «stadkjensleundersøkelsen», om stien som benyttes mellom ungdomsskolen og VGS på vinteren, blir knutepunktet mer åpenbart for meg. Her har ungdommene sett noe jeg som fagperson har oversett.

Jeg opplever også i delområde 2 en mindre ferdselsåre som går langs gangveien tilknyttet Havnegata, der muren over er registrert som kant. Ungdommene på sin side mener det ikke er noe ferdsel her, men at det heller går en mindre ferdselsåre langs Damsveien. Når jeg undersøker dette i ettertid ser jeg at det stort sett er godt voksne og eldre mennesker som tar ruten jeg har registrert som ferdselsåre. Jeg har ikke gjennomført analysen med tanke på å se hvor ungdom spesielt ferdes, men hvor store og små ferdselsårer generelt går. Men her ser en altså at det av og til varierer hvilke ferdselsårer ulike brukergrupper benytter. Dette viser også igjen at det er best å undersøke med slike brukergrupper selv om hvor de beveger seg, istedenfor å anta at de ferdes der «alle andre ferdes».

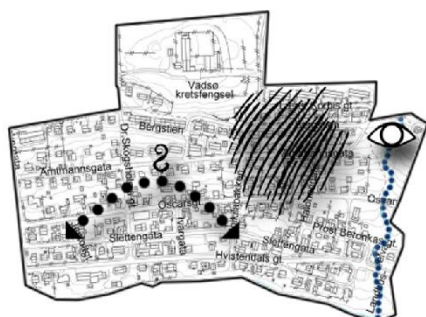
Delområde 3

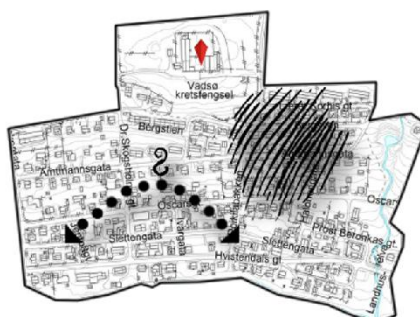
Figur 29: Sammenligning Lynch-analyse delområde 3.

I delområde 3 finnes både likheter og forskjeller. Ferdelsårene varierer en del mellom min og ungdommenes analyse. Ungdommene er opptatt av at den ene ferdelsåren må gå på tvers av parkeringsplassen til Statens hus. Ellers oppfattes området rundt Statens hus og kirken likt. Jeg registrerer større problemer med oversiktligheten nord-øst i området enn ungdommene gjør. Jeg mener også området ved Samfunnshuset, skolen og idrettsplassen oppleves som et område (district). Ungdommene mener naturlig nok at sentrumsskolen er et større framfor mindre landemerke. Både jeg og ungdommene er enig i at kirkegården plassert i skoleområdet gir en mangel på relasjon i området.

Delområde 4

Fagpersonens analyse

Ungdommenes analyse

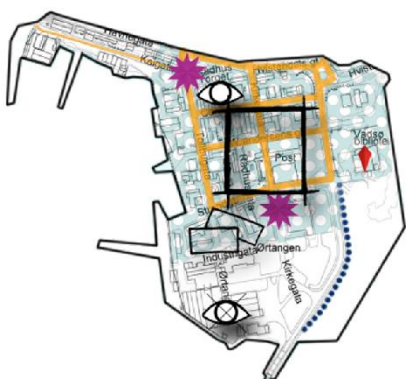
M = 1 : 12500

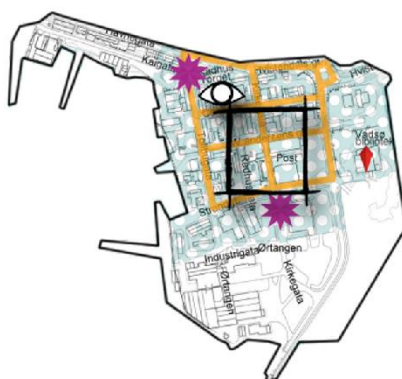
Figur 30: Sammenligning Lynch-analyse delområde 4.

I delområde fire registrerer jeg en mindre kant med en god siktlinje. Dette gjør ikke ungdommene. De vurderer Vadsø kretsfengsel som et mindre landemerke. Dette kan ha sammenheng med at jeg gjorde min analyse både ute og inne, og på grunn av terrenget (vanskeligheter med å se bygget på avstand og i forskjellige vinkler) regner jeg ikke bygningen markant nok til å være et landemerke. Det er nok lettere å trekke motsatt konklusjon om du kun forholder deg til kart, som ungdommene i dette tilfelle gjorde.

Delområde 5

Fagpersonens analyse

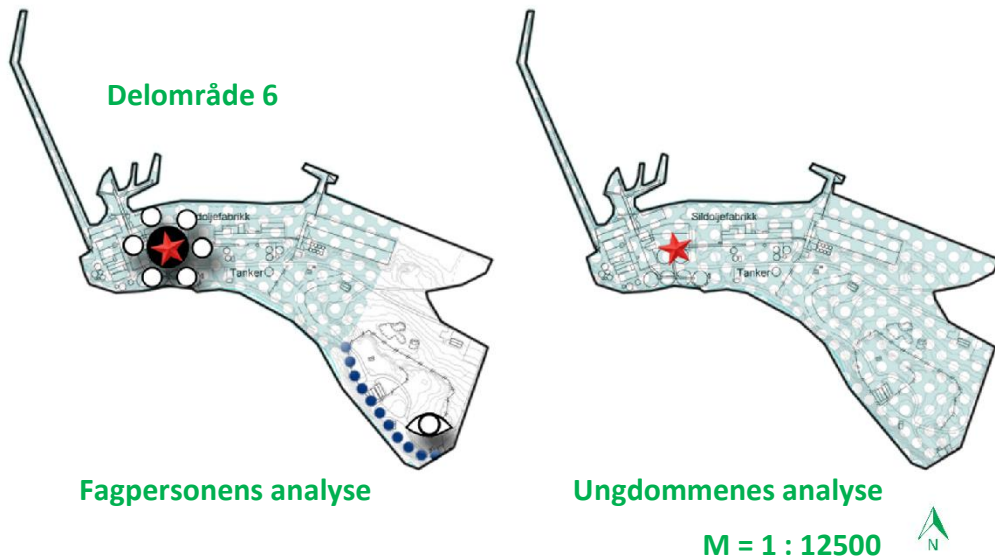
Ungdommenes analyse

M = 1 : 12500

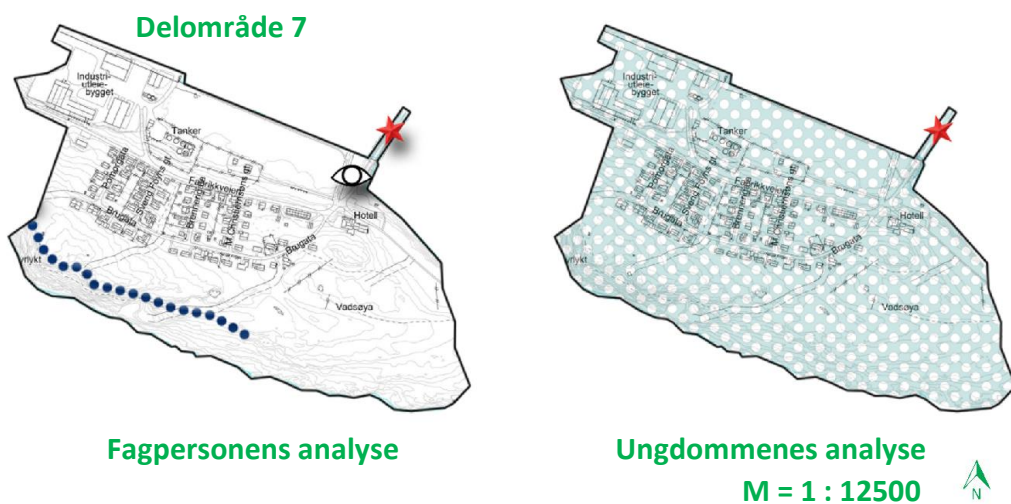

Vi er stort sett enige i delområde 5, men jeg registrerer i tillegg noen svakheter i byens lesbarhet. Blant annet gjelder dette avvikende forbruk og bygninger som ødelegger for sikt.

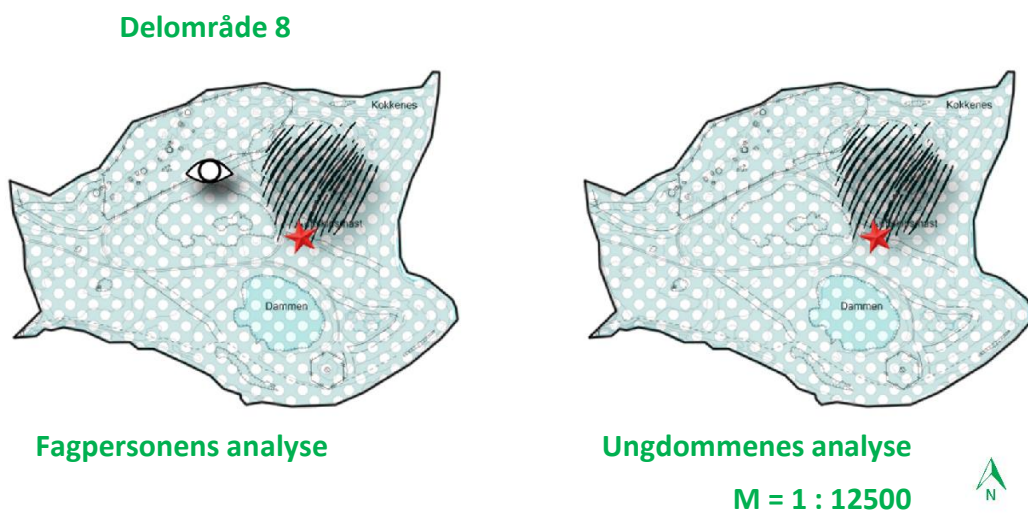
Figur 31: Sammenligning Lynch-analyse delområde 5.

Figur 32: Sammenligning Lynch-analyse delområde 6.

Figur 33: Sammenligning Lynch-analyse delområde 7.

Figur 34: Sammenligning Lynch-analyse delområde 8.

På Vadsø-øya, i delområde 6,7 og 8, er det mest likheter, men også noen forskjeller i analysen. For det første registrerer ungdommene hele øya som et «område» (district), mens jeg kun gjør det i enkelte deler. Jeg ser i tillegg områder med god oversiktligheit og lesbarhet og en stor kant i terrenget.

Større likheter enn forskjeller

Generelt kan det sies at likhetene er større enn forskjellene. Jeg vil med bakgrunn i dette argumentere for at det ikke er et stort poeng i kun å gjennomføre en Lynch-analyse med ungdommene i seg selv. Det er først når «stadkjensleundersøkelsen» som knyttes opp mot Lynch-analysen tilføres en ser at ungdom virkelig har noe større og meningsfullt og bidra med.

5.3.2 Ungdommenes bidrag i Lynch-Stadkjensle-analysen

De 5 målene satt for analysen (se side 69) betrakter jeg som oppfylt. Informasjonen som er skaffet utgjør ungdommens bidrag.

Bidrag fra Lynch-analysen

Eksperimentet begynner med Lynch-analysen, som gjennomføres i fellesskap. Ungdommene diskuterer seg i mellom og kommer fram til sine vurderinger om byens lesbarhet og oversiktligheit. Ungdommene har evne til å se problemer en kanskje lett ikke trodde de ville kunne se. Det overrasker meg derfor når de begynner å snakke om kirkegården, og hvordan den er malplassert i området ved skolen. Dette er vurderinger jeg selv nettopp har tatt i min Lynch-analyse. Jeg sier ikke noe til dem om det, men jeg synes det er spennende at de raskt kommer inn på temaet når de diskuterer delområdet. Ungdommene er også løsningsorienterte. I stedet for å bare si at kirkegården ikke passer inn der, begynner de å diskutere alternative plasseringer for den. De ender opp med at de synes en god plassering ville vært på Vadsø-øya, i fred og stillhet, mer verdig enn midt mellom Statoil og en skole der ungene skriker og skråler midt i begravelsen. De mener også området lesbarhet ville økt med en slik plassering.

Et funn fra LS-analysen er at ungdommene har en «hovedrunde» de kjører eller går. Runden går langs Hvistendalsgaten, ned Tollbugata og videre bortover Strandgata og opp

Brugata. Når ungdommene beveger seg gjennom denne runden beveger de seg alltid i retning mot klokken. Dette blant annet fordi de ikke liker å bli stående med bil i Saxonkrysset da de synes dette kan være krevende i en bratt vei.

Etter Lynch-analysen kjøres det i bil rundt til stedene de har snakket om og ytterligere poenger kommer fram. Ungdommene viser til steder de mener er problemområder, steder som mangler belysninger, forfalte bygg og lignende. De kjører også til den nyoppussede monumentbakken og forteller hvor flott de synes den har blitt.

Bidrag fra «stadkjensleundersøkelsen»

Når det er tid for «stadkjensleundersøkelsen», som foregår med hver enkelt ungdom for seg, merker jeg at ungdommene har hatt tid til å modnes i sine tanker om byen.

Stemningen er en helt annen når jeg møter ungdommene én og én. Vi er sammen på et grupperom og samtalen sitter løst. Først virker noen av de litt reserverte, men de åpner seg overraskende fort. Nå kommer historiene om faktorer som barndomsminner, bruk av stedet mellom sommer og vinter, stedsidentitet og bruk eller ikke-bruk av møteplasser fram.

Mange funn er svært interessante. Jeg trekker eksemplet med Sebastians historie om stien fram en gang til. Dette er kanskje det viktigste bidraget i eksperimentet. At ungdommene også mener dette området er et knutepunkt underbygger poenget om at det trengs en ferdselsåre som bedre knytter stedet sammen.

Andre bidrag er også viktige. Jeg får støtte i mine holdepunkter om at delområde 1 er svært uoversiktlig. Selv om de ikke nevner det i Lynch-analysen kommer det fram i «stadkjensleundersøkelsen»: Tormod, som bor i delområdet, mener han ikke kunne ha forklart til noen hvordan de skulle kommet fram til leiligheten hans, fordi området er så forvirrende. Birgitte har et barndomsminne om at hun og en venninne gikk seg vill her.

Når sommer / vinter diskuteres kommer det fram at ungdommene har problemer med å bruke snarveier på vinteren når det lages skavler.

Det blir også klart at ungdommene ikke kjenner til hvilke møteplasser som finnes.

Ungdommene etterlyser et sted de kan oppholde seg ute i ly.

En interessant faktor er at 2 av ungdommene (uavhengig av hverandre) begynte å snakke om farge på gatelys (hvit/gul) og at de synes det ene er mye mer trivelig enn det andre. Til tider velger de vei etter hvor lysene er trivelige og utrivelige. Også dette er et interessant bidrag som hadde vært spennende å jobbe videre med.

Ungdommene viser til konkrete ting de ønsker skal fikses på. Forfalte bygninger med tilhørende uteareal opptar dem. Når det gjøres noe bra for byen legger ungdommene merke til det og roser det. Den første dagen, i Lynch-analysen, beveget ungdommene seg av og til utenfor det som direkte var tema. Når vi begynte å snakke om byen snakket de med en gang om hvor stygt det hvite hus var før, og hvor flott de synes det var etter gamlebyen ble malt på veggen (se bilde 1). Gjennom hele prosessen, under Lynch-analysen, bilturen, og «stadkjensleundersøkelsen» snakket de om den nye monumentbakken som var kommet og hvor mye de mener den har gjort for byen. Dette viser at det vi gjør i uterommene har stor betydning for ungdommen som brukere av stedet.

Bilde 1: Bruktbutikken «Det Hvite Hus» var før et forfalt bygg som ødela for sentrums image. 2011 malte den lokale kunstneren Steffen Aronsen gamlebyen på bygget, til stor begeistring for byens innbyggere.

Motsatt har det også betydning hva vi *ikke gjør*. Det er ikke slik at ungdommene ikke ser problemene. De nevner det igjen og igjen, bygninger som forsøpler byen, steder som er for dårlig opplyst, elementer som bør flyttes på før, heller enn siden.

Generelt kan det sies at ungdommene, slik jeg ser det, hadde svært mye å bidra med i LS-eksperimentet. Alt fra småfakta til viktige avsløringer i hvordan de benytter stedet kom fram. Om 5 ungdommer kan bidra med så mye, på så liten tid, lurer jeg på hvilke bidrag en kunne fått om analysemetoden hadde blitt utprøvd i en større skala, med flere ungdommer, over en lengre tidsperiode.

5.4 Om det å jobbe med brukergruppen ungdom

Litteraturen sier lite om hvordan det er å jobbe spesifikt med brukergruppen ungdom. Ja, det vil ta tid og til dels store ressurser å gjennomføre medvirkningsprosesser i mange tilfeller. Mange vil nok også omtale det å jobbe med ungdom som svært krevende, og det kan det nok også være. I mitt eksperiment var jeg, med grunnlag i dette, svært spent på hvordan opplevelsen kom til å være. Jeg kan ikke si noe annet et at ungdommene overrasket meg. De var svært interesserte helt fra begynnelsen av. Når jeg begynte med å sette ungdommene inn i temaet stilte de hele tiden spørsmål og ga flere kommentarer enn det de strengt tatt trengte. De tok opp diskusjonen istedenfor å bare tegne inn et landemerke her og et knutepunkt der. Før noe ble satt på papiret ble det drøftet skikkelig. Det virket som om de tok oppgaven på alvor.

Når «stadkjensleundersøkelsen» gikk i gang var de ikke redde for å være personlige. Jeg fikk heller ikke inntrykket at de prøvde å svare «sånn eller slik», men at de helt enkelt svarte ut fra seg selv. Ungdommene var målrettet, ønsket å fortelle om hvordan de opplever nettopp sitt sted, og var, uten at de trengte det i denne type metode, svært løsningsorienterte. Når alle svarte entusiastisk på at de gjerne ville deltatt på noe lignende senere, til tross for at jeg igjen og igjen poengterte at innspillene de kom med i eksperimentet ikke ville få innflytelse, tenkte jeg at ungdom er en flott og ressurssterkt gruppe å arbeide med og at vi er nødt til å bruke de mer aktivt i stedsutvikling. Personlig opplevde jeg det ikke som krevende, men dette vil selvsagt variere fra gang til gang. En viktig faktor i mitt prosjekt var alderen på ungdommene. Alle var mellom 18 og 19 år.

Alder har selvfølgelig noe å si på hvor modne bidragene deres er, og hvor krevende det er å jobbe med dem.

La ungdommene delta i avgrensningen av analyseområdet

En ting jeg ville gjort annerledes om jeg hadde hatt mulighet til å begynne eksperimentet på nytt ville være å la ungdommene velge analysens avgrensning. Jeg valgte i utgangspunktet avgrensningen selv fordi jeg trodde jeg hadde fått med de viktigste områdene og at tiden ikke ville strekke til å ta med andre områder. I ettertid ser jeg at det ville vært best å la ungdommene bestemme avgrensningen selv. Dette fordi ungdommene flere ganger under analysen nevnte steder de benyttet f.eks. i «Fossen» (område nord for avgrensningen). Jeg antok på forhånd at de ikke benyttet uterommene her og valgte andre områder (f.eks. område 1 som det viste seg at ungdommene ikke benyttet i særlig grad) til fordel for «Fossen». Dermed mistet jeg mange nyttige bidrag. Jeg vil oppfordre andre som planlegger å arbeide med medvirkningsbaserte analyseprosesser om å la ungdommene delta i avgrensningen av analyseområdet.

5.5 Andre forutsetninger for at ungdommenes bidrag skal bli best mulig

Det er skrevet en del i litteraturen om hvilke forutsetninger som skal til for at medvirkningen skal fungere godt. Bred medvirkning, gode forberedelser, riktig tidspunkt i prosessen og lignende faktorer kan være avgjørende for hvilke bidrag vi får. Etter LS-eksperimentet ser jeg at også andre forutsetninger for gode bidrag melder seg.

Tiltro til fagperson

Trygghet og tiltro til fagperson opplevde jeg som en nødvendighet i eksperimentet. Når jeg kom inn i klasserommet den aller første dagen og skulle finne ungdom som passet mine kriterier, var ungdommene først svært forsiktige med å melde seg. Når jeg begynte å fortelle om meg selv, at jeg hadde gått på samme skole for bare 5 år siden, at jeg hadde tatt samme fag som de satt og jobbet med, og at jeg gjerne ønsket noen som kunne delta i et eksperiment som omhandlet deres egen by, der ingen svar var rett eller galt, og der de ikke ble tvunget til å snakke høyt eller måtte prestere på noen som helst slags måte,

løsnet noe opp. Jeg tror at når de forsto at jeg ikke ønsket at de måtte «dikte opp noe», og at deltakelsen her bare handlet om å analysere noe som finnes, og som de allerede kjenner til, så forsto de at de bare kunne være seg selv og bidra med noe de allerede hadde kunnskap om. Jeg tror det var viktig at vi snakket samme «språk», og at jeg ikke snakket over hode på dem. Jeg visste til eksempel hva de mente når de snakket om utsikten fra «Klinetoppen» og når andre «ungdomskallenavn» kom opp. Jeg tror det kan ha vært betryggende at de ikke hele tiden trengte å forklare seg, men heller kunne fokusere på det vi snakket om. Å velge den rette personen til å jobbe direkte med ungdommene, veilede o.l., ser jeg derfor på som en viktig oppgave.

Språkbruk

Jeg snakket på forhånd med en lærer på VGS om pedagogikk, og spurte om hun hadde noen råd om hvordan jeg burde gå fram når jeg jobbet med ungdommene. Hun mente det var viktig at jeg bare var meg selv, og at ungdommene responderer best på det. Dette kan nok være en utfordring mange ganger. Planleggere kan være i alle aldre, unge og gamle, komme fra andre steder enn analyseområdet og uten i det hele tatt å tenke over det; snakke et fagspråk ungdommene ikke kjenner til.

Det er også viktig å sette av tid til å forklare der ungdommene ikke forstår. I eksperimentet hadde ungdommene mest problemer med å forstå Lynch-strukturen «område» (district). Når slike ting kommer fram må det uavhengig av hvor dårlig tid man har til rådighet settes av tid til å forklare. Om ikke kan medvirkningen bli meningsløs.

Dette trekkes særlig fram i litteratur om MIABE-modellen der mye av tiden i startfasen går til å sette ungdommene inn i stedets historie, opparbeide et vokabular i arkitektur, og det å lære å «se» (registrere) områdene. Her bygges en felles grunn som kan være et godt utgangspunkt for det videre arbeidet. Forskning (Hodneland 2007) har vist at noen av komponentene i medvirkningsprosessen er viktigere enn andre for å oppnå reell medvirkning. Dette gjelder spesielt tilegnelsen av et utvidet vokabular. Dette brukte jeg derfor en del tid på i mitt eksperiment. Et viktig sted å starte for å forhindre mistillit og forvirring vil være i en god introduksjon til det som skal skje.

Lokale forutsetninger

Det er nødvendig å legge opp medvirkningsprosessen ut fra lokale forutsetninger. I BLDs rundskriv fra 2006 (s 4) skrives det at «Arbeidet må legges opp ut fra lokale forutsetninger, samtidig som det gis rom for ulike metoder og arbeidsformer.» Det er en klar forskjell på storbyer og mindre distrikter. I Vadsø må medvirkningen foregå på en annen måte enn i Oslo. Det finnes ingen enkel modell som passer det ene eller det andre best. Et eksempel er «stadkjensleundersøkelser». I utgangspunktet vil de fungere best på små steder, men deles områder i større byer f.eks. i bydeler kan det fungere der og. Det viktigste er å være klar over forskjellene, erkjenne disse, og være tilpasningsdyktig slik at bidragene kan bli mest mulig nyttig for planleggeren.

5.6. Hvordan vi kan benytte resultatene fra medvirkningen

Hvordan man benytter seg av resultatene handler om mange valg man tar, og av metode. I litteraturdelen ble det trukket fram noen faktorer om hvordan resultatene skal benyttes innenfor hver enkelt av de 5 metodene. Dette oppsummeres i figur 35. Der trekker jeg også frem andre mulige måter for bruk av ungdommenes bidrag.

5.6.1 Bruk av resultater fra de 5 medvirkningsmetodene

For å vite hvordan en skal benytte resultatene må en vite hva en vil ha ut av medvirkningen.

Resultatene i barnetråkk kan benyttes som grunnlag for konkrete planer. Uavhengig av medvirkningsgrad er barnetråkk nyttig registreringsarbeid, og således et godt utgangspunkt for å vite om områdene som planlegges endret har stor betydning for ungdommene. Dermed kan det gi en pekepinn på i hvor stor grad de bør involveres i den videre planleggingen.

Har en lyst på gode idéer, kreativitet og forslag på løsninger bør det satses på å benytte materiale der ungdommene har uttrykt sin kreativitet. Til eksempel gjennom metoder som framtidsverksteder, REBUS eller MIABE. Her kan man benytte seg av tegninger, modeller, tankekart o.l. som ble produsert i prosjektet. Ønsker man å oppdage hva

Hvordan kan vi benytte oss av resultatene fra ungdommenes medvirkning?

METODE	MULIGHETER (fra litteraturred)	ALTERNATIVE MULIGHETER
Barnetråkk	Benytte resultatene som grunnlag for konkrete planer: en del av genrelle og mer omfattende kommuneplaner / kommunedelplaner, områdeplaner og rullering av disse. Benytte forslag til konkrete tiltak ungdommene har foreslått.	Bruke interessante områder som skilte seg ut til videre studier. Se hvilke områder som brukes mest, og legge tilrette for videre medvirkning her. Se hvilke områder som er "ikke-steder", og vurdere hva som kan gjøres med disse.
Arbeidsbok	Benytte de konkrete løsningene som ligger i arbeidsbok 3. Bestemme når tiltakene skal gjennomføres, ressursbruk o.l.	Resultatene fra hver runde kan benyttes videre. Idéer som ikke når fram til arbeidsbok 3, kan kanskje gjennomføres senere om det blir mulighet for det.
Fremtidsverksted	Bestemme hva som MÅ gjennomføres, og bestemme når dette skal gjøres. Bestemme hva en KANSKJE kan gjennomføre, og lage en eventuell tidsplan. Om planene viser seg å være for kostnadsfulle, jobbe videre med idéene og finne nye løsninger der kjernen i den originale idéen fortsatt er med.	Se om noen av bidragene kan gjøres "gratis" eller kostnadsvennlig, og gjøre strakstiltak her. Knytte sammen deler av flere bidrag og lage nye forlag og idéer fra disse. Se om noen av de kreative idéene også kan benyttes andre plasser på stedet.
REBUS	Forkaste planer som bare kan gjøres "halvveis". Hvilke bidrag som skal benyttes, og hvordan, blir bestemt av styringsgruppen (hvorav hovedandelen er ungdom).	Der REBUS blir brukt til inspirasjon (der metoden ikke følges slavisk) må ungdommenes idéer og ønsker for sitt lokalmiljø tolkes og oppsummeres, og de beste idéene må jobbes videre med, og oppfylles så langt det lar seg gjøre.
MIABE	Ungdommene bestemmer selv hvordan de "stygge stedene" skal endres på og gjennomfører i stor grad denne endringen selv.	Studere hvilke problemområder ungdommene synes er verst, og vurdere ulike alternativer for endringer. Ungdommene kan komme med forslag som fagperson kan jobbe videre med selv, eller i samarbeid med ungdommene.

ungdom mener er problemområder, eller å finne andre områder ungdom benytter seg av kan man bruke resultatene fra f.eks. MIABE og REBUS. Da kan planlegger bruke ungdommenes registreringer gjennom bilder, film, tegninger, kart med markeringer osv. Om en driver mulighetsstudier kan resultatene fra framtidsverksted benyttes til å se hvilke muligheter ungdommene ser for stedets framtid. Her kan en se om det er mulig å forme en felles ønsket framtid for stedet.

Resultatene vi sitter igjen med fra medvirkningsprosessen kan vi bruke som de er, eller vi kan bruke bidragene som «råvarer» vi jobber videre med.

Gjennom litteratur om de forskjellige metodene gjentas det igjen og igjen at det å faktisk benytte seg av de unges bidrag er en forutsetning for medvirkningen. Derfor er det et paradoks at det i den samme litteraturen er skrevet lite om hvordan en kan benytte resultatene etter å ha brukt de forskjellige medvirkningsmetodene. Jeg ser en stor mangel i litteraturen som utgis om temaet om hvordan bidragene fra medvirkningen kan benyttes videre.

5.6.2 Hva skal vektlegges?

«Stadkjensle» skapes på ulike måter

Det kan være en utfordring å vite hvordan en skal vektlegge de forskjellige resultatene fra prosessen. Et eksempel er resultatene fra «stadkjensleundersøkelser».

«Sense of place» eller «stadkjensle» kan skapes på flere måter. Rose skriver i «Place and Identity: a Sense of Place» at selv om «stadkjensle» i utgangspunktet kommer naturlig, kan den også bli skapt av makt og politikk. I medvirkningsprosesser er det derfor viktig å komme til bunns i hva mennesket *egentlig* setter pris på ved et sted, ikke hva de har blitt fortalt er verdifullt. Et eksempel fra mitt eksperiment kan være når ungdommene skryter veldig av den nye monumentbakken i byen. En må ta høyde for at dette kan avhenge av stor positiv omtale i lokalavisen o.l. Er det noe man er usikker på, kan man spørre igjen. Om en stiller samme spørsmål, flere ganger, på forskjellige måter, kan det være lettere å få tak i intervjuobjektets faktiske mening (Larsen 2007).

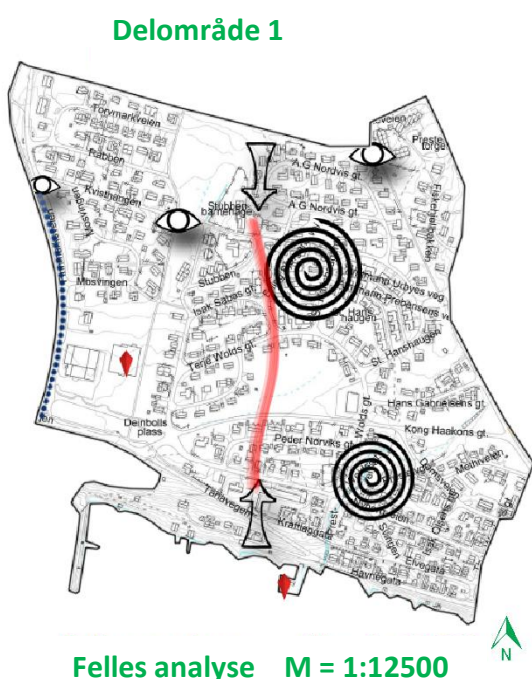
«Stadkjensle er ikke konstant»

En annen faktor en må ha i minnet er at «stadkjensle» ikke er konstant. Nina Gunnerud Berg og Britt Dale skriver i «Mennesker, steder og regionale endringer» (2004) om hvordan mennesker og steder skaper hverandre. Et menneske kan ha verdi for stedet og være med å skape stedets identitet på samme måte som stedet kan være med å skape menneskets identitet. All den tid stedet kontinuerlig påvirker mennesket og omvendt vil et individs «stadkjensle» være dynamisk og i stadig utvikling. Når vi benytter oss av resultatene fra «stadkjensleundersøkelser» og andre lignende undersøkelser må vi derfor ta høyde for at ungdommenes meninger kan påvirkes og endres over tid.

Ulike brukergrupper kan ha ulik «stadkjensle». Det samme gjelder hver enkelt person innad i gruppen. Dette henger sammen med at menneskers opplevelse av landskap utspringer fra bruk og erfaring og siden alle bruker og erfarer stedet forskjellig vil deres «stadkjensle» variere (Clemetsen et al. 2011).

Det må med bakgrunn i slike faktorer vurderes hvordan en skal oppsummere bidragene og hva en skal vektlegge i de ulike undersøkelsene. Svarene må sammenlignes og se hva som går igjen og ikke i ungdommenes bidrag.

5.6.3 Mulig benyttelse av LS-resultatene

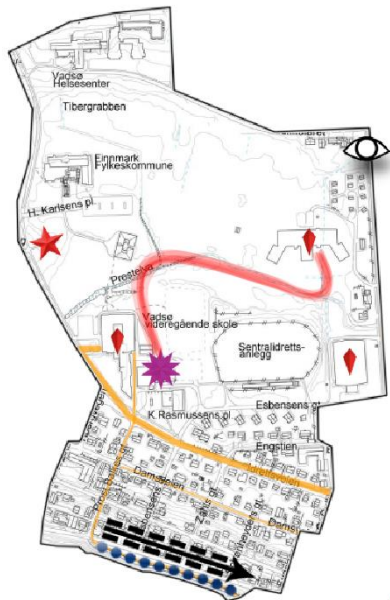
I Lynch-Stadkjensle-analysen snakker vi kun om ungdommers *deltakelse*, da de ikke fikk innflytelse i noen form. Dette gjorde jeg klart for dem på forhånd.

En kunne først snakket om medvirkning om vi innfridde noen av deres ønsker. Videre vil jeg kort illustrere hvordan jeg ville benyttet resultatene fra analysen i Vadsøs stedsutvikling.

Figur 36: Bruk av resultater delområde 1.

I delområde 1 ville jeg sett på muligheten for å øke oversiktligheten i området. Dette kunne gjøres ved å lage en passasje nord-sør, eller gjennomføre andre tiltak som gir området større lesbarhet. En mulighet ville være å sette inn elementer som gir området noen orienteringspunkter.

Delområde 2

Felles analyse M = 1:12500

Å vurdere opparbeidelse av sti mellom ungdomsskolen og VGS ville vært sentralt i delområde 2. Om ikke dette lar seg gjøre, kan en se etter andre tiltak som kan gi området større status som knutepunkt for ungdommene og andre som benytter seg av skolene, basseng, idrettsbanen og Varangerhallen. Dette kan gjøres ved hjelp av vegetasjon eller andre elementer som knytter området bedre sammen.

Figur 37: Bruk av resultater delområde 2.

Delområde 3

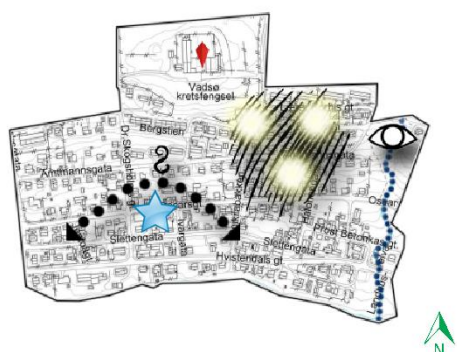
Felles analyse M = 1:12500

Det største problemet ungdommene har i delområde 3 er de forfalte bygningene i sentrumsskolen og samfunnshuset som nevnes igjen og igjen. Her bør det sees på straktiltak for å bedre estetikken i området.

Figur 38: Bruk av resultater delområde 3.

Delområde 4

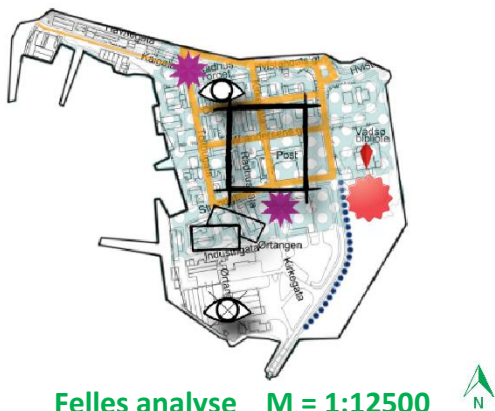

Felles analyse M = 1:12500

Figur 39: Bruk av resultater delområde 4.

I delområde 4 er det største problemet det mørke området i nord-øst som trenger belysning. Ungdommene vil ikke bevege seg her store deler av året (spesielt i mørketiden) på grunn av dette problemet. Ny belysning bør komme på plass. Et annet problem er mangelen på differensiering. Det bør vurderes å sette inn et større element langs Oscarsgate som kan sees fra mange steder og fra ulike vinkler. Dette vil være et godt orienteringspunkt, og være med å bryte opp det ensidige i området.

Delområde 5

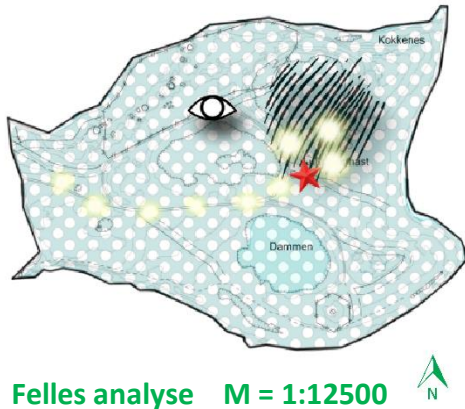

Felles analyse M = 1:12500

Figur 40: Bruk av resultater delområde 5.

Et av ungdommenes største savn i byen er et sted de kan oppholde seg i uterommene i ly, slik at de komfortabelt kan være ute, også i dårlig vær. En god plassering ville kunne være på Ørtangen, i delområde 5. Her samles alle sentrumsfunksjoner og mulighetene for å opparbeide et uterom i ly for vinden burde undersøkes. Videre medvirkning fra ungdommer i byen kunne tatt for seg hvor en slik møteplass kunne plasseres og hvordan dens utforming burde være.

Delområde 8

På øya er det dårlig belysning i delområde 8. Det bør vurderes å opparbeide en belyst sti opp til luftskipsmasta. Belysningen bør ligge i et lavt sjikt og bør være lun / dus, for ikke å ødelegge for naturområdet.

Figur 41: Bruk av resultater delområde 8.

Det finnes mange måter å tolke og benytte resultatene på. Dette er kun et eksempel på hvordan det kan gjøres. Videre kunne det gjennomføres etterfølgende undersøkelser og utformes en plan over strakstiltak (tiltak det er mulig å gjøre noe med raskt og effektivt uten store kostnader) og en plan over hvilke mulige endringer som kan gjøres på sikt og tillegge disse tiltakene ulik prioritering.

Kanskje kan ungdommene være med å pusse opp problemområder? Kanskje kan kunstnere, eller ungdommene selv få lov å utfolde seg på de forfalte bygningene, slik 12 kunstnere (inkludert den kjente norske taggeren «Pøbel») fikk utfolde seg på mange titalls forfalte bygg i nabobyen Vardø? (se bilde 2.) Har kommunen råd til å utarbeide en møteplass i ly, og kan ungdommene selv være med å utforme denne? Til sist bør det utarbeides en tidsplan som sier hvem og når gjennomføringen tenkt skal skje.

Bilde 2: Street art i Vardø.

5.7 Om «Reell» medvirkning

Når vi faktisk benytter oss av bidragene ungdommene kommer med kalles det ofte «reell» medvirkning. Ordet brukes i sammenheng med medvirkningsarbeid der ungdom har blitt tatt «på alvor». «Ikke-reell» medvirkning er når ungdommene tror de har fått medvirke, men i realiteten ikke har gjort det. Fine tegninger og sitater fra deltakelsen blir brukt som «bevis» på at ungdom har medvirket. Noen ganger skjer det med overlegg, andre ganger fordi en ikke kjenner godt nok til medvirkningsprosesser, forberedelsene er dårlige, eller en har hatt for store forhåpninger til budsjett, tidsbruk og annen tilgang på nødvendige resurser.

«Ordenene medvirkning, medbestemmelse, deltakelse, brukermedvirkning og involvering brukes ofte og blir av og til forsterket ved å sette «aktiv» eller «reell» foran.»

Arkitekturpedagog – REBUS-prosjektet (Göteborgs stads lokal förvaltning et al. 2012 s 15).

En hver planlegger kan i realiteten beskrive medvirkningen som «reell» eller «aktiv». Slik jeg ser det bør en helle fokusere på begrunnelse: Hva har vi gjort? Hva har vi fulgt opp? Det er viktig å ha et mål med medvirkningsprosessen. Skal dette være et prosjekt der ungdommene planlegger og voksne deltar? Skal det være et likeverdig samarbeid, eller skal ungdommene kun være informanter? Her kan medvirkningstrappen være til nytte i forberedelsene.

I rapporten til (Wøhni 2007 s 57) poengteres det: «Vær forberedt på at medvirkning forplikter. Hvis de berørte inviteres til å medvirke, må de oppleve at medvirkningen er reell, det vil si at de har rimelig mulighet til å påvirke resultatet innenfor gitte og tydelige rammer.»

Dette er noe planleggere hele tiden må ha i minnet. Det er mange fallgruver i medvirkningsprosessen. En av de viktigste tingene å huske på når vi benytter (eller ikke benytter) ungdommenes bidrag må være å gi tilbakemelding på hva som skjedde med arbeidet de la inn i prosessen. Om noe ikke fungerte eller det viste seg at man ikke har nok ressurser til å gjennomføre planen, fortell og forklar det til ungdommene i ettertid. Om ikke, kan en ende med at medvirkningen fikk motsatt effekt av det vi planla – ikke fikk

vi forankret planene i ungdommene og ungdommene kan i verste fall få en push-faktor fra stedet.

Selv om det finnes en rekke flotte eksempler der gode bidrag fra ungdommer har blitt samlet inn og benyttet videre i stedsutvikling er det enda for mange tilfeller der ungdommene ikke får utøve innflytelse i planleggingen. Det finnes fortsatt barrierer der utbredte negative holdninger til ungdommers medvirkning fortsatt holder frem.

Her finnes det mange utfordringer å ta tak i; utfordringer det må jobbes videre med for å finne løsninger slik at medvirkningsprosesser fra brukergruppen ungdom kan bli en integrert og naturlig del av all stedsutvikling.

**Innledning
(kap 1)**

**Litteratur
(kap 2)**

**Ekspériment
(kap 3)**

**Resultat
(kap 4)**

**Diskusjon
(kap 5)**

**Avslutning
(kap 6)**

Avslutning

Kapittel 6

Konklusjon

Kilder

Vedlegg

6 Avslutning

6.1 Konklusjon

Formålet med denne oppgaven har vært å sette søkelys på en viktig brukergruppe i stedsutviklingsammenheng og å gi et bidrag til denne tematikken. Jeg ønsket å få svar på 3 problemstillinger som jeg mener belyser temaet godt. «Trenger vi ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser?», «Hva kan ungdommene bidra med?» og «Hvordan kan vi benytte oss av resultatene fra deres medvirkning?» Ved hjelp av et kombinert litteratur- og eksempelstudie har jeg forsøkt å besvare disse problemstillingene.

Studiet mitt viser at det finnes sterke og holdbare argumenter for hvorfor vi trenger ungdommers bidrag i stedsutviklingen. Konklusjonen fra litteratur- og eksempelstudiet må derfor være ja; planleggere behøver ungdommers bidrag i stedsutviklingsprosesser. Ungdom er en kompleks brukergruppe som har et sterkere forhold til uterom enn de fleste andre brukergrupper på et sted. De har unik kunnskap om hvordan det er å være ung på stedet i dag. Deres bidrag vil kunne være med å forankre planene i brukergruppen samtidig som planene forankres i lover og regler. I tillegg er mange kreative og løsningsorienterte og bidragene kan føre til økt oppmerksomhet rundt både stedet og stedsutviklingen samtidig som stedets attraktivitet kan øke, både for brukergruppen selv og for andre. Selv om det nødvendigvis finnes motargumenter er vi nødt å fokusere på verdien i at ungdommene er med og bidrar. Selvfølgelig *trenger* vi ikke benytte oss av ungdommers deltakelse og medvirkning i stedsutvikling, om vi tar spørsmålet på ordet. Rettere sagt vil det nok være å si at vi ofte trenger ungdommers bidrag for å drive *gode* stedsutviklingsprosesser.

Litteratur- og eksempelstudiet viser også hva ungdom kan bidra med. Dette kommer fram både under den første problemstillingen, der ungdommers kreativitet og løsningsorienterte evne trekkes frem, og under problemstillingen «Hva kan de bidra med?». Ungdommene kan ha mange ulike bidrag. Det er umulig å si hva de kan bidra med i hvert enkelt tilfelle da dette avhenger av mange faktorer som spiller inn i deltakelsen eller i medvirkningsprosessen. Slike faktorer er blant annet hvilke forberedelser som gjøres, tidspunkt for deltakelse, valg av deltakere, tid og ressurser, plannivå,

medvirkningsgrad og metodevalg. Valg en gjør før, under og etter deltakelsen / medvirkningsprosessen er derfor avgjørende for hvilke bidrag ungdommene kan og vil gi.

5 ungdommer deltok i et eksperiment der jeg testet en metode jeg kaller Lynch-Stadkjensle-analyse. Bidragene herfra varierer fra generell informasjon om hvordan de opplever og benytter sitt hverdagslandskap, til konkrete forslag til endringer som bør gjennomføres på stedet.

Bidragene fra eksperimentet kunne i teorien ha blitt brukt på flere måter. I oppgaven illustrerer jeg hvordan jeg ville benyttet resultatene fra LS-analysen videre.

Litteraturstudiet viser at det finnes lite empirisk materiale som omtaler bruk av medvirkningsbidrag. Konklusjonen her må være at det ikke finnes en bestemt måte å benytte bidrag fra deltakelse og medvirkning på, men at en viktig del ligger i å gi tilbakemeldinger til ungdommene om hva som ble brukt (og eventuelt ikke brukt) av bidrag og hvorfor resultatet ble slik det ble.

Jeg etterlyser flere ting etter funnene i denne masteroppgaven. Jeg ser et behov for ny metodeutvikling som er tilpasset brukergruppen bedre enn nåværende metodeverktøy. Jeg etterlyser også videre uttesting av Lynch-Stadkjensle-analyser. Er det et egnet verktøy? Metoden må eventuelt tilpasses etterhvert som det blir skaffet flere erfaringer med den.

Flere empiriske studier må gjøres som kan si noe om *effekten* av medvirkning av ungdom i stedsutvikling. Er det for eksempel faktisk slik at ungdommene i større grad flytter tilbake til et sted om de har vært med å forme uterom, eller er dette kun antakelser? Hvor sterkt bedres stedets attraksjonskraft også for andre brukergrupper når ungdommer bidrar? I hvilken grad øker ungdommenes stedsidentitet? Hvilke forskjeller får vi i planer der ungdom har og ikke har medvirket?

I framtiden vil ungdom være et større satsingsområde i lokal stedsutvikling. Nettopp derfor er det nødvendig at vi stiller sterkere med kunnskap om temaet slik at medvirkningen kan bli best mulig og verdifull for planleggerne som er med og driver stedsutviklingsprosessene videre.

Kilder

Litteraturliste

- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *AIP Journal*: 216 -224.
- Bae, B. (2006). *Temahefte om barns medvirkning*. [Oslo]: Kunnskapsdepartementet. 79 s.
- Barne- og familiedepartementet. (2002). St.meld. nr. 39 (2001-2002) Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20012002/039/PDFA/STM200120020039000DDD/PDFA.pdf> (lest 08.01.2013).
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2006a). Håndbok for ungdomsråd Oslo. 60 s.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2006b). Rundskriv Q-27/2006: Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom - informasjon og veiledning for arbeidet i kommunene Oslo. 22 s.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2007). *Frå barnehage til ungdomsporta : eksempel på barne- og ungdomsinnverknad i kommunane*. Oslo. 56 s.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Ungdoms fritidsmiljø - ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse : utredning fra ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet januar 2008 : rapport 2009*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. 126 s.
- Barne- og familiedepartementet. (1997). *Frå barnetråkk til ungdomsting : medvirkning fra barn og ungdom i kommuner - erfaringer og eksempler*. Oslo: Barne- og familiedepartementet, Barne- og ungdomsavdelingen. 78 s.
- Barne - likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). *Barn og unges fritidsmiljø og deltakelse og innflytelse – rettigheter, lover og regelverk Rundskriv Q-12/2011*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barn%20og%20Ungdom/Barn_og_unges_fritidsmiljo/Rundskriv_Q_12_2011_web.pdf (lest 23.01.2013).
- Barneombudet. (2010). *Historien så langt*. Tilgjengelig fra: <http://www.barneombudet.no/stemmerett/historien/> (lest 08.03.2013).
- Barneombudet. (2011). *Barneombudets historie*. Tilgjengelig fra: <http://www.barneombudet.no/ombarneombudet/historikk/> (lest 08.03.13).
- Berg, N. G. (2004). *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir akademisk forl. 227 s.
- Bjørnstad, K. (2009). *Prosjektnotat. Stadkjensleprosjektet - Ornes 2008/2009. Del av Fagrapport for områdeforvaltning av Ornes i Luster kommune*. . Aurland Naturverkstad AS. Tilgjengelig fra: <http://www.naturverkstad.no/wp-content/uploads/2012/10/Notat-01-2009-Stadkjensleprosjekt-2008-09.pdf> (lest 01.11.12).
- Bøe, E. G. (2009). *Den Europeiske landskapskonvensjonen: hverdagslandskapet*. Oslo: Miljøverndepartementet. 28 s.
- Børrud, E. (2006). Fysiske omgivelser. Bakgrunnsnotat for forelesning APL102, vår 2006.
- Clemetsen, M., Krogh, E. & Thorén, A.-K., Halvorsen. (2011). Landscape perception through participation: developing new tools for landscape analysis in local planning processes in Norway. I: *The European Landscape Convention: challenges of participation*, s. S. 219-237. Dordrecht: Springer.
- Clemetsen, M. (2012). Stadbasert entrepenørskap og læring. Kartlegging av staden sine ressursar. Notat til kursopplegg i Nærøyfjorden verdsarvområde 2012: Aurland Naturverkstad.
- Departementene. (2007). *Barnas framtid: nasjonal strategi for barn og unges miljø og helse 2007-2016*. [Oslo]: Helse- og omsorgsdepartementet. 36 s.
- Dimmen, S. (1991). *Planlegging for og av ungdom: ungdomsplanlegging etter arbeidsbokmetoden i Selje kommune*. Volda: Møre og Romdal distriktshøgskule, Volda, Kommunal planlegging og administrasjon. 85 s.

- Europarådet. (2000). *Den europeiske landskapskonvensjonen*. (20.10.2000). Firenze. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-og_bygningsloven/landskapskonvensjonen/om-konvensjonen/europeisk-landskapskonvensjon-norsk-teks.html?id=426184 (lest 08.12.2012).
- familiedepartementet, B.-o. (1999). *Barnerepresentantens faktaperm*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. 212 s.
- FNs barnekonvensjon. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter : vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991*. [Oslo]: Barne- og familiedepartementet. 60 s.
- Göteborgs stads lokal förvaltning, Undervisningsbygg Oslo KF & Dansk Center for Undervisningsmiljø. (2012). *REBUS - Reisen til en bedre skole*. 86 s.
- Hanssen, M. A. (2006). Rikspolitiske retningslinjer for barn og unge - En evaluering NIBR NOTAT 2006:127. Oslo: NIBR. 71 s.
- Hart, R. A. (1997). *Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. London: Earthscan. 208 s.
- Haukeland, P. I., Svardal, S., Nilssen, M. & Tveit, M. L. (2010). *Landskapsøkonomi: bidrag til bærekraftig verdiskaping, landskapsbasert entreprenørskap og stedsutvikling : med eksempler fra regionalparker i Norge og i Europa*. Rapport, b. nr. 263. Bø: Telemarksforsking. 275 s.
- Hedmarksprosjektet. (2000). *Framtidsverksted*. Hefte i serien Verktøyskasse for medvirkning fra barn og ungdom Hamar: Hedmarksprosjektet. 21 s.
- Hedmarksprosjektet. (2001). *Barn, ungdom og kommunal planlegging*. Hefte i serien Verktøyskasse for medvirkning fra barn og ungdom. Hamar: Hedmarksprosjektet. 28 s.
- Hjort, C. & Lundberg, K. (2011). *Att fånga platsens själ*. [Stockholm]: SKL Kommentus media. 54 s.
- Hodneland, K. B. (1998). *Forskjønnelsen av de små, stygge stedene : det offentlige uterom som pedagogisk verktøy : idéhefte for grunnskolen med hovedvekt på mellomtrinnet : faget kunst og håndverk i L-97 som utgangspunkt for tverrfaglig tema- og prosjektarbeide*. Oslo: Oslo kommune. 20 s.
- Hodneland, K. B. (2007). *Room for Children's Participation?: Reflections on Communicative Practice in an Educational Context*: AHO, The Oslo School of Architecture and Design.
- Holsen, T. (1996). *Medvirkning i planlegging: planleggingsteoretisk analyse av lovgrunnlaget for medvirkning etter plan- og bygningsloven*, b. 1996:105. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning. 36 s.
- Holsen, T. (2000). *Medvirkning som begrep i plan- og bygningsloven*. Oslo: [Norsk institutt for by- og regionforskning]. 24 s.
- Husbanken. (2006). *Arkitektur i skolesekken: barn, ungdom og planlegging*. Praxis, b. 2006 juni. Drammen: Husbanken. 27 s.
- Hverven, M. (2010). *Startskuddet går for ungdomsåret*. Tilgjengelig fra: [http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Nyhetsarkiv/Barn/Startskuddet-gaar-for-ungdomsaaret/\(language\)/nor-NO](http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Nyhetsarkiv/Barn/Startskuddet-gaar-for-ungdomsaaret/(language)/nor-NO) (lest 08.03.2013).
- Jungk, R. & Müllert, N. R. (1989). *Håndbog i fremtidsværksteder*. København: Politisk Revy. 160 s.
- Kirke- og kulturdepartementet & ungdoms- og idrettsavdelingen. (1990). *Barn og unge som ressurs: kommuneplanlegging : rapport fra konferanse i Tromsø 8.-9. november 1989*. Oslo: Kirke- og kulturdepartementet, Ungdoms- og idrettsavdelingen. 110 s.
- Knudtzon, L. C. & Tjerbo, T. (2010). *De unge stemmene*, b. 2009:34. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning. 280 s.
- Kultur- og vitenskapsdepartementet. (1986). *St. meld nr. 44 (1985-1986) FN's internasjonale ungdomsår 1985: KVD*.
- Larsen, A. K. (2007). *En enklere metode: veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforl. 122 s.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge, Mass: M.I.T. Press. 194 s.

- Menneskerettsloven. (1999). *LOV 1999-05-21 nr 30: Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Tilgjengelig fra: <http://www.lovdatab.no/all/hl-19990521-030.html> (lest 03.03.2013).
- Miljøverndepartementet. (1989). Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen. Tilgjengelig fra: <http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19950920-4146.html#map002> (lest 11.01.13).
- Miljøverndepartementet. (1991). *Deltakelse og innflytelse: om medvirkning i kommunal planlegging*. [Oslo]: Departementet. 28 s.
- Miljøverndepartementet. (2005). *Miljøvennlige og attraktive tettsteder: erfaringer og anbefalinger fra Tettstedsprogrammet*. [Oslo]: Miljøverndepartementet. 154 s.
- Miljøverndepartementet. (2008). Rundskriv T-2/08: Om barn og planlegging Oslo. 39 s.
- Miljøverndepartementet. (2011a). *Barn og unge og planlegging etter plan- og bygningsloven*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/pages/36739118/T-1513.pdf> (lest 04.03.2013).
- Miljøverndepartementet. (2011b). *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging: vedtatt ved kongelig resolusjon 24. juni 2011*. [Oslo]: Miljøverndepartementet. 34 s.
- Natural Economy Northwest. (2008). *Case study 4: Forest of Bowland: Sense of Place*. Tilgjengelig fra: http://www.forestofbowland.com/files/uploads/pdfs/strategies/Fob_Sense_of_Place_Case_study.pdf (lest 23.10.12).
- Norsk Form. (2010). *Barnetråkk : veileder 2010 : registrering av barn og unges arealforbruk*. [Oslo]: Norsk form. 46 s.
- Norsk institutt for by- og regionforskning. (1983). *Medvirkningsplanlegging med arbeidsbokmetoden*, b. 109. Oslo. 29 s.
- Oraug, J. (1988). *Medvirkning i offentlig planlegging: 10 års erfaring med Arbeidsbokmetoden*. [Oslo]: Norsk byggtjeneste forl. 90 s.
- Pedersen, C. Ø. (2008). *Vår drømmeskolegård : hvordan la barn og unge medvirke i planlegging av uteområder*. Ås: [C.Ø. Pedersen]. 176 s.
- Plan- og bygningsloven. (1985). *Plan- og bygningslov av 14. juni 1985 nr. 77*. Oslo: Miljøverndepartementet. Tilgjengelig fra: <http://www.lovdatab.no/oll/nl-19850614-077.html> (lest 14.02.2013).
- Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008 nr. 71*. Oslo: Miljøverndepartementet. Tilgjengelig fra: <http://www.lovdatab.no/all/nl-20080627-071.html> (lest 15.02.2013).
- Reinskås, B. J. (2010). *Framvekst av medverking i norsk landskapsplanlegging*. Ås: [B.J. Reinskås]. 121 s.
- Riksantikvaren. (2010). *Analyseretninger og metoder*: Riksantikvaren. Tilgjengelig fra: <http://www.riksantikvaren.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2679> (lest 08.04.2013).
- Rose, G. (1995). Place and identity: a sense of place. I: Jess, P. & Massey, D. (red.) *A place in the world? Places, Cultures and Globalization.*, s. 87-132. Oxford: Oxford University Press.
- Ruud, M. E. (2007). *Sosiokulturelle stedsanalyser*. [Oslo]: Akershus fylkeskommune. 47 s.
- Scheie, M. (2005). *FNs barnekonvensjon : fra visjon til kommunal virkelighet*. [Oslo]: Universitetet i Oslo, Norsk senter for menneskerettigheter. 44 s.
- Selman, P. H. (2006). *Planning at the landscape scale*. London: Routledge. 213 s.
- Skauge, A., Aslaksen, F. & Sørensen, P. (2009). *Statlig lokalisering og god by- og stedsutvikling: gode eksempler*. [Oslo]: Miljøverndepartementet. 67 s.
- Skeie, R. (2012). *Ytre Hvaler nasjonalpark og randområdene : utarbeidelse av en strategisk plan for bærekraftig reiselivsutvikling ved anvendelse av landskapsressursanalyse og GIS*. Ås. 176 s.
- Solerød, H. (2003). *Mennesker og ressurser*. Oslo: Gyldendal akademisk. 344 s.

- Soria-Moria erklæringen. (2005). Soria Moria - Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09. 73 s.
- Statens forvaltningstjeneste. (2011). Ungdom, makt og medvirkning. *NOU 2011:20*: s 124.
- Statistisk sentralbyrå. (2013). *Folkemengde etter alder, kjønn, sivilstand og statsborgarskap, 1. januar 2013*. Tilgjengelig fra:
<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/aar/2013-03-13?fane=tabell&sort=nummer&tabell=100884> (lest 12.02.2013).
- Thrana, H. M. (2006). *Hvis ungdommen fikk bestemme: en studie i ungdoms erfaringer med medvirkning i barnevernet*. Bodø: [H.M. Thrana]. 134 s.
- Vestel, V., Ødegård, G. & Øia, T. (2003). *Veien til makta og "det gode liv"?: evaluering av medvirkningsarbeidet blant unge i Porsgrunn kommune*, b. 8/2003. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. 162 s.
- Wiersdalen, S. (2001). *Presentasjonsteknikker for stedsanalyser*. Oslo: [S. Wiersdalen]. 59 s.
- Winsvold, A. & Solberg, A. (2009). *Modeller for barns medvirkning : en eksempelsamling : nordisk markering av 20-års dagen for FNs barnekonvensjon*, b. 2009:577. København. 108 s.
- Wøhni, A. (2007). *"Virker medvirkning virkelig?" evaluering av planmedvirkning i storbyene : sluttrapport*. Sandvika: Asplan Viak. 142 s.
- Østmoe, Å. G. (2003). *Barnetråkk : en god metode for medvirkning og arealdokumentasjon?* Ås. 223 s.

Illustrasjoner

Alle illustrasjoner er produsert selv der ikke annet er nevnt, med unntak av:

Figur 2: Bakgrunn - «Calendar» Lånt fra Madison Metropolitan School District.

<https://www.madison.k12.wi.us/node/926>

Figur 8 og 9: Bakgrunn - «Raised hands» av John de Rosier.

http://blog.timesunion.com/opinion/files/2011/03/0310_WVreach.jpg

Figur 11 og 16: Barnetråkk-kartene lånt fra barnetråkkveilederen.

Figur 17: Planen over parken - Roundtreepark Yorkshire.

<http://www.ayorkshireheart.co.uk/2011/04/01/five-reasons-to-love-rowntree-park-york/newrowntreeparkplan/>

Figur 19: Bildet til høyre lånt fra REBUS-guiden.

Bilde 2: Alle 4 fotografier lånt fra fotograf Torgrim Halvaris oppslag i NRK:

http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/troms_og_finnmark/1.8254502

Bakgrunn side 9, 18, 63, 80, 92 og 135: Hands Management Solutions -

<http://baseint.co/wp-content/uploads/2013/04/helping-hands.jpg>

Vedlegg 1

Fagpersonens analyse

Delområde 1

Areal: Ca. 0,53 km²

Avgrensning:

Delområde 1 er avgrenset av en lang gangvei i nord. I vest går en av hovedveiene: Finnmarksveien som i hovedsak markerer et skille mellom bolig- og industri-felt. I sør Varangerfjorden. I øst en av byens hovedveier: Idrettsveien.

Analyse:

I delområde 1 finnes store svakheter i byens lesbarhet. Viktigst er de kaotiske/karakterløse områdene som er merket på kartet. Områdene er svært uoversiktlige og kan oppleves forvirrende å orientere seg i. Det finnes lite eller ingen struktur i gatemønstrene. Sammen med mangelen på relasjon nord-sør er disse to områdene et av de største problemene med lesbarheten til hele analyseområdet sett under ett. Samtidig finnes det få elementer å orientere seg etter i disse områdene. Dette svekker lesbarheten ytterligere.

Det finnes også noen styrker: nord-øst i området, markert med ikonet (øyet) går en lang gangvei med en sterk siktlinje som gir god oversikt sørover langs gangveien og videre nedover Idrettsveien. Da landskapet ligger i et skrått terreng forsterkes siktlinjen, og dermed også oversiktligheten godt. Det samme gjelder området øst for veien Kvisthaugen. God oversikt finnes også her i en siktlinje sørover langs gangveien og videre ned til Deinbolls plass. Langs Finnmarksveien er oversiktligheten også god; dog ikke like sterk som de to andre nevnt, da veien slynges noe. Større oversiktighet oppnås dess lengre sør en kommer langs veien.

Finnmarksveien markerer også overgangen mellom bolig- og industri-felt, og et skille oppleves når en spaserer langs gangveien tilknyttet veien eller kjører med bil langs hovedveien. Denne delen av Finnmarksveien markeres derfor som en «mindre kant» i byens image. Fabrikkaia kan observeres fra mange steder og er en betydningsfull punktreferanse langs vannkanten. Fabrikkaia er vurdert som et «mindre landemerke» tilknyttet byens image.

Delområde 1

Siktlinjer
Kant

Fabrikkiaia

M = 1 : 12500 N

Kaotisk / karakterløst område

Delområde 2

Areal: Ca. 0,42 km²

Avgrensning:

Delområde 2 er avgrenset av Vidjeveien over Vadsø Helsesenter i nord-vest og videre langs Bekkefaret mot nord-øst. I vest følges Idrettsveien til Vadsø videregående skole før den brytes ned i Tibergveien og videre langs Thomas Von Westens gate, før den møter Havnegata, en av Vadsøs mest brukte veier. I sør avgrenses området av Varangerfjorden. I øst avgrenses området av den lange nord-sør vendte Fossevegen og følges videre gjennom Engstien til G. Gulliksens gate og videre ned Evangers gate før Havnegata igjen møtes.

Analyse:

Delområde 2 har mange styrker som bidrar til byens lesbarhet. Vadsø Helsesenter i nord og Finnmark fylkeskommune er gode orienteringspunkt langs Idrettsveien.

Gjenreisningsmonumentet er et av Vadsøs viktigste landemerker som også har betydning for byens identitet. Monumentet ligger langs Idrettsveien og kan sees fra mange vinkler og på lang avstand. Når det er mørkt er monumentet opplyst og godt synlig og fungerer dermed svært godt som punktreferanse også i mørketiden. Elementet vurderes som et «større landemerke» i byens image.

Videre sørover finner vi Vadsø Videregående Skole som er et stort bygg i byens skala, og dermed også et godt orienteringspunkt. Sørsiden av bygget munner ut i en spiss, med glassvegger som gjør at en kan se tvers igjennom denne delen av bygget. Dette gir en kvalitet Kevin Lynch kaller «Visual Scope». Kvaliteten øker sikten og dermed også lesbarheten på stedet. Bygningen vurderes som et «mindre landemerke» i byens image.

Fra Vadsø Videregående skole og videre langs Idrettsveien er det registrert mye ferdsel, både langs gangveien og med biler i hovedveien. Dette betraktes som en viktig ferdselsåresom beveger seg inn i neste delområde (delområde 3) og videre ned mot Ørtangen i delområde 5. Denne strukturen regnes som en «større ferdselsåre». Fra Vadsø Videregående og videre sørover langs Post Balkes gate ned til Havnegata registreres også en del ferdsel. Nedenfor Havnegata fortsetter denne åren langs med gangveien inntil fjæra. Ferdselen går videre inn mot Ørtangen i delområde 5. Ferdselsåren tas ikke like mye i bruk som den langs Idrettsveien og vurderes derfor som en «mindre ferdselsåre» i byens image.

Ovenfor gangveien langs fjorden finnes en høy mur som skiller gangveien fra hovedveien. Muren er av en slik karakter at den må sees på som en stor barriere nord-sør i landskapet. Muren langs gangveien vurderes som en «større kant» i byens image.

Langs Havnegata oppleves en kontinuitet som må karakteriseres som en styrke i byens lesbarhet. Likheten sees i formbruk i overflater og bygninger og nærheten til fjorden gjør at en vet at nå er en i Havnegata. Denne kvaliteten, som Kevin Lynch kaller «continuity», er en styrke med områdets lesbarhet.

Området med bygninger mellom Idrettsveien og Havnegata er godt strukturert og oversiktlig å bevege seg i. En sterk svakhet her er at bygningene langs de svært bratte nord-sør vendte gatene står så tett inntil veien at oversiktligheten her blir knapp, særlig for bilføreren.

Øst i området finnes Varangerhallen. Idrettshallen er stor og markerer grensen mellom bygninger sør for Varangerhallen, sentralidrettsanlegget i vest, og området med vegetasjon nord for hallen. Med bakgrunn i denne beliggenheten og byggets størrelse vurderes elementet som et «mindre landemerke».

Lengre nord langs Fossevegen finnes ungdomsskolen i Vadsø. Bygget er stort og godt opplyst når det er mørkt. Skolen kan derfor sees på lang avstand også i mørketiden. Parkeringsplassen utenfor er også opplyst med lamper langs bakken og forsterker dette uttrykket. Bygningen er et godt orienteringspunkt i området. Elementet vurderes som et «mindre landemerke» i byens image.

Fra området lengst nord i Fossevegen i dette delområdet finnes den sterkeste siktlinjen i analyseområdet. Den nord-sør vendte siktlinjen sammen med terrengets form gjør det mulig å ha oversikt helt ned til Statens hus i delområde 3. Langs Fossevegen registreres en god del ferdsel herfra og sørover mot Statens hus. Veggen regnes derfor som en «mindre ferdselsåre» i byens image.

Delområde 2

Vadsø ungdomsskole

Gjenreisningsmonumentet

Siktlinje Fossevegen

Vadsø VGS

M = 1 : 12500 N

Varangerhallen

Kant langs gangvei

Delområde 3

Areal: Ca. 0,43 km²

Avgrensning:

Delområde 3 avgrenses i nord av terrenget og videre ned mot Russe Mattivegen. Videre østover følges byggefeltet inntil enden av Idrettsveien. Bergstien i øst følges videre til Fiskergata som avgrenser området hele veien ned til fjorden. I sør avgrenser fjorden i området lengst øst og Hvistendalsgate videre vestover. Fossevegen avgrenser i vest før den brytes i krysningspunktet med Engstien til G. Gulliksens gate, og strekker seg videre ned Evangers gate før Havnegata igjen møtes.

Analyse:

I delområde 3 finnes både store svakheter og styrkes i forhold til byens lesbarhet. Den gode siktlinjen fra Fossevegen, slik den ble beskrevet i analyse av delområde 2, gir også oversikt over den østlige siden av veien. I vest, langs Fossevegen finnes NRK-bygget som er et godt orienteringspunkt i dette området. Ferdsselsåren, slik den ble beskrevet i analyse av delområde 2, fortsetter videre i delområde 3, helt til enden av Fossevegen, men fra den møter Grensen øker ferdsselen og slår seg sammen med de andre ferdsselsårene som vurderes som «større ferdsselsårer» i byens image. Disse beveger seg langs grensen og rundt Statens hus i vest, gjennom Amtmannsgata og nordover og sørover langs skoleveien, videre mot Ørtangen i delområde 5. Større ferdsselsårer går også ned Kirkegaten og fra Statens hus og ned monumentbakken ned mot Ørtangen. Mellom disse ligger Rica Hotell Vadsø. Bygningen og uteområdet rundt er et godt orienteringspunkt her. Statens hus er en annen viktig punktreferanse. Det er et av byens største bygninger, både i grunnflate og i høyde. Dens plassering spiller også en stor rolle i dens betydning for byens lesbarhet: Statens hus kan sees langs hele den nord-sørvendte akse langs monumentbakken og videre ned mot den brede Tollbugata i delområde 5, i tillegg til å sees hel fra toppen av Fossevegen, som nevnt tidligere. Byggets overfalte i klar grønn med gjennomgående repetitive mønstre i vindu skiller seg også fra omgivelsene rundt. Med disse faktorene som bakgrunn vurderes Statens hus som et «større landemerke» i byens image. På grunn av terrengets form er det en god siktlinje nedenfor Statens hus.

Rett over gaten fra Statens hus finnes «Innvandrermonumentet». Dens plassering i monumentbakken sammen med dens høyde gjør den til en viktig punktreferanse. Innvandrermonumentet og monumentbakken er godt opplyst, og fungerer derfor også godt som et orienteringspunkt i mørketiden. Monumentets betydning for byens identitet styrker elementet

som et landemerke ytterligere. Monumentet vurderes som et «større landemerke» i byens image.

Vadsø kirke finnes på østsiden av Statens hus. Kirken dominerer over bygningene rundt med sin høyde. Kevin Lynch kaller denne kvaliteten «dominance» som styrker byens lesbarhet som et hele. Kirken er også en av de viktigste punktreferansene i byen. Plasseringen spiller en stor rolle her. Kirken er plassert øverst i den brede paradegaten «Kirkegata» i kjent BSR-stil (Brente Steders Regulering) og hele kirken kan derfor sees helt sør på Ørtangen (i delområde 5). I tillegg kan kirketårnet sees fra store deler av byen. Vadsø Kirke blir derfor vurdert som et «større landemerke» i byens image.

Med bakgrunn i terrengets form og kirkegatens utforming gir siktlinjen nedover Kirkegaten svært god oversikt, som øker områdets lesbarhet. Nord-øst for kirken finnes den gamle brannstasjonen som etter krigen også var plassert som et viktig bygg som en bred gate munnet ut i. I Skolegata finnes derfor en god siktlinje som gir oversikt over dette området.

Øst for Skolegata finnes området med Vadsø Sentrum skole, det gamle Finnmarksbiblioteket, Samfunnshuset, Vadsøhallen med tilhørende idrettsplass, og asylmottaket. Strukturene bygningene ligger i, med grøntarealene rundt gir området et eget preg som skiller seg ut fra områdene rundt. Spaserer man i området opplever man derfor til en viss grad at man er innenfor et spesifikt område. Området er derfor vurdert som et «mindre område» (distrikt) i byens image.

Vadsø Sentrum skole er en stor bygning som i sin beliggenhet langs Skolegata fungerer som et orienteringspunkt i dette område. At bygningen er så nedslitt og ødelagt i forhold til bygningene rundt forsterker også bygningens uttrykk som punktreferanse. Vadsø Sentrum skole vurderes som et «mindre landemerke» i byens image. Sør for Vadsø Sentrum og område «district» ligger Vadsø Kirkegård. Beveger en seg inn i område og møter kirkegården først kan en ha problemer med å finne sammenheng i området. Kevin Lynch skriver i sin bok «Image of the City» om styrken «Clairty of Joint», som sier at det bør være klarhet i de forskjellige sammensetningene i strukturer og elementer. En snakker med andre ord her om en relasjonsmangel som kan være problematisk for områdets lesbarhet. Nord for området (district) finnes to forskjellige punkter som er svært forvirrende. Det er ingen struktur eller retningslinjer som forteller hvor en kommer når en beveger seg gjennom disse punktene. Kevin Lynch kaller slike punkter «point of confusion». Disse punktene er ødeleggende for byens lesbarhet.

I øst kommer et nytt boligfelt med en gatestruktur som oppleves som kaotisk og karakterløst. Dette er nok en svakhet i dette delområdet.

Delområde 3

Forvirrende punkt
Kaotisk / karakterløst område

Statens hus

Siktlinje monumentbakken

Siktlinje Skolegata

Innvandringsmonumentet

M = 1 : 12500 N

Sentrum skole

Område (district)

Vadsø kirke

Siktlinje Kirkegata

Delområde 4

Areal: Ca. 0,24 km²

Avgrensning:

Delområde 4 avgrenses i nord-øst av Bergstien og videre i nord av skillet mellom bebyggelse og vegetasjon. I øst avgrenses området av veiene øst for Landhuselva. I sør avgrenser fjorden. I vest Fiskergata.

Analyse:

I delområde 4 finnes svakheter tilknyttet byens lesbarhet. Området består av boligfelt fra vest til øst som har liten til ingen differensiering i form og struktur. Dette gjør at det er vanskelig å vite hvor man er i området. Det er mangel på elementer som deler opp området. Samtidig oppleves det nord-østlige området av delområdet som mye mørkere enn omgivelsene. Dette gir dårlig oversikt over området særlig i mørketiden. Vadsø Kretsfengsel i nord fungerer til en viss grad som orienteringspunkt, men kun om en beveger seg i de nordlige gatene i området (og slik det observeres går det meste av ferdselen i området gjennom Oscarsgate eller Hvistendalsgate). Fra Amtmannsgata kan likevel Kretsfengselet fungerer som en punktreferanse.

Øst i området finnes Landhuselva. Slik elva ligger i terrenget med god avstand til bebyggelsen rundt oppleves elva som en grense mellom to områder. Landhuselva vurderes som en «mindre kant» i byens image. Lengst nord i delområdet ved elva oppleves god oversikt over området.

Delområde 5

Areal: Ca. 0,19 km²

Avgrensning:

Delområde 5 avgrenses i nord av Havnegata og Hvistendalsgate. For øvrig avgrenser Varangerfjorden.

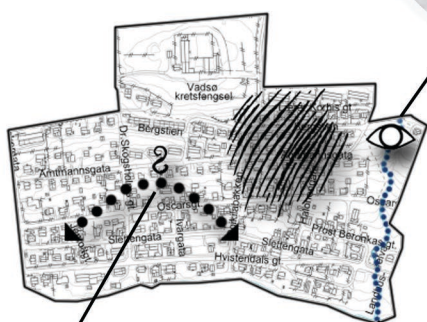
Analyse:

Delområde 5 har flere styrker som bidrar til byens lesbarhet, men også noen svakheter. Den «mindre ferdselsåren» fortsetter fra område 2 og går inn mot torget. Her samles flere aktiviteter. Torget er samlingsplass ved forskjellige hendelser i løpet av året. I samme området finnes Opticom, et av byens eneste utesteder. Rådhuset ligger også i direkte tilknytning til området. Et

Delområde 4

Siktlinje
"gruva"

M = 1 : 12500 N

Mangel på differensiering
Oscarsgate

Kant
"gruva"

av byens mest trafikkerte veikryss «Saxi-krysset» tar også sted her. Strukturen vurderes som et «større knutepunkt» i byens image. I dette området har en også svært god oversikt i flere retninger.

Et annet område som vurderes som et «større knutepunkt» er området bak Hami-bygget. Her ligger flere muligheter for handel, sammen med taxi-holdeplass og bussholdeplass. Gatene i delområde 5 registreres som de hyppigst brukte i byen. Disse årene er de viktigste elementene for mange mennesker i deres opplevelse av omgivelsene. Veiene vurderes som «større ferdselsårer» i byens image.

Gatestrukturen er i kjent BSR-stil lagt opp i et rutemønster som er lett å forstå og forholde seg til. Kevin Lynch kaller slike kvaliteter «form simplicity», en styrke i byens lesbarhet, som gjør omgivelsene enklere å bevege seg i. Strukturen gir området et spesielt preg som skiller seg fra alle andre områder i byen. De fleste bygningene her er også i mur-hus som skiller seg fra resten av byen der de fleste bygningene er trehus. Man kan derfor lett se hva om er innenfor og utenfor dette området. Området vurderes som et «større område» i byens image.

Finnmark Fylkesbibliotek ligger øst i området. Bygningen skiller seg ut fra resten av bebyggelsen i delområde 5, med sin arkitektoniske utforming og store glassvegger, og er et godt orienteringspunkt. Bygningens plassering utenfor hovedkjernen i sentrum, uten «konkurrerende» bygningsmasse i direkte tilknytning bidrar også til dette. Finnmark Fylkesbibliotek vurderes som et «mindre landemerke» i byens image.

Fra biblioteket og sørover langs Brugata går et skille. Ingen beveger seg på østsiden av Brugata her. Området ble før brukt til å fylle søppel, jordbruksavfall annen masse og benyttet derfor ikke. Dermed oppstår en usynlig barriere her, og strukturen vurderes som en «mindre kant» i byens image.

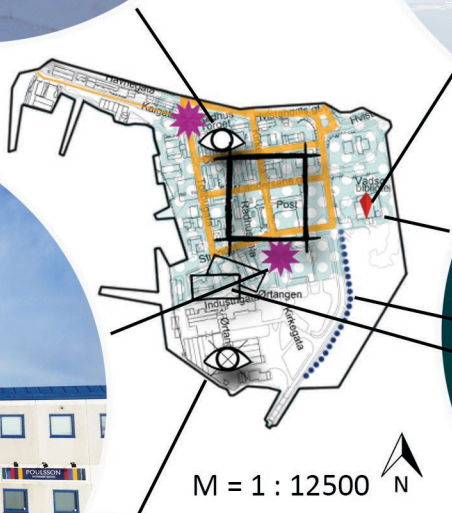
De fleste bygningene i delområde 5 ligger i samme retning, og følger gatestrukturen. Tre ulike bygninger vest i Strandgata bryter med denne strukturen. Kevin Lynch kaller lignende karakterer for «shape ambiguity». Dette er med på å svekke byens lesbarhet. Et annet problem i samme område er den voldsomme bygningsmassen plassert sør-vest i området. Denne ødelegger for utsyn mot øya, og for innsyn fra øya, og svekker dermed byens oversiktighet som et hele.

Delområde 5

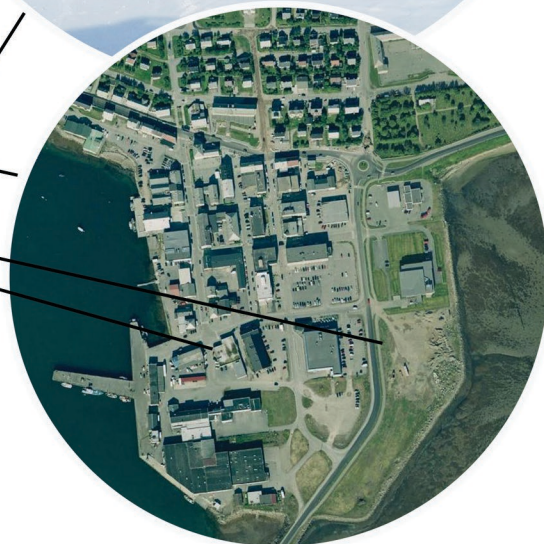
Finmark Fylkesbibliotek

Oversiktlig område
Knutepunkt
torg / saxi-kryss

Knutepunkt
ved Hamibygget

Kant
Avvikende formbruk
Område (district)

Bygg ødeleggende for sikt mot øya

Delområde 6

Areal: Ca. 0,15 km²

Avgrensning:

Delområde 6 avgrenses i øst av småveier i tilknytning til Fabrikkveien. Resten av området avgrenses av fjorden.

Analyse:

Delområde 6 har noen styrker tilknyttet byens lesbarhet. Viktigst er Sildoljefabrikken som diskutabelt et det største landemerke i byen. Fabrikken har stor betydning for byens identitet. Siloens størrelse og plassering gjør at den vurderes til et «større landemerke» i byens image. Denne kan sees omtrent fra alle steder i byen. I Strandgata i delområde 5 kan siloen sees som et endepunkt i siktlinjen. Siloens størrelse i forhold til resten av elementene i Sildoljefabrikken gir den også kvaliteten «dominanse». Hele sildoljefabrikken oppleves som et eget område (district) som skiller seg fra andre steder i byen. Dette forsterkes av dens plassering ytterst på øya. Området vurderes som et «mindre område» i byens image.

I øst kan man følge en stikkvei opp sørover på en topp på øya. Her får man en utsikt over hele byen, og dermed svært god oversikt. Langs sørsiden går en terrengskrent som oppleves som en barriere. Terrengskrenten vurderes som en «større kant» i byens image.

Delområde 7

Areal: Ca. 0,36 km²

Avgrensning:

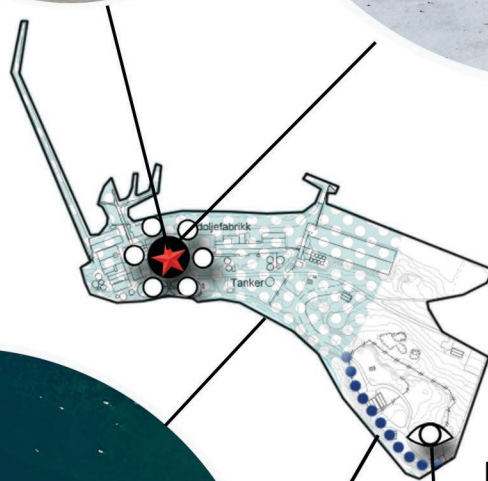
Delområde 7 avgrenses i vest av stikkveier tilknyttet Fabrikkveien. I nord og sør avgrenser fjorden. I øst stikkvei ut fra Brugata.

Analyse:

Delområdet har noen styrker tilknyttet byens lesbarhet. Broensom knytter fastlandet og øya kan sees fra mange steder i byen og er et viktig referansepunkt. Broen vurderes som et «større landemerke» i byens image. Vadsø Fjordhotell ligger godt plassert sør for broen og markerer veikrysset mellom Brugata og Fabrikkveien godt.

Delområde 6

Sildoljefabrikken

$M = 1 : 12500$ N

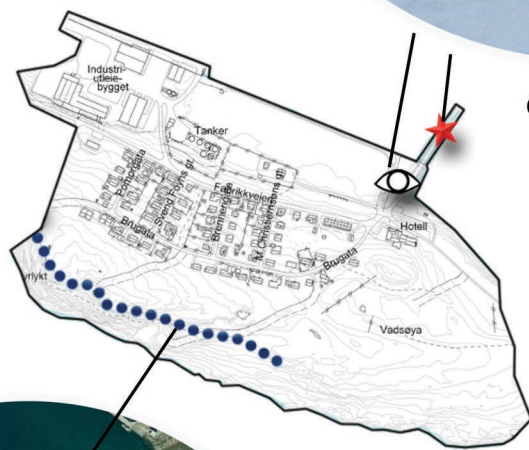

Område (district)
Kant

Sikt over fastlandet

Delområde 7

God oversikt
Vadsø bru

M = 1 : 12500 N

Kant
terrengskrent

Terrengskråningen som ble beskrevet i delområde 6 fortsetter i delområde 7. Industriutleiebygget i nord-vest i samme område som kaia er også et viktig punkt i dette delområdet. Boligfeltene er oversiktlige å bevege seg gjennom. Ellers gjør terrenget at det er god utsikt på de fleste områder i dette delområdet. Det finnes ingen store svakheter tilknyttet byens lesbarhet.

Delområde 8

Areal: Ca. 0,29 km²

Avgrensning:

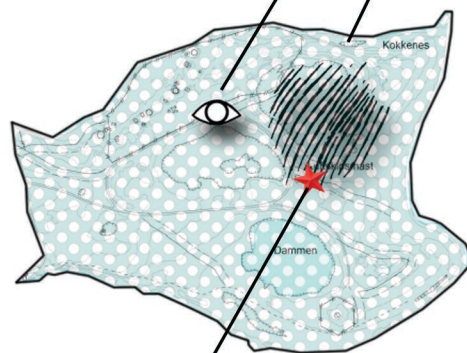
Delområde 8 avgrenses av stikkveier tilknyttet Brugata. Resten av delområdet avgrenses av fjorden.

Analyse:

Delområde 8 har noen styrker og svakheter tilknyttet byens lesbarhet. Generelt er det god oversikt over hele området. Dammen og den gamle travbanen fungerer som punktreferanser. En av byens viktigste landemerker finnes også her: luftskipsmasten. Dens høyde gjør at den kan sees fra mange vinkler og steder og på lang avstand. I tillegg har den stor betydning for byens identitet. Luftskipsmasten er godt opplyst når det er mørkt og kan derfor også sees fra fastlandet i mørketiden. Masten er vurdert som et «stort landemerke» i byens image.

Hele delområde 8 skiller seg ut fra andre områder i byen. Området er relativt flatt og har ingen bygningsmasse. Delområde 8 vurderes som et «mindre område» (district) i byens image. En svakhet tilknyttet lesbarhet er at deler av området er veldig mørkt, noe som kan gjøre ferdsel hit et problem særlig i mørketiden.

Delområde 8

Område (district)
God oversikt

M = 1 : 12500

Luftskipsmasta

Vedlegg 2

Ungdommenes analyse

Delområde 1

Analyse:

Bygget med Kiwi og Europris vurderes som et «mindre landemerke» i byens image. Bygningen brukes til å orientere seg etter i dette området. Det er et område som kalles «ghettoen» her, men forskjellen til områdene rundt er ikke så klare at det direkte kan kategoriseres som «et område» (district) i byens image.

Delområde 2

Analyse:

Gjenreisningsmonumentet i vest er et viktig element langs Idrettsveien som man kan orientere seg etter. Den er godt opplyst også i mørket. Gjenreisningsmonumentet vurderes som et «større landemerke». Det samme gjør Vadsø videregående skole. Bygningen er stor og ligger helt inntil Idrettsveien. Utenfor skolen er et lite monument. Vedsiden av skolen finnes også bassenget og en idrettshall. De mange aktivitetene her gjør området til et «større knutepunkt».

Fra videregående skole og langs Idrettsveien beveger en seg mye. Dette er en «større ferdselsåre» i byens image. Damsveien brukes også ganske flittig. Denne vurderes som en «mindre ferdselsåre».

I sør finnes en gangvei som leder til sentrum. Her er en stor mur som skiller hovedveien fra gangveien da gangveien ligger på et lavere nivå enn resten. Muren oppleves som en stor barriere og vurderes derfor som en «større kant» i byens image.

Langs fosseveien finnes to «mindre landemerker». Den første er ungdomskolen som er svært stor og er godt opplyst i mørket. Det andre er Varangerhallen som også er veldig stor og ligger i krysset mot NRK.

Delområde 3

Analyse:

Ytre- og indrebyen skiller her og derfor går det en «større kant» langs Skolegata. Sentrum skole er en av de største bygningene i byen og stjeler mye oppmerksomhet langs Skolegata, både på

grunn av størrelsen og på grunn av dens slitte ytre. Sentrum skole vurderes derfor som et «større landemerke» i byens image. Kirkegården som ligger rett over gaten fra skolen hører på mange måter ikke inn her. Det er forvirrende at kirkegården ligger i samme område som skole, samfunnshus og idrettsplass.

Nord-øst i området finnes et forvirrende punkt. Når man er her vet man ikke helt hvilken vei man skal ta for å komme dit man skal. Kirka er et viktig bygg i byen. Dens høyde gjør at man kan se den fra de fleste steder i Vadsø. Kirka vurderes som et «større landemerke» i byens image. Kirka har også en viss dominans i forhold til bygningene rundt. Fra kirka og nedover Kirkegata er det god utsikt og dermed god oversikt over sentrum.

Statens hus er et av byens beste bygg å orientere seg etter. Det er stort og grønt og kan sees fra de fleste steder. Statens hus vurderes som et «større landemerke». Rett sør for Statens hus ligger «Innvandrermønumentet». Denne ligger på toppen av monumentbakken og regnes også som et «større landemerke». Fra statens hus og sørover langs monumentbakken er det god utsikt og dermed også god oversikt over området.

Ferdselsåren fortsetter fra delområde 1 og videre inn i dette delområdet. Man beveger seg tvers over plassen ved Statens hus og går enten ned monumentbakken eller videre til kirken og ned Kirkegaten, og de større ferdselsårene fortsetter videre inn i delområde 5.

Delområde 4

Analyse:

Vadsø kretsfengsel er et viktig element i byen. Bygningen er mye større enn bygningene rundt. Kretsfengslet er et «mindre landemerke» i byens image.

Nord-øst i området er det veldig mørkt og dårlig opplyst i mørketiden. Når man beveger seg fra i området føles veien evig lang. Det er ingenting langs veien, kun vanlig bebyggelse hele veien. Det finnes ingen landemerker eller andre elementer man kan orientere seg etter her.

Delområde 5

Analyse:

Ferdselsårene fra delområde 1 og 2 fortsetter videre i delområde 5. Alle hovedgatene her brukes flittig. Om man kjører eller går «hovedrunden» langs Hvistendalsgate, ned Tollbugata og videre bortover Strandgata og opp Brugata. Man kjører den veien og ikke motsatt fordi man ikke vil bli stående i Saxi-krysset og vente på bilene, for det kan være litt krevende i den bratte bakken.

Den enkle strukturen i gatemønstre gjør området enkel å forstå seg på. Strukturen og bygningstypen skiller seg fra resten av byen og gjør at området er et «større område» i byens image. Det finnes to «større knutepunkt» i dette delområdet. Det første finnes i Saxi-krysset med torget, Opticom og rådhuset. Her er finnes mange aktiviteter på én plass. Man har også svært god oversikt i området. Det andre knutepunktet finnes ved Hami-bygget. Her finnes taxiholdeplass og bussholdeplass og forskjellige forretninger i umiddelbar nærhet. Finnmark fylkesbibliotek er et stort og viktig bygg i byen, og med sine store glassvegger skiller den seg veldig ut fra omgivelsene. Biblioteket er et «mindre landemerke» i byens image.

Delområde 6

Analyse:

Hele øya vurderes som et «større område» i byens image. I dette delområde finnes Sildoljefabrikken. Siloen kan sees fra nesten hvor som helst i byen. Siloen vurderes som et «større landemerke».

Delområde 7

Analyse:

Hele øya vurderes som et «større område» i byens image. Broa binder sammen fastlandet og øya og kan sees fra mange steder. Det er et element som man orienterer seg etter. Broa vurderes som et «større landemerke».

Delområde 8

Analyse:

Noen deler av området er svært lite opplyst. Luftskipsmasta har en spesiell betydning for Vadsø og er samtidig et viktig element som kan sees fra de fleste steder i byen. Masta vurderes som et «større landemerke» i byens image. Dammen er et orienteringspunkt i dette delområdet, men er ikke viktig i byens lesbarhet som et hele.

Vedlegg 3

Spørsmål «stadkjensleundersøkelse»

Om ferdselsårer

- Hvordan opplever du (stedene de har pekt ut som ferdselsårer) disse stedene?
- Er bruken av dem tilknyttet noen spesielle aktiviteter, f.eks. idrett? Er det noen spesielle steder eller landemerker langs disse områdene som du umiddelbart kan tenke på?
- Endrer bruken seg mellom årstidene? Liker du å gå her av spesielle grunner, eller bruker du ruten fordi den f.eks. er korteste vei?

Om kanter

- Hvorfor er akkurat disse elementene kanter? Stenger de av for steder du ville ha gått?
- Synes du de i veien eller er det helt greit at de er her?

Om områder

- Hva gjør at du opplever dette stedet som et eget «område»?
- Synes du området er vakkert eller stygt?
- Kan du komme på noen barndomshistorier eller andre minner fra disse områdene som kan gjøre at du avgrenser de slik?
- Kjenner du til noen lokalhistorier som har gjort at området har fått dette preget?
- Skulle du ønske stedet var annerledes? I så fall, på hvilken måte?

Om landemerker

- Hvorfor ser du på dette som landemerker?
- Er det noen møteplasser tilknyttet disse stedene? Bruker du i så fall dem?
- Kjenner du til noen historier tilknyttet landemerkene?
- Synes du landemerkene er vakre?
- Hadde du skrytt av disse til folk som ikke er fra byen?
- Om du snakket i telefonen med en venn som akkurat hadde kommet til byen, og du skulle forklare han hvordan han kom seg fra kaia på Vadsø-øya og til huset ditt,

hadde du brukt landemerkene for at han skulle orientere seg eller hadde du forklart han veien på en annen måte, og i tilfelle hvordan? Kan du tegne helt enkelt opp hvordan du ville forklart veien? Synes du landemerket er en del av byens «image»?

Om knutepunkter

- Hva gjør at disse stedene er knutepunkter?
- Er det mye aktivitet her?
- Deltar du noen gang på arrangementer her (f.eks. ved 17.maifeiring, åpning av julegate og lignende) eller benytter du deg av transport fra stedet?
- Har du noen tanker om hva som fungerer og ikke med stedet?

Om aktiviteter

- Deltar du på noen aktiviteter i byen? Bruker dere i så fall noen uteområder i tilknytning til disse?
- Hva synes du om aktivitetene (eventuelt aktivitetstilbudet som et hele for byen)?
- Hva synes du om områdene dere bruker?
- Om du skulle ta med deg venner til byen for første gang, ville du tatt de med på noen av disse aktivitetene? Hvorfor/ hvorfor ikke?
- Finnes det noen aktiviteter du skulle ønske fantes, som ikke finnes her? I så fall, kunne du tenke deg å være med å starte dette aktivitetstilbudet om du hadde mulighet?

Om minner

- Har du noen gode eller dårlige minner fra spesielle områder i byen? Kan du fortelle om disse? Hva gjør at akkurat disse minnene er så gode eller dårlige?

Om møteplasser

- Fortell litt om møteplassene du kjenner til i byen. Bruker du noen av disse frivillig eller i regi av f.eks. skole?

- Om du og en venn skulle gå en tur og sette dere ned å prate et eller annet sted, hva er det første stedet du ville gått til da?

Om lokalhistorier

- Kjenner du til noen lokalhistorier fra byen?
- Lærer dere noe om dette på skolen? Synes du det er spennende eller kjedelig å lære disse tingene?

Om behov, ønsker, positive og negative sider o.l.

- Hvilke muligheter mener du byen har?
- Hva er de største utfordringene?
- Nevn 3 ting som er aller best med å bo i Vadsø.
- Nevn 3 ting som der de aller verste.
- Er det noe i byen du er flau over? Irriterer deg over? Er glad for?
- Har du noen håp for hvordan byen skal utvikle seg?
- Hva er de 3 vakreste tingene/ stedene i byen og hva er de styggeste?
- Hva er de største manglene byen har som du umiddelbart kan tenke på?
- Er det noe som gjør at det er vanskelig å være ung her?
- Om du skulle oppsummere Vadsø i 5 ord, hvilke ord ville du valgt?
- Ville du sagt at du er glad i byen?
- Om du kunne vært med å ta beslutninger om byen hadde du hatt lyst til det?
- Om du flytter fra byen for å studere, hadde du hatt et ønske om å flytte tilbake senere?
- Identifiserer du deg med byen?

Hva stedet betyr for folk –

Eksempel på opplegg for gjennomføring av intervju/ samtaler med forskjellige brukergrupper

A. Aktive gårdbrukere

Introduksjon:

Jeg er med på en undersøkelse av hvilket forhold de som bor her har til sted x og hvordan de bruker området. X inngår i regionalparken omkring Telemarkskanalen (si litt mer om dette med egne ord), og vi ønsker å vite hva dere som bor her opplever er gode kvaliteter og spesielt ved x. Det du forteller meg skal inngå i en landskapsanalyse som vi lager for x, og i analysen er vi spesielt opptatt av å få fram gårdbrukernes egne oppfatninger om stedet. Målet er at landskapsanalysen både skal være anvendbart for innbyggerne i videre arbeid med utvikling og ivaretagelse av x og for utvikling av Telemarkskanalen som regionalpark.

Jeg vil gjerne at du tar meg med på en gårdsvandring, men aller først vil jeg gjerne at du forteller meg litt om gårdens historie.

- Når overtok du bruket?

Opplysninger knyttet til tema 4 i landskapsanalysen

- Hvordan ble gården drevet før du overtok? Kan du fortelle meg om litt gårdens historie?

Bakgrunnsstoff for arealbruk, tema 3 i landskapsanalysen

- Fortsatte du den tidligere driftsformen, eller endret du driftsform da du overtok?
- Hvordan har gårdsdriften utviklet og endret seg mens du har drevet gården?
- Har du familie, og deltar familien i gårdsdriften eller har deltatt i gårdsdriften – på hvilke måter?
- Har du endret driften ut fra spesielle interesser i landbruk, eller et det av andre årsaker (om det ikke er lett å få svar, kan det spørres forsiktig om for eksempel: dårlig lønnsomhet, behov for investeringer, at drifteformen har vært for krevende/intensiv eller behov for/ønske om mer intensiv drift, behov for/interesse for nye tilleggsnæringer)

Gårdsvandring – knyttet til tema 3 og 6 i landskapsanalysen

Det hadde vært fint om du kunne vise meg rundt på gården – så kan du fortelle mer konkret om driften mens du viser meg rundt. *Fortell om hva du er spesielt interessert i å vite:*

- Det er fint om du også viser meg andre virksomheter knyttet til gården underveis, andre næringer, hytter, bruk av stranden, fiske, fangst, jakt osv (hva som måtte være aktuelt)
- Fortell gjerne også om kulturminner og andre spesielle steder underveis.
- Jeg vil gjerne at du også forteller meg om dine framtidsplaner og ideer om ny bruk når du viser meg rundt.

Begynn gjerne med bebyggelsen på tunet og merk av hva hver bygning brukes til og hva den har blitt brukt til tidligere. Ha gjerne med kart og merk av med tall for hver bygning og hvert bruksområde. På et åpent ark skrives bruk og endringer av bruk for hvert delområde med ulik bruk på gården. Om dere ikke vet hvor dere er, få bonden til å vise dere på kartet. Eksempel: 8 (merkes på kartet): skogteig løvtrær, utmarksbeite, vedhogst, selges til hytteeiere. 10 (merkes på kartet) Beite, vendt mot kanalen, planer om å lage en liten campingplass.

Underveis kan det også spørres om (om bonden ikke sier noe om det):

- Hvilke virksomheter er du spesielt opptatt av i gårdsdriften?
- Eksempel på andre spørsmål om konkret bruk: Hvordan brukes denne skogteigen? Hvorfor har du ikke dyrka opp denne myra? (brukes denne myra til noe annet eller er det spesielt plante/dyreliv??) Er dette beitet fulldyrka eller overflatedyrka? Den stien, traktorveien etc vi går på: Brukes den stort sett bare i gårdsdriften eller brukes den også som tursti – hvem bruker den? Er det andre stier eller veier på gården som vi ikke kommer innom på vandringen? Hvem bruker disse stiene/veiene? Den knausen, høyden er spesiell – er det et viktig landemerke? Brukes tjernet/bekken til noe?
- Brukes dette området som møteplass eller til aktiviteter utover gårdsdriften? (bruk fornuft og still spørsmål som går utover gårdsdriften om dette virker aktuelt: ser stranden ut som en badestrand, spør om den nyttes til dette)

Når gårdsvandringen er ferdig, spør om dere kan sette dere ned og ta nor spørsmål til slutt. Sannsynligheten for kaffe og kaker er ikke liten. Der det er aktuelt under – noter tall på kartet for hver aktivitet/hendelse – og skriv ned utdyping på eget ark

- Hvis gårdbrukeren har familie – hva driver ungene på med i dette området når de ikke er på skolen – er det noen spesielle aktiviteter som er viktige? Hvor foregår disse aktivitetene?
- Hvis du skulle ta med deg venner som kommer for første gang til x? Hvor ville du ta dem med? Hva ville dere gjøre?

- Er det noen spesielle områder på eller omkring x sjøs du bruker i fritida – til å gå på tur, fiske, eller andre aktiviteter? Hva liker du best med disse aktivitetene?
- Hvordan er det å bo og arbeide med landbruk på x i ulike årstider – betyr de forskjellige årstidene mye for deg og for din bruk av stedet? Hva mener du er de viktigste forutsetningene for at det fortsatt skal være bosetting og aktivt landbruk på Leka?
- Hvordan er forholdet til hytteeierne, til campinggjester og til andre besøkende, for eksempel kanalturister?
- Hvis du skulle overbevise en ung familie som er interessert i å flytte til x om at dette er et fint sted å bo - hva ville du fortelle dem? Hva mener du de burde være klar over som utfordringer ved å bosette seg på x?

Landskapets historiske og kulturelle betydning (tema 4 og 5 i landskapsanalyse)

- Er det noen veier/stier, bygninger, kulturminner eller steder på x eller i området omkring som har en særskilt historisk betydning? Fortell gjerne litt om stedet/stedene. Er det noen spesielle historier om stedet du vil trekke fram?
- Er noen steder på x brukt som motiv for billedkunstnere eller i fortellinger og romaner? Av lokale kunstnere og fortellere? Er det noen egne tradisjoner for håndverk, kunsthåndverk eller folkemusikk på x?
- Har dere organisert dere i foreninger og komiteer for å vedlikeholde og utvikle fellesarealer som stier, veier og brygger og for å arrangere felles aktiviteter? Hva er de viktigste aktivitetene og hvor foregår de?
- Er det noen spesielle møteplasser for voksne på x – steder dere møtes i lag og organisasjoner, spesielle fester og anledninger, for eksempel 17. mai?

Oppsummerende spørsmål om x:

- Hva er viktigst ved landskapet å ta vare på?
- Hvilke utviklingsmuligheter ser du for dette området i framtiden?

Hva stedet betyr for folk

Eksempel på opplegg for gjennomføring av intervju/ samtaler med forskjellige brukergrupper

B. Fastboende, ikke aktive gårdbrukere

Introduksjon:

Jeg er med på en undersøkelse av hvilket forhold de som bor her har til sted x og hvordan de bruker området. X inngår i regionalparken omkring Telemarkskanalen (si litt mer om dette med egne ord), og vi ønsker å vite hva dere som bor her opplever er gode kvaliteter og spesielt ved x. Det du forteller meg skal inngå i en landskapsanalyse som vi lager for x, og i analysen er vi spesielt opptatt av å få fram de fastboendes egne oppfatninger om stedet. Målet er at landskapsanalysen både skal være anvendbart for dere i videre arbeid med utvikling og ivaretagelse av x og for utvikling av Telemarkskanalen som regionalpark.

Jeg vil gjerne at vi setter oss ned og at jeg stiller deg/dere noen spørsmål om ditt/deres forhold til x. Etterpå vil jeg gjerne at du/dere viser oss noen steder dere synes er spesielt fine om dere har tid og lyst.

Introduksjon til opplevelse av og innlevelse i landskap – forankring til landskapet

- Er du vokst opp på x, eller har du flyttet hit? Hva var årsaken til at du flyttet hit? Har du familie? Bor familien på x nå?
- Kan du fortelle kort om livet på x, hva som har vært viktige aktiviteter i arbeid og fritid mens du har bodd her? *Noter stikkord for hver aktivitet som blir nevnt knyttet til bruk av landskapet på stedet og kanalen.*

Arealbruk og landskapsopplevelse (knyttet til tema 3 og 6 i landskapsanalyse)

- Hvilke av aktivitetene og jobb/arbeidsoppgave der du bruker x er spesielt viktige for deg. *For hver aktivitet eller arbeidsoppgave som nevnes: Er aktivitet y eller arbeidsoppgave y knyttet til spesielle årstider (der det ikke går naturlig fram av aktiviteten) og steder på x? Hva gjør aktivitet y eller arbeidsoppgave y til en god opplevelse for deg? Forsøk med oppmuntringer og utdypinger å få fram de viktige dimensjoner ved opplevelsen i utførelsen av aktivitetene eller arbeidsoppgavene. Eksempel A: Du sier at turen langs stranden er så fin – hva er det som gjør spesielt inntrykk på deg når du går langs stranden? Eksempel B: Du sier det gjør deg godt å jobbe med jord og planter i hagen – hva er det som gjør deg godt – (hvis det ikke kommer svar, kan eventuelt alternativer nevnes: å produsere egen mat, å jobbe praktisk med noe du kan, se at det vokser rundt deg, at du gjør det pent, luktene og lydene mens du arbeider??) Eksempel C: Det er fritt å være på sjøen, sier du. Hva er det som gjør at det å være til sjøs oppleves så fritt?*

- Turene dine i området x – hvor foregår de? Er det spesielle steder eller landemerker underveis på turen som du er opptatt av? Hvorfor? *Gjenta for hver viktige aktivitet og noter på kartet. Fyll ut og tilføy eventuelle utdypinger som ikke er notert over på eget ark*
- Ta eventuelt opp aktiviteter som er nevnt først, men som ikke trekkes fram som spesielt viktige – hvorfor er ikke denne aktiviteten så viktig for deg? Du har heller ikke nevnt kulturlandskapet, kanalen, sentrum etc. (om stedet ikke er nevnt) – betyr dette ikke så mye for deg?
- Hvis den fastboende har familie – hva driver ungene på med på x når de ikke er på skolen – er det noen spesielle aktiviteter som er viktige? Hvor foregår disse aktivitetene? Er det noen aktiviteter som er særskilt knyttet til x?
- Hvis du skulle ta med deg venner som kommer for første gang til x? Hvor ville du ta dem med? Hva ville dere gjøre?
- Hva er ditt forhold til kanalturismen – og kanalturistene?
- Hvis du skulle overbevise en ung familie som er interessert i å flytte til x om at dette er et fint sted å bo - hva ville du fortelle dem? Hva mener du de burde være klar over som utfordringer ved å bosette seg på x?

Landskapets historiske og kulturelle betydning (tema 4 og 5 i landskapsanalyse)

- Er det noen veier/stier, bygninger, kulturminner eller steder på x eller i området omkring som har en særskilt historisk betydning? Fortell gjerne litt om stedet/stedene. Er det noen spesielle historier om stedet du vil trekke fram?
- Er noen steder på x brukt som motiv for billedkunstnere eller i fortellinger og romaner? Av lokale kunstnere og fortellere? Er det noen egne tradisjoner for håndverk, kunsthåndverk eller folkemusikk på x?
- Har dere organisert dere i foreninger og komiteer for å vedlikeholde og utvikle fellesarealer som stier, veier og brygger og for å arrangere felles aktiviteter? Hva er de viktigste aktivitetene og hvor foregår de?
- Er det noen spesielle møteplasser for voksne på x – steder dere møtes i lag og organisasjoner, spesielle fester og anledninger, for eksempel 17. mai?

Oppsummerende spørsmål knyttet til x:

- Hva er viktigst ved landskapet å ta vare på?
- Hva kan/ bør forandres eller utvikles i dette området i framtiden?

Nå er jeg ferdig med mine spørsmål, men jeg lurer på om det er noe du vil tilføye om x som sted som vi ikke har komme inn på? Hvis det er greit for deg, vil jeg gjerne at vi går en tur og du viser meg det stedet/de stedene du nevnte som spesielle for deg.

Hva stedet betyr for folk –

Eksempel på opplegg for gjennomføring av intervju/ samtaler med forskjellige brukergrupper

C. Hytteeiere og andre faste besøkende

Introduksjon:

Jeg er med på en undersøkelse av hvilket forhold fastboende og faste besøkende har til sted x og hvordan de bruker området. X inngår i regionalparken omkring Telemarkskanalen (si litt mer om dette med egne ord), og vi ønsker å vite hva dere som bor her opplever er gode kvaliteter og spesielt ved x. Det du forteller meg skal inngå i en landskapsanalyse som vi lager for x, og i analysen er vi spesielt opptatt av å få fram beboernes egne oppfatninger. Målet er at landskapsanalysen både skal være anvendbart for både fastboende og faste besøkende i videre arbeid med utvikling og ivaretagelse av x og for utvikling av Telemarkskanalen som regionalpark.

Jeg vil gjerne at vi setter oss ned og at jeg stiller deg/dere noen spørsmål om ditt/deres forhold til x. Etterpå vil jeg gjerne at du/dere viser oss noen steder dere synes er spesielt fine om dere har tid og lyst.

Introduksjon til opplevelse av og innlevelse i landskap – forankring til landskapet

- Hvor lenge har du/dere hatt hytte/feriehus/fast campingvogn på x? Har dere kjøpt eller arvet hytta/feriehuset? Hvem er det som bruker hytta/feriehuset/campingvognen?
- I tilfelle kjøp: Hvorfor valgte du/dere å kjøpe hytte/feriehus på x?
- Hvor ofte – og til hvilke årstider bruker dere hytta/feriehuset/campingvognen?

Arealbruk og landskapsopplevelse (knyttet til tema 3 og 6 i landskapsanalyse)

- Hva synes du/dere det er viktig å holde på med/gjøre når dere er på hytta/feriehuset eller på campingen? Nevn de aktiviteter og gjøremål du/dere synes er viktigst – avslapning er også lov å ta med!
- *For hver aktivitet eller gjøremål som nevnes: Er aktivitet y knyttet til spesielle årstider (der det ikke går naturlig fram av aktiviteten)? Hva gjør aktivitet y til en god opplevelse for deg? Forsøk med oppmuntringer og utdypinger å få fram de viktige dimensjoner ved opplevelsen i utførelsen av aktivitetene eller arbeidsoppgavene. Eksempel A: Du sier at turen langs stranden er så fin – hva er det som gjør spesielt inntrykk på deg når du går langs stranden? Eksempel B: Du sier det gjør deg godt å jobbe med jord og planter i hagen – hva er det som gjør deg godt – (hvis det ikke kommer svar, kan eventuelt alternativer nevnes: å produsere egen mat, å jobbe praktisk med noe du kan, se at det vokser rundt deg, at du gjør det pent, luktene og lydene mens du arbeider??) Eksempel C:*

Det er fritt å være på sjøen, sier du. Hva er det som gjør at det å være til sjøs oppleves så fritt?

- Turene dine/deres på x og i området omkring – hvor foregår de? Er det spesielle steder eller landemerker underveis på turen som du/dere er opptatt av? Hvorfor? *Gjenta for hver viktige aktivitet og noter på kartet. Fyll ut og tilføy eventuelle utdypinger som ikke er notert over på eget ark*
- Ta eventuelt opp aktiviteter som er nevnt først, men som ikke trekkes fram som spesielt viktige – hvorfor er ikke y så viktig for deg? Du/dere har ikke nevnt hva barna liker å holde på med når dere er på øya (hvis det ikke er nevnt) – hva er de viktigste aktivitetene? Du/dere har heller ikke nevnt kulturlandskapet (om det ikke er nevnt) – betyr dette ikke så mye for deg/dere?
- Hvis du skulle ta med deg venner som kommer for første gang til x? Hvor ville du ta dem med? Hva ville dere gjøre?
- Hva savner du som fast besøkende på x? Er det noen servicetiltak, tilbud eller endringer i kulturlandskapet som ville gjøre stedet mer attraktiv for deg? Er det noen spesielle tiltak du ville foreslå i forbindelse med Telemarkskanalen?

Landskapets historiske og kulturelle betydning (tema 4 og 5 i landskapsanalyse)

- Er det noen veier/stier, bygninger, kulturminner eller steder på x eller i området omkring som har en særskilt historisk betydning? Fortell gjerne litt om stedet/stedene. Er det noen spesielle historier om stedet du vil trekke fram?
- Vet du om noen steder på x er brukt som motiv for billedkunstnere eller i fortellinger og romaner? Av lokale kunstnere og fortellere? Vet du om noen egne tradisjoner for håndverk, kunsthåndverk eller folkemusikk på x?
- Har dere organisert dere i foreninger og komiteer for å vedlikeholde og utvikle fellesarealer som stier, veier og for å arrangere felles aktiviteter? Hva er de viktigste aktivitetene og hvor foregår de?
- Deltar du/dere på 17. mai feiring eller på andre arrangementer i regi av de fastboende utenfor ferisesongen – for eksempel vinterfester? Har du/dere noen felles dugnader – med fastboende eller andre hytteeiere/campinggjester? Hva gjør dere da? Hvordan synes du/dere kontakten er mellom fastboende og hytteeiere/campingturister? Hvordan er forholdet ditt/deres til kanalturistene og kanalturismen?

Oppsummerende spørsmål knyttet til x:

- Hva er viktigst ved landskapet å ta vare på ?
- Hva ønsker du at skal skje her i framtiden?

Så avslutte med en tur om det er aktuelt.